

891.99

U-54

Handwritten text in German, likely a postscript or address, written in cursive script.

Handwritten signature in cursive script, possibly reading "G. Meyer".

Jan 29, 1936
Princeton, N.J.

Handwritten text at the top left, mostly illegible due to fading and bleed-through.

Handwritten text in the middle left, possibly a date or reference number.

19 NOV 2011

Կ. ՍԻՏԱԼ

891.99
U-54

wy

ԼՈՒՍԱՔԱՑ

ԱԼԱԶԱՆԻ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՄԲ ՑԵԿ, ՍՈՍՏԱՔԱՆՈՎ

202

22

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
ՑԵՐԵԿԱՆ X 1986

Գրիգորյան

30.07.2011

55216

Պատ. խմբ. Ալազան
Կազմը յեկ փորձացը Դանչոյի
Տեխ խմբ. Տ. Խաչվանճյան
Արթուրիչ՝ Հ. Մանուկյան

□

3014-56

Ա. Լ. Ա. Զ. Ա. Ն

Կ. ՍԻՏԱԼԸ ՅԵՎ ԻՐ ՊՈԵԶԻԱՆ

~ 2

Պետհրատի տպարան, II Գնունի № 4

Քլավ. լիագոր Վ.—279, պատ. 1160, Հրատ. 3478, տիրած 2000

Հանձնված է արտադրության հոկտ. 10 1935 թ.

Ստորագրված է տպելու մարտի 10 1936 թ.

I

Պետետարական գրականության պանծալի ավազը, Ալեքսեյ Մաքսիմովիչ Գորկին, խորհրդային գրողների համամիութենական առաջին համագումարում խոսելով Արևմտյան Յեվրոպայի գրականության և գրողների մասին արձանագրեց — «Յեվրոպայում բուրժուազիան և կառավարությունը որեցոր ավելի ու ավելի թշնամաբար ե վերաբերվում դեպի ազնիվ գրողը»: Այդ միանգամայն ճիշտ ե: Հոկտեմբերյան հեղափոխության առաջին լսի ուրից մինչև սոցիալիզմի հաղթական արշավի այս փուլահեղ որերը, յեվրոպական և ամերիկյան մտավորականության և առաջին հերթին գրողների բաղմաթիվ առաջավոր ներկայացուցիչներ անցել և անցնում են Հոկտեմբերյան հեղափոխության, սոցիալիստական կարգերի պանծալի գրողի տակ: Բավական ե հիշատակել մի շարք անուններ: Ահա Անրի Բարբյուսը, վորն իմպերիալիզմի, Փաշիզմի դեմ պայքարի առաջին գերքերումն ե կանգնած, իսկ «Ռոմեն Ռոլանը, Անդրե Ժիդը ամենաորինական իրավունքն ունեն «հոգիների ճարտարապետներ» անվանելու իրենց: Ժան Բիշար Բլոկը, Անդրե Մայրոն, Պլեյլեն, Արադոնը, Տոլլերը, Բեխերը, Նեկոն — չեմ թվի բոլորին, բայց այդ բոլորը բացառապես տաղանդավոր մարդկանց պայծառ անուններն են և այդ ամենքը իրենց յերկրների բուրժուազիայի ամենախիռո դատաւորներն են, այդ ամենը մարդիկ են, վոր դիտեն ամեւ, բայց և դիտեն սիրել» (Մ. Գորկի):

Նրանք դիտեն բուռն կրքով ատել Փաշիստների կացնի, միջնադարյան ինկվիզիցիայի ու խարույկների բարբարոս կու-

տուրան, նրանք դիտեն ատել համակենտրոնացման Ֆաշիստական ճամբարներում թաղավորող քստմենի խոշտանդումները, նրանք դիտեն ատել համաշխարհային նոր ու ահեկ սպանող հրահրողներին ու կազմակերպողներին: Բայց և նրանք դիտեն սիրելի բառն ու վարակիչ «սիրով» համաշխարհային պրոլետարիատի պանծալի հայրենիքը, նրանք դիտեն սիրելի հերոսներին ու խզաններին այդ յերջանիկ օրերն, նրանք դիտեն սիրելի Արևիկական սառույցներից մինչև Կարակումի ավազուտները մարտնչող իրենց հերոսական յեղբայրներին, նրանք դիտեն սիրելի հերոսական Կարմիր բանակին և նրա անպարտելի մարտիկներին, վերանք յերկաթե վճռականությամբ պահպանում են մեր մեծ հայրենիքի սրբազան հողը:

Նրանք իրենց աչքերի առաջ տեսնում են, վոր դադադած Ֆաշիզմը հրին և հանձնում մարդկային առաջավոր մտքի դոհարները: Նրանք տեսնում են, վոր Ֆաշիզմը՝ անմահության պատվանդանից վար և չպրտում մեծանուն Հայնեյի արձանը:

Յեվ վերջապես նրանք տեսնում են, թե ինչպես կապիտալիստական կարգերի ծանր լծի տակ տնջում են հարյուրավոր և հազարավոր բարձր մտավորականներ, վորոնցից շատերն որվա չոր հացը ճարելու սև հողից մերթ ծխախոտ և լուցկի յեն վաճառում, մերթ կատարում սև աշխատանք, մերթ պատերի տակ կծկված կարկառում են իրենց տաղանդավոր և ամոթխած ձեռները՝ մի կտոր չոր հացի համար, իսկ վոմանք ել թույնով կամ ատրճանակի դնդակով են փակում իրենց դառն կյանքի հաշիվները կապիտալիստական հանրակարգի հետ:

Յեթե դրականության և հումանիտար դիտությունների առաջավոր ներկայացուցիչները նողկանքով են խոսում Ֆաշիզմի բարբարոսությունների մասին, ապա այդ բարբարոսությունները սրբագործող դրոշները ջանք են թափում մասսաների մտքերը թունավորել, նրանց համախմբել կապիտալի դիվային ծրագրերի շուրջը: Նրանք, նողկալի այդ դրոշները, փառաբանում են հիտլերյան կացնային արյունարբությունը՝ Գերմանիայում, լինչա-հարումները՝ Ամերիկայում, աշխատավոր մարդկության խոշտանդումները և բղկումները վողջ կապիտալիստական աշխարհում: Նրանք իրենց դրիչն ի սպաս են դրել մարդկության ամեն նասեվ, ամենարբարոս ուժերին:

Կապիտալիստական աշխարհի այլ և այլ մասերում ցրված հայությունը, ինչպես ամեն մի ազգություն, լողկացած և չա-հաղորդողներից և շահագործվողներից: Գաղութահայ աշխատավորության շահագործողներն՝ իրենց կուսակցություններին-դաշնակցականների, ռամկավար- ապատականների, հնչակյանների միջոցով մթաղում ու թունավորում են հայ աշխատավորների դիտակցությունը:

Հատկապես հայ բուրժուազիայի մարտական կուսակցությունը, Ֆաշիստական դաշնակցությունը միշտ ել հանդես և յեկել միջազգային ռեակցիայի, հակահեղափոխության ամենասև ուժերի առաջին շարքերում: Նա առաջիններից մեկն և յերեվում իրորհրդային Միության դեմ պատերազմ նյութող ամեն մի պետության դոների առաջ, շարժելով կապիտալի արյունոտ շան իր հնազանդ պոչը:

Բավական եր, վոր Գերմանիայում հաղթանակեր հիտլերյան «ցեղաբանական» Ֆաշիզմը, վորպեսզի «տղերքն» իսկույն հրապարակ դային կազմակերպելու իրենց «ցեղակրոնների շարժումը»՝ Հիտլերյան «վերջին մոդայով», աքաղաղային «սպարապետ» Նեթեհի դեկավարությամբ:

Հիտլերի և Գյոթլինգի հետ իրենց ընդհանուր ճակատը սրբապործելու համար նրանք վոչ մի ջանք չեն խնայում: Փաշիստական դիկտատուրայի հաստատումից կարճ ժամանակ հետո նրանք հեվիհեվ հիտլերյան սվաստիկայի հովանու տակ հրապարակ են հանում «Հայերի արևակառնության» մասին («Armenirtum - Ariertum») Ֆաշիստական ժողովածուն: Այդ վիժվածքը, վորն «աշխատասիրել» են դաշնակ «դոկտոր» Արտ. Արեղյանը, քարոզիչ Լիցենցիատ Գլինկերը, դոկտոր Ֆոն Լեերսը և այլ «ցեղակրոններ», ունի հետեյալ նպատակները, - ա) նախ ապացուցել, վոր հայերը արևական ծագում ունեն և հետևաբար պետք և ընթանան հիտլերյան Ֆաշիզմի դրոշի տակ, բ) ապացուցել, ինչպես գրում և դոկտոր Ֆոն Լեերսը, վոր «Հայ ժողովրդի լողբերգությունը հետևանք և նրա արևական ծագմանը», հետևաբար նա այդ «վողբերգության» վրեժը պետք և լուծի ա-րևական, հիտլերյան բանակի շարքերում համախմբվելով: Յերրորդ խիստ կարևոր նպատակը ձևակերպում և «պրոֆեսոր»

Շեֆերն իր «Արեւմտյան քաղաքակիրթ աշխարհը և հայերը» հոդվածում, Փաշխաս պրոֆեսորն իր կաշվեց դուրս ե գալիս ապացուցելու համար, վոր հայ դադթաշխարհը պետք ե պահպանի իրեն. այդ բանն անհրաժեշտ ե յերկու պատճառով, 1. վորովհետեւ հայ ժողովրդի պատմութիւնն ինքնին վկայում ե իր անխախտ կենսունակութիւնը, 2. վորովհետեւ հայ ժողովրդի առջև դրված կամ դեռ այնպիսի խնդիրներ, վորոնք ապագայում պիտի լուծվեն, յեքե ամգամ մա այդ ամենը այսոր մինչև իսկ չի տեսնում իր աչքերով»:

Ինչպէս ընթերցողը տեսնում ե—Փաշխաս «պրոֆեսորը» միանգամայն հստակ կերպով «հեռանկարներ» ե բացում «հայ ժողովրդի» առաջ և հորդոր կարգում պահպանելու հայ դադթաշխարհը, վորպէս թողանութի ամենանեժան միս, այս անգամ արդեն հիտլերյան հակախորհրդային արկածախնդրութիւնների համար:

Միանգամայն բնական ե, վոր դաշնակ-Փաշխասական մոլի ցեղաքանութիւնն իր արտահայտութիւնը գտներ նաև դադութիւնայ դեղարվեստական զրականութիւն մեջ:

Դաշնակ «քնարերգականերից» մինչև «հրապարակախոսները», խմբադիրներն ու խմբապետները, այդ զանազան Կոստան Զարյանները, Ավ. Ահարոնյանները, Լևոն Շանթերը, Կարո Սահլանները, Նժդեհները, ամեն կերպ ջանում են հիտլերյան ցեղաքանութիւնն ոգնութեամբ «աշխուժացնել» իրենց մեռնող «զրականութիւնը», ըստ հնարավորին «կենսունակ» դարձնել այդ նեխվող մարմինը: Կոստան Զարյանը հին հայդեկներին ե վորդեկում, Շանթը՝ Խանասորի արշալանքի տարեդարձին միմասային եքստաղով, հակախորհրդային Փաշխասական քաբողներ ե կարգում, իսկ զառամյալ Ահարոնյանը դեռ ցեղաքանում ե թե՛ «Վոչ քի ազգի հետ չեմ բաղդատեր իմ ազգս: Բարձր ե և իմաստուն մեր ցեղը»:

«Յեղը», ցեղաքանական մոլի քարողը, անցյալի «փառքերի» տենդոտ վերհանումը հանդիսանում ե դաշնակ-Փաշխասական «զրականութիւն» որով կարգախոսը: Նրանց պոետները վորդեկում են դերեզմաններում ննջած «հայ ասպետներին», «հայոց հերոսներին», վորպէսզի նրանք վեր յենին «Գայլ Վահանի հարվածով լուծեկու ցեղին վրեժը»:

Դաշնակ- Փաշխասական «զրականութիւնը» համաշխարհային տեսիցիայի ամենասև ուժերի մարմնացումն ե հանդիսանում: Այդ «զրականութիւնը» մեզ հիշեցնում ե անդունդի յեզրին բուսած, արդեն չորանալուն մոտ այն դեղին սպանդենինները, վորոնք վերահաս մրրիկից արմատահան ու փշրված՝ անդունդ են չըպրովելու:

Այդ մրրիկի հաղթութիւնն ի խնդիր՝ աշխարհի բոլոր ազնիվ մտաւորականների, հեղափոխական զրոշների ու արվեստագետների հետ միասին՝ պայքարում են դադութահայ հեղափոխական զրոշների որ-ալուր ածող ու հզորացող ջոկատը:

III

Մեր յերկրում ծավալվող սոցիալիստական շինարարութիւնը բուռն վերելքը մի կողմից ե մյուս կողմից կապիտալիստական աշխարհի ծանր ճգնաժամը դնալով ավելի ու ավելի յեն խորացնում մտաւորականութիւնն բեկումը դեպի բանվոր դասակարգի պայքարը, դեպի սոցիալիզմի հայրենիքը:

Գաղութահայ իրականութիւնն իր մեջ լիովին անդրադարձնում ե համաշխարհային նշանակութիւն ունեցող այս յերեւելթի: Յեթե սրանից մի տասնամյակ առաջ մտաւորականութիւնն ե զրոշների չրջանում համեմատաբար սակավաթիվ եյին խորհրդային Հայաստանի ակտիվ բարեկամներն ու բանվոր դասակարգի գինակեցները, ապա ներկայումս այդպիսիների թիվը չափազանց սովոր ե: Ավելին, ներկայումս մենք տկանատես ենք շատ ուշադրալ տեղաշարժերի: Առանձին հեղափոխական զրոշների ե արվեստագետների փոխարեն այսոր Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում արդեն ստեղծված ե մի կազմակերպութիւն, վորն իր մեջ ե ընդգրկում այն զրոշներին ե արվեստագետներին վորոնք կանգնել են բանվոր դասակարգի պայքարի դիրքերում, հըրապարակ դնելով դեղարվեստական միջաբը աշխատութիւններ:

Վերջին տարիների ընթացքում, արտասահմանի այլևայլ քաղաքներում լույս տեսան մի շարք հեղափոխական զրոշներն ուշադրալ ստեղծագործութիւններ: Բավական ե հիշատակել Կ. Սիտայի «Գիշերեն մինչև լուսաբաց» ե «Լուսաբացի յերգեր» գրքերը, Զ. Գոնյումնյանի «Այսպէս ե Ամերիկան», Վ. Կաճալ-

յամի «Պողպատե սերմեր» և այլն: Անդամ Հաշիպուս, մի յերիտասարդ (Բարսեղ Հարությանցյան) հրատարակել և իր պոեմներէ ժողովածուն («Այդաբաց») վորը արվեստի տեսակետից համեմատաբար դեռ թույլ դործ լինելով հանդերձ, արտահայտում և հեղափոխական կենսախինդ տրամադրութիւններ: Բացի այդ, արեւմտահայ կրօնականական մամուլը (գլխավորապես «Բան» վորը) պարբերաբար տպագրում և հեղափոխական, պրոլետարական նորանոր հեղինակների ստեղծագործութիւնները:

Գաղութահայ հեղափոխական գրողների ընտանիքում առաջնակարգ և պատկառելի տեղ և դրավում շնորհալի բանաստեղծ Կ. Սիտալը, վորն Ամերիկայի հեղափոխական գրողներէ և արվեստագետների միացյալ ճակատի կազմակերպման նախաձեռնողներից և ղեկավարներից մեկն և հանդիսանում:

Սիտալը (Կարապետ Շահինյան) ծնվել և 1891 թվին, Վանի հաւանդի Շատախ գավառի Կաճետ գյուղում: 1896 թվին զրկվում և ծնողներից և փոխադրվում և Վանի ամերիկյան վորբանոցը վորտեղ իր նման 700 վորբերի հետ միասին ստանում և կրոնական, ազգայնական դատարարութիւն: Վորբանոցում, մեր ապագա պոետի վրա մեծ տպավորութիւն են դործում յերկրի զանազան գավառներից հավաքված պատանիների պատմած հեքիաթները, յերգած ժողովրդական յերգերը և այլն: Ժողովրդական եպոսի այդ աղբյուրը, վոր մանկութիւնից և պատանեկութիւնից դրավում և Սիտալին, հետագայում հարստացնում և նրա ստեղծագործութիւնն արժեքավոր վիպերգներով, վորոնցից լավագույնը հանդիսանում և ներկա ժողովածուում զետեղված «Հարավանին յետեւն» պոեմը:

1914 թվին Սիտալը դնում և Ամերիկա, ուր և գտնվում և մինչև այժմ: Ամերիկայում Սիտալն զբաղվում և բանվորութեամբ: Դառնում և դրաշար, և այդ աշխատանքն ել կատարում և մինչև այժմ:

Սիտալի պոեզիայի համար չափազանց հատկանշական և մանր-բուրժուական դրողի ստեղծագործական տատանումները: Սկզբնական շրջանում, նա մի կողմից հնչեցնում և իր ճնարի անհատապաշտական լիբիկայի լարերը, գովերգում սերն ու բնութիւնը, մյուս կողմից տուրք և տալիս ազգայնական տրամադրութիւններին:

Իր կյանքի ավելի յերիտասարդ շրջանին, ընկնելով դաշնակցական գաղափարախոսութեան ազդեցութեան տակ և շատ կարճ շրջանում հարելով դաշնակցութեանը, նա իր մի քանի ստեղծագործութիւններում տուրք և տալիս ազգայնական գաղափարախոսութեանը, վորը արտահայտվում և նույնիսկ ժողովրդական եպոսի մշակման մեջ («Գուսաներգեր» ժողովածույի վորոշ երկերում): Սակայն ի պատիվ մեր հեղինակի, պիտի արձանագրել, վոր նա վեճակամայես հրաժարվում և իր պոեզիայի այդ տիւր ժառանգութիւնից: 1931 թվին հրատարակված «Գիշերին մինչև լուսաբաց» դրքի առաջարանում նա գրում և — «Ներկա հատորես գիտակցաբար դուրս եմ թողած բազմաթիւ ազգայնական—չովին կտորներ, վորոնց մասին հեղինակի իմ հարազատութիւնը կը մերժեմ, անոնք համարելով անգիտակից մի շրջանի անհավասարակիւ և անհարազատ արտահայտութիւններ»:

Ձախազանց ուշադրով և արժեքավոր և ժողովրդական մտտիւնների և բանահյուսութեան ոգտագործումն ու մշակումը Սիտալի մոտ: Այս տեսակետից հեղինակն առանձնակի տեղ և դրավում մեր պոեզիայի մեջ: Վերցնենք թեկուզ ներկա ժողովածուում ամփոփված մի շարք մանր բանաստեղծութիւնները, ինչպես նաև «Հէյրան ու Ջէյրան», «Կարավանին յետեւն», «Ծամթելը», «Լէյլա և Մելլուն» դործերը:

Սիտալի վերահիշյալ ստեղծագործութիւններում զգացվում և ջերմութիւն, անմիջականութիւն, պարզութիւն, հուզմունք: Ահա հենց թեկուզ «Ծամթելի» հետևյալ հատվածները.—

Սիրանի սեզ կատարեն

Որո՛ր, շորոր յա՛ր,

Թե՛վ առավ Սինամ կաքավ,

Հուրն ի հրեղեն յա՛ր.

Շեկ տղեն շող—լող տալեն

Որո՛ր, շորոր յա՛ր,

Հանց յերազ ծովափն յեւթ

Հուրն ի հրեղեն յա՛ր:

Բոժոժները զընդլնալին

Սոնա աղջիկն հոն կանդ առավ.

Ծամերու ծանրութենեն

Ծամթելն կտրավ ի ծովն ընկավ:

կամ թե՛

Ձա՞ն աղջիկ, քեզի համար

Որո՞ր, շորոր յա՞ր,

Յոթ ծովի տակ կիջնեմ յես

Հուրն ի հրեղեն, յա՞ր:

Նոր ծամթեղ ծամիդ համար

Որո՞ր, շորոր յա՞ր,

Շառ ամպերեն կը հյուսեմ յես

Հուրնի հրեղեն, յա՞ր:

Ժողովրդական սկզբունքներից ներշնչված այս տիպի բազմաթիվ բանաստեղծությունները մնում են վորպես Սիտալի առաջին շրջանի լավագույն գործերը: Սիտալի «Նոր հորովել» բանաստեղծությունը, վորպես նրա բեկման սկզբնական շրջանի գործերից մեկը, ունենալով ժողովրդական ստեղծագործության նույն պարզությունն ու հարազատությունը հարյուրամյակից և նաև նոր բովանդակությամբ, մի բան, վոր կրկնակի յե արժեքավորում հեղինակի այս բանաստեղծությունը: Վիեննայում, ընկ. Ս. Հակոբյանի խմբագրությամբ հրատարակվող «Արեգ» ամսագրում, 1924 թվին լույս տեսած այդ բանաստեղծությունն աղանչեց Սիտալի ստեղծագործական բեկումը, վորը գնալով ավելի ու ավելի խորանալով հասավ մինչև բանվոր դասակարգի պայքարի մարտաշունչ յերգերը:

Ձի կարելի խոսել ժողովրդական բանահյուսության մշակման մասին և հատուկ ուշադրություն չդարձնել հեղինակի «Կարավանին հետեն» վիպերգության վրա: Մոր հուզականությունը, նկարեն վրձնով հորինված այս յերկը կը մնա վորպես մեր պոեզիայի շողջողուն դարերից մեկը: Այստեղ Սիտալը հմտորեն տիրապետելով իր նյութին, մշակելով յուրահատուկ վրձն ու լեզու, քանդակ առ քանդակ վարպետորեն կերտում և մի հոյակապ հորինվածք, վորը չի կարելի կարդալ առանց հուզմունքի:

Յուրահատուկ մոտեցումով մշակելով ժողովրդական այս վեպը, Սիտալը կարողացել և նրա բովանդակության մեջ մացնել նոր տարր: Մեծամեծ հարստությունների ձգտող վաղրեկը, հաղթական կարավանի հետ վերադառնում և տարիներով յերազած իր սերը գտնելու, սակայն ընկնում և մայրական դաշույնի

հարվածներից: Կարավանով կիտված լեռնակուտակ հարստությունը բնավ չի ապահովում յերջանիկ սերը: Այդ սերն ավելի աղատ ու յերջանիկ և, յերբ չի պայմանավորվում հավարավորների թշվառության դնով կուտակված հարստությամբ: Ահա վիպերգի ընդհանուր յեղրակացությունը:

Ձի կարելի կանգ չառնել այս յերկում, Սիտալի կերտած մի շարք թարմ ու ինքնատիպ պատկերների վրա, վորոնք ավելի յեն ճոխացնում պոեմը, գունազեղ դարձնելով նրա ընթացքը:

Ահա դիցուք —

Կաներ ինչպես փոթորիկ՝ խրխինջն արաբ ձիերու,
Բաշերն ոճած լուսնկան, աչքերն նման բոցերու:
Ուղտերն եյին տարածված, վորպես ամպի գորշ դեղեր,
Յեվ մոտն անոնց՝ ուղտապան մի նոր աշխարհ կերպագրե:

Կամ —

Ապա հեծավ իր սև ձին, մի բառ մեջեջ դորովի
Բացավ նժույգն իր ուռնդերն, տնկեց վիզը կորովի,
Քակեց նման ջրվեժի անդուսպ հորձանքն իր բաշին,
Անտես յեղան մութին մեջ հեծյալն ու ձին ու փոշին:

Պատկերացնելով անկողնից վեր ցատկող սիրատարի աղջկան, Սիտալն արձանագրում և,—

Նվարդ վոտքի յե յելած ինչպես լույսի շատրվան...

Իսկ ամբողջ աշխարհը շրջագայելուց վերադարձած տղան, Նվարդին մտաբերելով —

Եդ կեռ հոնքերն եր հիշած, յերբ կապած եր ծիածան,
Եդքան սիրուն չեք տեսած վոչ մեկ պատկեր ու արձան:

Իսկ «Քեյլա ու Մեջլուն» վիպերգում, վորը նույնպես Սիտալի այս կարգի հաջող ստեղծագործություններից մեկն և, մենք հանդիպում ենք այսպիսի հաջող պատկերի.—

Նա գլուղե դուռ թախտեղով տնկադին,
Ու կույսերուն բաժնեց զանցն ու ծաղիկն:

Վորով անոնք՝ իրենց աչքին՝ անդունդին
Թովըը կուտան, և ունքերուն՝ յերկնի ծիր...

Ժողովրդական ստեղծագործության վճիտ ակունքներէց սըն-
ված լիբիքական մի շարք մանր բանաստեղծություններում
նուշնայես մենք տեսնում ենք հղացման և պատկերավորման
տեսակետից ուշադրավ նմուշներ, վորտեղ արտացոլվում և
ժողովրդի ներքին խավերի պարզութիւնը՝ հենց թեկուզ սիրո
հարցում, դուրկ բուրժուական, քաղքենիական ամեն տեսակ
սեթեւեթանքից: Վերջները թեկուզ «Մշակի սերը» բանաստեղծու-
թյունը, վորն այս տեսակետից հատկանշական է.

Իմ արտն եմ ցաներ կեսն՝ վոսկե ցորեն
Ու կեսն ել արծաթ ու սրսուռ դարի,
Ջրիկս եմ կապեր Վարսպա ձորեն,
Ա՛յ հովիվ աղջիկ, գառներով արի:

Փարթամ վարդի պես ցորենն է փթթեր,
Ակոսե-ակոս առուն կ'երկարի.
Արտիս թավիչը ջուրն է արծաթեր,
Յերազիս աղջիկ, վարդերով արի:

Յեւ ապա —

Իրիկվա շուքերն ինկան դաշտն ի վար,
Դեմքիդ պես չիկնած որը կը մարի.
Ես արտս կըջրեմ, յես վո՞րի համար,
Կարոտիս աղջիկ, կալերով արի:

Յերկնքի վաղքեն հոգներ է լուսնակ
Կեւ մոռուն ի վար իջեր է պարի՝
Ծուշանի փնջեր իր զլխին պսակ.
Ա՛յ դալար աղջիկ, համբույրով արի:

Ինչպես քիչ առաջ արձանագրեցինք «Նոր հորովե» բանաս-
տեղծությամբ սկսվում է Սիտալի ստեղծագործական բեկումը:

Վորպես քաղաքացի, այդ բեկումը Սիտալի մոտ կատարված էր
ավելի առաջ, վորն արտահայտվում էր հատկապես դաշնակ-
ցության դեմ մղած նրա ակտիվ պայքարով:

1931 թվին, Սիտալը «Գիշերեն մինչև լուսարաց» դրե-
քում ամփոփեց իր հեղափոխական բանաստեղծությունները:

Հենց «Գիշերեն մինչև լուսարաց» դրքի վերնադրով, Սի-
տալը կամեցել էր դեռ իր ազգայնական, մանր-բուրժուական յեր-
զերի դիշերից՝ մինչև հեղափոխական յերգերի լուսարացն ըն-
կած ուղին: «Գիշերեն մինչև լուսարաց» խորագիրը լիովին
կը բացատրէ իմ դադափարական դարգացման հոլովույթը. —
դրում է Սիտալը վերոհիշյալ դրքի առաջաբանում: Իսկ 1933
թվին հրատարակած «Լուսարացի յերգերը» դրքի առաջաբա-
նում հեղինակն ավելացնում է.

«Լուսարացի յերգերի» այս դրքույկով յես հեղափոխական
դրական ասպարեզը Կի՛ջնեմ՝ մտքես և կոչիկներես վերջնա-
կանապես թոթափած ազգայնական անցյալի մը արջունոտ փո-
շին և մանր-բուրժուա դադափարարանության ամեն մեկ հի-
վանդոտ հետք»:

«Լուսարացի յերգեր»-ն, ինչպես նաև նրա հրատարակու-
մից հետո դրված բանաստեղծությունները, վորենց զգալի մա-
քը զետեղված է ներկա ժողովածուի մեջ, — հիմնականում կա-
րելի յե բաժանել յերկու մասի, — ա) համաշխարհային պրո-
լետարիատի դասակարգային պայքարին նվիրված ստեղծագոր-
ծություններ, բ) Խորհրդային Միության սոցիալիստական շի-
նարարությանն ու պաշտպանությանը նվիրված գործեր:

Համաշխարհային և հասկապես ամերիկյան լատիւր դա-
սակաղի պայքարին նվիրված քերթվածներում՝ Սիտալը հան-
դես է դալիս մարտական շեշտով, նա խորապես լավատես է
բանվոր դասակարգի պայքարի հաղթական վստճանի նկատ-
մամբ: Նա մասսաներին վողեկոչում է դեպի պայքար ու հաղ-
թանակ: Նա մեծ պափոսով դուրերդում է քաղաքաշավի յեւած
հաղաբաւոր մասսաների պայքարի յերթը. —

Յեկեր եյին քաղաքներ, մեծահարուստ, հպկայական,
Վորոնց շենքերը հոյաշեն, յերկնասալաց, ամբարտաւան,
Յերեկ անոնք կերտեր եյին աշխատանքով ստրկական.
Այսոր անդործ եյին անոնք — փոչ հաց ու փոչ բնակարան:

Յեկեր եյին դործարանի բանվորները, տանջված, նիհար
Վորոնց քթեն դեռ թունալոր հնոցներու ծուխը կուղար,
Յեկեր եյին մութ հանքերու դերիններ՝ դեմքերը սև,
Վորոնց կյանքը՝ զարհուրանքի դիշերն յեղած եր անարև:

Յեկեր եյին արևմուտքեն, անարգ լինչի կեղ հարալեն,
Յեկեր եյին սառ հյուսիսեն, Ատլանդյանի քաղաքներին:
Ամեն կողմն կուռ շարքերով, հասեր եյին մայրաքաղաք՝
Ե՛ն կորովի ու գովական, ե՛ն հոյակապ ռազմիկ տղաք:

Նա նկարագրում է հեղափոխական ցույցի յեղած բանվոր-
բաղան կուռ բանակին, վորոնց մոտ —

Վորպես հրդեհ անմարելի և լոցավառ
Դեռ կանդուն է ցուցանակի կարմիր անտառ.
Ձոր կը տանեն դեպի կոխվն. ու ապագան՝
Հեղափոխված շարքերն անվերջ—բանվորական:

Նա ներդրում է «Գերմանիո անսպարտեյի կոմկուսին», վո-
րը մարտնչում է հիտլերյան կացնի դիկտատուրայի դեմ, նա
վողջ աշխարհի պրոլետարիատի անունից ողնութան և խրա-
խուսանքի խոսք է ասում նրան:

Սիտալը պայքարի առաջին ճակատի վրա յե, նա ամեն
տեղ է, ահա նա վողջունում է «Դիտրոյիտի մարտական աշխա-
տավորությանը» և նրանց սրտերը վառում պայքարի ու հաղ-
թանակի հրով: Նա բանվորական մասսայի հետ է: Նա այդ
մասսային պայքարի յե կանչում «համաշխարհային սովետի
համար»:

Սիտալը դիտել է նաև կապիտալիստական ճգնաժամն ու
նրա ահռելի հետևանքները: Ահա փակված դործարանը.—

Գերեզմանի պես լուռ է կերպասի մեծ դործարան,
Վորի դռնեն է հյուսեր սարդը նրբին իր վոստայն.
Վորպես հսկա հարցանիշ կախվեր է սև այն ծխան,
Սարսափահար աչքի պես բաց է ամեն պատուհան:

Մեքենաները ժանգոտ՝ մահվան դալուկն են հագեր,
Նման մարած մոմերու՝ կ'ողրան անթիվ իլիկներ,
Հանկարծ քնատ մի ջղջիկ առաստաղեն կառնե թև,
Յեվ կը մաղվի սև փոշին լացի նման հարատև:

Ընդամեն ութ տողի մեջ վորպիսի գունեղությամբ և խա-
ցած յերանգներով նկարված է փակված դործարանի պատկերը:

Սիտալին մեծապես վողեորում է նաև մեր սոցիալիստական
հայրենիքում ծավալվող հոյակապ պայքարն ու աշխատանքը:
Նրա քնարը չի ցանկանում անմասն մնալ այդ աշխատանքից:
Յեվ նա գովերդում է «Խր նոր Հայաստանը», նրա «Փառքը
յուսեն», «Նոր Ռուսաստանը», այդ «Լուսի պանծալի յեր-
կրը», ազգամիջյան խաղաղության որբան «կովկասը», նա ձո-
նեց է նվիրում կարմիր բանակին, վողբում Անդրկովկասյան
Ֆեդերացիայի ղեկավարներից Ալ. Մյասնիկյանի մահը, և այլն,
և այլն:

Սիտալի պոեզիայի այս մասը պիտի ասել, վոր համեմա-
տարար ավելի թույլ է, ղեղարվեստական պատկերների փոխա-
րեն՝ այնտեղ հաճախ իշխում է հրապարակախոսությունը, հը-
ռետորությունը: Այդ մասամբ իրեն զգալ է տալիս նաև հե-
ղինակի այն գրվածքներում, վորոնք նվիրված են համաշխար-
հային և ամերիկյան պրոլետարական պայքարին: Յեվ այդ
հասկանալի յե, քանի վոր նրա այդ բանաստեղծությունները բան-
վոր դասակարգին համախմբելու և պրոլետարական հեղափո-
խությանը նախապատրաստելու համար մղվող պայքարի անմի-
ջական դեմք են հանդիսանում: Զփախելով այս հանդամանքը,
մենք այնուամենայնիվ կցանկանայինք, վոր Սիտալն այնպես
մշակեր իր նյութը, հրապարակախոսական հաճախ պրիմիտիվ
տարրերը փոխարիներ հուժկու ղեղարվեստական պատկերնե-
րով, վորպեսզի նրա պոեզիայի մեջ ավելի շատ լինեին «Փակ-
ված գործարան»-ի նման արվեստով գրված գործերը:

Առաջավոր հեղափոխական ստեղծագործող լինելուց բացի,
ինչպես արձանագրեցինք, Սիտալը մեծ աշխատանք է կատարել

Յեկեր եյին գործարանի բանվորները, տանջված, նիհար
վորոնց քթին դեռ թունավոր հեղուկներու ծուխը կուգար,
Յեկեր եյին մութ հանգերու դերինները՝ դեմքերը սև,
վորոնց կյանքը՝ զարհուրանքի դիշերն յեղած եր անարև:

Յեկեր եյին արևմուտքեն, անարդ լինչի կեղ հարավեն,
Յեկեր եյին սառ հյուսիսեն, Ատլանդյանի քաղաքներեն:
Ամեն կողմն կուռ շարքերով, հասեր եյին մայրաքաղաք՝
Են կորովի ու գովական, են հոյակապ ռազմիկ տղաք:

Նա նկարագրում է հեղափոխական ցույցի յեղած բանվոր-
բական կուռ բանակին, վորոնց մոտ —

վորպես հրդեհ անմարելի և բոցավառ
Դեռ կանգուն է ցուցանակի կարմիր անտառ.
Ձոր կը տանեն դեպի կռիվն ու ապագան՝
Հեղափոխված շարքերն անվերջ—բանվորական:

Նա ներբողում է «Գերմանիո անսլարտելի կոմկուսին», վո-
րը մարտնչում է հիտլերյան կացնի դիկտատուրայի դեմ, նա
վողջ աշխարհի պրոլետարիատի անունից ողնութան և խրա-
խուսանքի խոսք է ասում նրան:

Սիտալը պայքարի առաջին ճակատի վրա յե, նա ամեն
տեղ է, հաճախ վողջունում է «Դիտրոյիտի մարտական աշխա-
տավորությանը» և նրանց սրտերը վառում պայքարի ու հաղ-
թանակի հրով: Նա բանվորական մասսայի հետ է: Նա այդ
մասսային պայքարի յե կանչում «համաշխարհային սովետի
համար»:

Սիտալը դիտել է նաև կապիտալիստական ճգնաժամն ու
նրա ահռելի հետևանքները: Ահա փակված գործարանը.—

Գերեզմանի պես լուռ է կերպասի մեծ գործարան,
վորի դռներն է հյուսեր սարդը նրբին իր վոստայն.
վորպես հսկա հարցանիշ կախվեր է սև այն ծխան,
Սարսափահար աչքի պես բաց է ամեն պատուհան:

Մեքենաները ժանգոտ՝ մահվան դալուկն են հագեր,
Նման մարած մոմերու՝ կողքան անթիվ լիկներ,
Հանկարծ քնատ մի ջղջիկ առաստաղեն կանոն թև,
Յեվ կը մաղվի սև փռչին լացի նման հարատև:

Ընդամենն ութ՝ տողի մեջ վորպիսի գունեղությամբ և խտ-
ցած յերանգներով նկարված է փակված գործարանի պատկերը:

Սիտալին մեծապես վողգեորում է նաև մեր սոցիալիստական
հայրենիքում ծավալվող հոյակապ պայքարն ու աշխատանքը:
Նրա քնարը չի ցանկանում անմասն մնալ այդ աշխատանքից:
Յեվ նա գովերգում է «Էր նոր Հայաստանը», նրա «Փառքը
լուսն», «Նոր Ռուսաստանը», այդ «Լուսի պանծալի յեր-
կերը», աղգամիջյան խաղաղության որբան «կովկասը», նա ձո-
ներդ է նվիրում կարմիր բանակին, վողգում Անդրկովկասյան
Ֆեդերացիայի ղեկավարներից Ալ. Մյասնիկյանի մահը, և այլն,
և այլն:

Սիտալի պոեզիայի այս մասը պիտի ասել, վոր համեմա-
տարար ավելի թույլ է, դեղարվեստական պատկերների փոխա-
րեն՝ այնտեղ հաճախ իշխում է հրապարակախոսությունը, հը-
ռետորությունը: Այդ մասամբ իրեն զգալ է տալիս նաև հե-
ղինակի այն գրվածքներում, վորոնք նվիրված են համաշխար-
հային և ամերիկյան պրոլետարական պայքարին: Յեվ այդ
հասկանալի յե, քանի վոր նրա այդ բանաստեղծությունները բան-
վոր դասակարգին համախմբելու և պրոլետարական հեղափո-
խությանը նախապատրաստելու համար մղվող պայքարի անմի-
ջական ղենք են հանդիսանում: Զփոխելով այս հանդամանքը,
մենք այնուամենայնիվ կցանկանայինք, վոր Սիտալն այնպես
մշակեր իր նյութը, հրապարակախոսական հաճախ պրիմիտիվ
տարրերը փոխարիներ հուսկու դեղարվեստական պատկերնե-
րով, վորպեսզի նրա պոեզիայի մեջ ավելի շատ լինեյին «Փակ-
ված գործարան»-ի նման արվեստով գրված գործերը:

Առջավոր հեղափոխական ստեղծագործող լինելուց բացի,
ինչպես արձանագրեցինք, Սիտալը մեծ աշխատանք է կատարել

նաև ամերիկահայ հեղափոխական գերոհների և արվեստագետների միացյալ ճակատի կազմակերպության մեջ: Այդ ուղղությունով ևս նրա ծառայությունները մեծ են: Սխալը մենակ չէ, նա շրջապատված է մարտական ընկերների և զինակիցների շարքերով, վերոնք անընդհատ աճում և զարգանում են:

Նրանք բոլորը միասին, կոմունիստական կուսակցության ղեկավարությամբ, բարձր ծածանելով Մարքսի—Ենգելսի—Լենինի—Ստալինի գրողը, անհատ սպայքար մղելով կապիտալիզմի և մոլեղնած Փաշիգլի դեմ, հայկական պայմաններում՝ դաշնակցության և մյուս բուրժուական կուսակցությունների դեմ, ոերա կապ պահպանելով առաջին հերթին ամերիկյան, ինչպես նաև մյուս ժողովուրդների հեղափոխական գրական բանակների հետ, կերտում են համաշխարհային հեղափոխական գրականության որդանական մասը կազմող իրենց մարտական գրականությունը՝ ազդային ձևով և ինտերնացիոնալ բովանդակությամբ:

Ապագան և հաղթանակը միայն այդ գրականությանն է պատկանում ամբողջ աշխարհում:

25 ապրիլի, 1935 թ.

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ր Դ Ի Յ Ե Տ

ԿԱՐԱՎԱՆԻ ՅԵՏԵՎԵՆ

I

Սիրուն Թամար Ռչտունի դեռ յոթն ամսի հարսնուկ
եր,
Յերբոր ռազմի փողն հնչեց. և իր Պատրիկն
անվեհեր՝
Մի պաղով ջերմ ու վերջին՝ հեծավ բոցակն
յերիվար,
Գնա՛ց. և իր արևեն այրի թողեց հեզ Թամար:

Յերթի որեն ե՛լ աշխարհն իր բանտն յեղավ
դառնադին.
Մինչև ծնունդ տվալ նա անուշ և թանդ Վաղրիկին.
Վորի վրա հակեցավ ինչպես գիշերն հեշտալի,
Վոր նոր լուսնին հսկելու տենդեն տակալ կը հալի:

Յեւ վորբ սրտին մեջ, ուր նա քանդած էր հույս,
ամեն բան

ԿԱՐԱՎԱՆԻ ՅԵՏԵՎԵՆ

I

Սիրուն թամար Ռչտունի դեռ յոթն ամսի հարսնուկ
եր,
Յերբոր ռազմի փողն հնչեց. և իր Պատրիկն
անվեհեր՝
Մի սլաղով ջերմ ու վերջին՝ հեծավ բոցակն
յերիվար,
Գնա՛ց. և իր արևեն այրի թողեց հեզ թամար:

Յերթի որեն ե՛լ աշխարհն իր բանտն յեղավ
դառնազին.
Մինչև ծնունդ տվալ նա անուշ և թանդ վազրիկին.
Վորի վրա հակեցավ ինչպես գիշերն հեշտալի,
Վոր նոր լուսնին հսկելու տենդեն տակալ կը հալի:

Յեւ վորբ սրտին մեջ, ուր նա քանդած էր հույս,
ամեն բան

Ամուր կանգնեց Վաղրիկի համար աննյութ իր
սեղան.
Ինչպես ուռին, վոր կաճի, կըլլա մի սար վիթխարի—
Անդուսպ, քանդող ու վսեմ — այնպես սերն եր
Թամարի:

Շուքի նման ամփոփված վրա անոր. սնարին
Որոր կերպեր, կը պատմեր թելերն ի վար քնարին
Վեպերն ահեղ մարտերուն և սեզ զարմիկ քաջերուն,
Վոր զոհ ըրին իրենց կյանքն՝ հրեղեն կույսի մը
սիրուն:

Հեքյաթ կըսեր փաղաքուշ՝ դանձի, սերի և փառքի
Յեվ այն սրտոտ լաճերուն, վորոնց արվածն և
հարգի,
Ու յերզն անծայր քարվանին մի աղի շուրջ բոլորած,
Տաղերն՝ անմահ գուսանին մեղրոտ շուրթեն իր
թուած:

Ուր վոր կոխեր վոտքն վորդուն—իր սիրտն այնտեղ
կը տրոփեր.
Ուրկե անոր ձայնը զար — իր հույսն այնտեղ
կամփոփեր.
Յեվ իր կյանքի մուծին մեջ նա վոսկի աստղն եր
հույսի.
Թամարն ել՝ ամպ, վոր անոր շուրջ կը դառնար
մեկուսի:

Յեվ պերճ վորպես դյուխական սոսին դալար ու
շխտակ,

Վոր ջինջ ջրի մը աղին հպարտ կաճի յերկնից տակ,
Այնպես Վաղրիկ ուռճացավ իր մոր լացին տակ
բարի-
Կանաչ ծիլ եր — ու սոսի յեղավ տարի առ տարի:

II

Հաղիվ տասնութ տարվա յեր յերբ նա առավ զույգ
մեղներ,
Շեկ եր մեկը բոցի պես և մյուսն եր թուխ քանց
դիչեր:
Հորմեն Ժառանգ կը մնար մի քանի արտ ու այգին.
— Որհնյալ է հացն, վոր շաղված է թանկ ցողովն
քրտինքին:

Ի՜նքն եր մշակն ու ջրվոր, ինքն՝ իր հոտաղն ու
մաճկալ.
Ի՜նքն կը ցաներ, կը հնձեր և ինքն մինակ կըներ
կալ.
Մայրն ել իր սերն կը խառներ դավիկի մաքուր
վաստակին.
Կուլար յերբ միտք կիյնային փառքի որերն իր
նախկին:

— «Վորդի՛, կուրնար այս աչքըս, վոր քեզ մշակ չը
տեսներ.
Ասպետ եր հայրդ. քո տեղն ել չքեղ փառքի կրկեսն
եր».

Ամուր կանգնեց Վաղրիկի համար աննյութ իր
սեղան.

Ինչպես ուռին, վոր կաճի, կըլլա մի սար վիթխարի—
Անդուսպ, քանդող ու վսեմ — այնպես սերն եր

Թամարի:

Շուքի նման ամփոփված վրա անոր. սնարին
Որոր կերգեր, կը պատմեր թելերն ի վար քնարին
Վեպերն ահեղ մարտերուն և սեզ զարմիկ քաջերուն,
Վոր զոհ ըրին իրենց կյանքն՝ հրեղեն կույսի մը
սիրուն:

Հեքյաթ կըսեր փաղաքուշ՝ դանձի, սերի և փառքի
Յեւլ այն սրտոտ լաճերուն, վորոնց արկածն և
հարգի,

Ու յերգն անծայր քարվանին մի աղի շուրջ բոլորած,
Տաղերն՝ անմահ գուսանին մեղրոտ շուրթեն իր
թռած:

Ուր վոր կոխեր վռտքն վորդուն—իր սիրտն այնտեղ
կը տրոփեր.

Ուրկե անոր ձայնը դար — իր հույսն այնտեղ
կամփոփեր.

Յեւլ իր կյանքի մութին մեջ նա վոսկի աստղն եր
հույսի.

Թամարն ել՝ ամպ, վոր անոր շուրջ կը դառնար
մեկուսի:

Յեւլ պերճ վորպես դյուրթական սոսին դալար ու
չխտակ,

Վոր ջինջ ջրի մը աղին հպարտ կաճի յերկնից տակ,
Այնպես Վաղրիկ ուռճացաւ իր մոր լացին տակ

բարի-
Կանաչ ծիլ եր — ու սոսի յեղալ տարի առ տարի:

II

Հաղիվ տասնութ տարվա յեր յերբ նա առավ զույգ
մ'եղներ,
Շեկ եր մեկը բոցի պես և մյուսն եր թուխ քանց
գիշեր:

Հորմեն ժառանգ կը մնար մի քանի արտ ու այգին.
— Որհնյա՛լ և հացն, վոր շաղված և թանկ ցողովն
քրտինքին:

Ի՛նքն եր մշակն ու ջրվոր, ինքն՝ իր հոտաղն ու
մաճկալ.

Ի՛նքն կը ցաներ, կը հնձեր և ինքն մինակ կըներ
կալ.

Մայրն ել իր սերն կը խառներ դավիկի մաքուր
վառտակին.

Կուլար յերբ միտք կիյնային փառքի որերն իր
նախկին:

— «Վորդի՛, կուրնար այս աչքըս, վոր քեզ մշակ չը
տեսներ.

Ասպետ եր հայրդ. քո տեղն ել չքեղ փառքի կրկեսն
եր».

— «Փառքիս կրկեսն ե միայն արտն իմ վոսկի
ցորյանին .
Յեւ իմ կարմիր հաղթանակն՝ ծիծղուն և վարդ
մեր գինին» :

Արտին մեջ ճոխ կը ծաղկեր հասկն անոր սիրական .
Կոծեր արեն իր մազերն , ճակատն ել՝ քաղցր
լուսնկան .

Մեկ կը դատեր — կառներ տաս . ու յերբ աշուն կը
հասներ
Հնձանն՝ առատ գինիով , ամբարն հացով լեցուն եր :

Ու յերբ կուգար իրիկուն , կախարդ հույսովն
աստղերուն

Վաղրիկն ել տուն կը դառնար հետ զույգ հուժկու
յեզներուն ,

Յեղջուրն անոնց դարդարած նախշուն բուրյան
սլաակով ,

Սիրտն իր փթթած ծաղկի պես , հոգին՝ գինով
վաստակով :

Յերեք տարի չեր անցած , յերբ տունն եր չեն ու
սլալծառ ,

Սեղանն եր բաց ճամբորդին — փուլթ չե թե վոր
յերկրեն զար :

Հոգնած գուսանն այդ սեմին վստահ կուգար առնիլ
կանպ

Հոն իր վիշտը մոռնալու — ճամբի խոնջեքն ու
զրկանք :

III

Մի որ հեռու աշխարհե յեկավ գուշակ մը հզոր .
Թափեր եյին ուսն ի վար գանգուր մազերն ալևոր .
Ձեռքն եր բռներ մազաղաթ մը հին — ամբողջ
նկարուն .
Վարդե՛ր կային հոն — հավքեր , կախարդ տողեր ու
գարուն . . .

— «Վարպե՛տ , բախտը գուշակե չքեղ ու թանկ
Վաղրիկիս .
Յեւ մինչ հոգուդ յերաղեն կախարդ գրքիդ կը
հաղիս ,
Գթոտ լինի թող քո սիրտ — զավկիս բարի՛ն
կամեցիր .
Մե՛ղք եմ . իմ տուն ու հույսեր հովին մի՛ տար ցան
ու ցիր . . . »

— «Տիկի՛ն , զարմիկ մի ցեղի ընձյուղն ե նա . . .
Թաղմազեղ .
Պապերն անոր թափեր են այրուն առատ քանց
հեղեղ .

Բայց վոչ անուն կը մնա , վոչ ավարն ե մնայուն .
Կանցնի մեկը շուքի պես , մեկն ել հովի մը
հանգույն» :

«Ես ի՛նչ սլալծառ կը տեսնեմ զավկիդ աստղը
լուսածիր .
Ահա՛ շուշան մը դալար . . . ձիերդ գանձով շու՛տ
բարձիր .

Կախարդ հարսն է Վաղրիկիդ... յոթն ուր ըսեմ կամ
ամիս՝
Վորդիդ ճամբորդ է բարով... տիկին, ինչո՞ւ կը
տրտմիս» :

«Կեցի՛ր... ահա՛ ձույլ վոսկի, մետաքս, սնդուս ու
դոհար...»

Վաղրիկիդ է մեծ բեղիրգան... տե՛ս իր դարձի
ճանապարհ՝

Կի՛ն, բա՛ց դուռը — զավա՛կդ է կուղա հեծած
յերիվար...

Գուշակն լոեց դողահար—տերսը լաց ու արյուն
կար...

Թամար սեն այդ չի տեսալ. կարծեց դուռը կը
բանար

Հարուստ Վաղրիկ գրկելու. քարվանն հեռվեն
կերևնար,—

Ափը դրավ իր նվեր, ձեռքին վրա մի համբույր.

Ու սերն ամպի պես թեթև դարձավ իր տուն
սիրաբույր :

IV

Յերեք ջորի բեռցուցին հազար տեսակ բարիքով —

Մեկը հալավ ու լաչակ, մեկն էլ բույրով ու միրգով,

Յերրորդն՝ ուլունք ու դոհար, դարդ ու ծարիր
առանձին,

Յեւ յոթն առույգ քաջի հետ հարսի հոր տուն
ճամբեցին :

Լուսնյակն ինչպես կը ծաթի մեջտեղ դոհար
ասաղերուն,
Բացված շուշանն է ինչպես ի մեջ քափուր
վարդերուն,

Այնպես նվարդ Վոստանի մեջ էր ծաղիկեր սաղերով,
Կարմիր սափորն իր ուսին՝ ակն էր իջեր նաղերով :

Յեղնի՛կն էր նա առավա ամբիժ ցողով գիեցված,
Դադպին կերած հացի տեղ, վարդերու մեջ քնացած.

Մաղերն իր սև ու հորդան ինչպես ամրան կես
գիշեր.—

Իր աչքին մեջ նեյտղը ել վիշտ ու մահ չեր հիշեր :

Իր հոգիեն շա՛տ խորունկ՝ Վաղրիկ նորահարսն իր
սիրեց.

Պատկերն անոր իր լանջին տակ նա անջինջ
փոխադրեց.

Նվարդ ըսես թիթեռն էր, Վաղրիկն էլ լույսն իր
անճառ.

Վորի ցուրեն էր դյուլթվեր ու չեր գիտեր իսկ
պատճառ :

Վաղրիկ դիաց վոր նվարդ մի աղջիկ չեր հասարակ,
Պատկերն ուներ դիցունհու, հասակն էլ պերճ ու

բարակ՝
Վայել էր լուկ բամբիչի. մեղք էր գրկել այն

փառքեն,
Հնում նա յոթ ծովերոց տիրուհին էր ասպաքեն...

Կախարդ հարսն է Վաղրիկիդ... յոթն ուր ըսեմ կամ
ամիս՝
Վորդիդ ճամբորդ է բարով... տիկին, ինչո՞ւ կը
տրամիրս» :

«Կեցի՛ր... ահա՛ ձույլ վոսկի, մետաքս, սնդուս ու
դոհար...

Վաղրիկդ է մեծ բեղիրդան... տե՛ս իր դարձի
ճանապարհ՝

Կի՛ն, բա՛ց դուռը — դավա՛կդ է կուղա հեծած
յերիվար...

Գուշակն լոեց դողահար—ներսը լաց ու արյուն
կար...

Թամար սեն այդ չի տեսալ. կարծեց դուռը կը
բանար

Հարուստ Վաղրիկ դրկելու. քարվանն հեռվեն
կերենար,—

Ափը դրավ իր նվեր, ձեռքին վրա մի համբույր.

Ու սերն ամպի պես թեթև դարձավ իր տուն
սիրաբույր :

IV

Յերեք ջորի բեռցուցին հաղար տեսակ բարիքով —
Մեկը հալավ ու լաչակ, մեկն ել բույրով ու միրգով,

Յերրորդն՝ ուլունք ու դոհար, զարդ ու ծարիր
առանձին,

Յեւ յոթն առույգ քաջի հետ հարսի հոր տուն
ճամբեցին :

Լուսնյակն ինչպես կը ծաթի մեջտեղ դոհար
աստղերուն,
Բացված շուշանն է ինչպես ի մեջ քափուր
վարդերուն,

Այնպես նվարդ Վոստանի մեջ էր ծաղկեր սաղերով,
Կարմիր սափորն իր ուսին՝ ակն էր իջեր նազերով :

Յեղնի՛կն էր նա առավա ամբիծ ցողով դեկցված,
Գազպին կերած հացի տեղ, վարդերու մեջ քնացած.
Մազերն իր սև ու հորդան ինչպես ամրան կես

դիչեր.—
Իր աչքին մեջ նայողը ել վիշտ ու մահ չեր հիչեր :

Իր հոգիեն չա՛տ խորունկ՝ Վաղրիկ նորահարսն իր
սիրեց.

Պատկերն անոր իր լանջին տակ նա անջինջ
փոխադրեց.

Նվարդ ըսես թիթեռն էր, Վաղրիկն ել լույսն իր
անձառ.

Վորի ցուլքեն էր դյուլթիեր ու չեր դիտեր իսկ
պատճառ :

Վաղրիկ զգաց վոր նվարդ մի աղջիկ չեր հասարակ,
Պատկերն ուներ դիցուհու, հասակն ել պերճ ու

բարակ՝
Վայել էր լոկ բամբուլի. մեղք էր զրկել այն

փառքեն,
Հնում նա յոթ ծովերոք տիրուհին էր ապաքեն...

Բայց իր հերկած արտին մեջ բուռ-բուռ վոսկի չէր
բուսներ.
Փարթամ դառնալ քրտինքով - միայն խենթի մը
հույսն էր.
Այսպե՛ս պիտի բոլորեր որ ու ամիս ու տարի,
Ու դեռ պիտի նա թափեր քրտինքն ճակտին իր
բարի...

V

Գարունն էր ծաղկեր—Կանաչ Կիրակի—
Մրցում կար ձիու, խելքի ու բազկի.
Դաշտն ելին իջեր ճորտ ու նախարար,
Սեպուհ ու ռազմիկ, զորք ու զորավար:

— Թամարն ըսած էր. «Աչքիս լույս, վորդի՛:
Առ ձիդ. ու հագիր լաթերդ վորսորդի.
Ու գնա շահիր փառք, վոր հորդդ էր —
Յեղիր հորդ նման ասպետ-տանուտեր...»

Նվարդն ըսած էր. «Վաղրիկ, իմ արև՛,
Մեծցիր քանց սոսի մեր գլխին վերև.
Յեղիր ռամիկեն ու թույլեն սիրված —
Ատի՛ր փառքն, վոր է ուրիշեն խլված...»

— «Ձեմ ուղեր կարծեն ինձ անճար գերի.
Բայ՛ չե տունըդ՝ շեն, արտդ լինի բերրի.
Պետք է սնափառ ես մեղկ ջոջերուն
Յույց տալ թե մարդ ենք — ջուր չե մեր արյուն...»

Գնաց մրցումին իր սև ձին հեծած,
Ձին, վոր ինք կրթած, ինքն էր մեծցուցած.
Ու հետ արևի վերջին շողերուն՝
Վաղրիկ՝ հաղթական փառքով դարձավ տուն:

— Վորդի՛, հաղթական քու դարձի ճամբին
Թող փառքի կամարդ լինիմ ու դափնին.
— Յես ել հրավազ ձիուդ սմբակին
Փռչին թող լինիմ, Վաղրի՛կ, իմ անգին...

— «Ո՛վ չե մեծատուն — վատ ու ըստրո՛ւկ է,
Ո՛վ վոր դանձ չունի — ծախված գերո՛ւկ է.
Մա՛յր, ինձ ծաղրեցին պետ ու զորական...
Ըսին. հողդ փորե՛, կոպիտ շինակա՛ն...»

Թամար ըսավ. «Հեզ վորդի, մի աստված կա
նյութեղեն,
Վորին լուռ ծունր կը դնեն տեր ու ծառա հողեղեն.
Առանց վորի մեր որը — մռայլ կյանքն է ըստրուկի.
Ազատ անուն ի՞նչ կարժե թե դանձ չունիս կամ
վոսկի՛...»

«Գուշակն ըսած է վոր դու պիտի լինիս բեղրիդան.
Յե՛վ ինչ դանձ վոր ծովն ունի, ինչ վոր Իրան ու
Ձին կան,
Բեհեզ, վարդյուղ ու մարդրիտ բարձած հաղար
ուղտերու:
Պիտի դառնաս քո Նվարդ՝ հզոր բամբիչ կարգելու»:

«Մոռցիր դու թանգը դոմին դուռ, ծախիր դոմեշկ ու
յեղնեք .

Հայրդ կը շիկնեիր ամոթեն թե վոր մշակ քեզ
տեսներ .

Մոռցիր անպետ եղ վաստակդ, վոր լոկ վայել է
ռամկին —

Դու չափն ուղի՛դ է դժեր — անկե քալե, իմ անդին . . . »

*

Նվարդ իր դուռ ծաղկելուն յոթ լուսնավ եր
բուրներ ,

Յերբոր հոգին վիրավոր , բայց մեղմ ձայնով
անտարբեր ,

— «Մայրի՛կ, ըսավ, յերբ արե ծաղի նորեն յոթն
անգամ

Բեռներս պատրաստ թող լինին — ոտար յերկիր յես
կերթամ . . . »

VI

Նվարդ սև լուրն վոր լսեց՝ աչքեր լացի ծով
դարձան .

Վորմե վարդերն իր աշտին փունջ-փունջ ինկան ու
չորցան .

— «Մ'ըներ, մատաղ արևիդ, ինձ վողջ կրակ մի՛
ձգեր .

Տեսքեդ՝ աչքերս, համբոյութեդ՝ սովոր շուրթերս մի՛
զրկեր » :

«Փառքն ու վոսկին ի՞նչ ընեմ, դու ես իմ փառքն
ու դոհար .

Անմիտն է լոկ մետաքսի, քերման չալի սիրահար .
Մ'երթար . թող մեզ իբրև տուն ծառի բո՛ւն՝ իսկ
չա՛տ լինի .

Գու տեսքն է ինձ խրախճանք, անուշ սերդ ել հին
դինի :

«Կեցի՛ր, Վաղրիկ, քովս կեցի՛ր, մշա՛կ լինինք թող
հավետ ,

Դու ժիր մշակն արևառ, յես ել հոտաղ քեզի հետ .

Դու հո՛տն արծե, յես՝ դառներ, սրինդդ ածե՛ ,
պարեմ յես .

Ուրկե քալես հետեիմ քեզի հլու շուքիդ պես . . .

«Մ'երթա՛ր, Վաղրի՛կս, հարսնաքողս ինձի պատանք
մի՛ շիներ .

Մեղրոտ շունչիդ կարոտով ինձ սև հողը մի՛ դներ .
Կեցի՛ր, ծառա յեմ կամքիդ, սուգըս փոխե ժրպիտի՛ .
Լացես նույնիսկ քեզ անբավ դանձեր թափեմ յես
պիտի . . . »

— «Նվա՛րդ, կյանքես հեռանալ դյուրին է ինձ
ավելի՛ ,

Գան թե քեզմե, վոր կյանքես թանկ ես ու չա՛տ
սիրելի .

Բայց մի սարաք կա ինձ տոհմես, վոր կը վարե ինձ
անկամ .

Փարթամ պետք է վոր ապրիմ և կամ հաշվեմ թե
չը կամ . »

Բազմաբնույթ ժողովուրդները, կամար վրան
 Նվազող աշխարհը երկարատև, բոժոժն ու ծոպն ել՝
 Ու յերբ Վազրիկ բազմեցավ թամբին վրա
 Կարծես թե Շահն երկուր վրա յետ կուգար
 Կաղթական :

—«Ենտեղ վոր դո՛ւ կը կոխես, յես ե՛ն ճամբան
պխտեյի՛ս
Ողակ-ողակ քեզ գրկած՝ պատկերդ՝ անվերջ
դխտեյի՛ս»

Ու յերբ ծաղալի դու կայնես վճիռ ակի մը վրան,
Յես են ջրիկ պիտեյի ու ցողեյի քո բերան:

«Հո՛ն, ուր վոր դո՛ւ հանդ կառնես, յես շեն պանդուկ
պիտեյի,
Քեզ հալ ու գառ խորոված, շարքաթ ու մեղր
թափեյի.
Հո՛ն գար քունըդ դյուրեկան քանց խուճկ ու վարդ
հոտեան.
Վոսկի աթու քեզ տայի, մարմար բաղնիք ել վրան...»

«Բաղարն վոր դո՛ւ կը մտնես, յես լինեյի բեղիւրգան.
Գանձերն յոթը ծովերու, ի՛նչ վոր Թուրան ու Ձին
կան —
Բոլո՛րն հոժար կուտայի քո մեկ հատիկ համբուլբին.
Աստված՝ վկա, վո՛չ մեկ մարդ անկե կրնար տալ
մեծ գին:

«Վարդի յուզով ծանրաբեռն՝ յես զով հովը պիտեյի.
Քրտնած դեմքիդ արեւառ՝ կաղզույր ու բույր
դնեյի.
Մաղերդ ի վար վարդի թերթ, հպարտ ճակտիդ՝ ել
համբուլբ.
Ըտեյի—չա՛տ եմ տանջվեր. գլխիս տե՛ր, չո՛ւտ տուն
յեկուր...»

Քարվանն ընկալ ճանապարհ՝ զըրընդ, զըրընդ
յերգերով.
Լեւալ ու վարդ թափեցին կույսերն սատափ
մաղերով.

Թամար անուշ ու գլխոտ՝ տվալ մի մոր
որհնություն.
Ապա մարած վա՛ր ընկալ վորպես զարնված մի
թռչուն:

VIII

Թամար իրենց աչգիեն բերալ մի թարմ բարունակ
Ու տան բաղին մեջ տնկեց իբրեւ հույսի նշանակ.
Նվարդն ել վոստ մը հարդի Վանա քափուր
վարդերուն —
Իբրեւ կարոտ բոցավառ; սերի վերքին պես
կարմրուն:

Գաղտնի արցունք մը թափեց անոնց վրա հեղ
Թամար,
Նվարդն ել պաղ մը հրուտ, ցավի ժպիտ մ'աննշմար.
Մինչև անոնք ուռճացան, բացին բաժակ հոտեան
Շուրջը գուռին յերգեցիկ, հորին առջև ու դրան:

Գավթին մոտիկ, ուր Վաղրիկ որվա խոնջեքն իր
կառներ,
Հո՛ն, ուր աթոռն եր մարմար՝ վարդաստանին
առնթեր,
Մեկը նուռի մը տնկեց, մեկն ել լացող ուռենի.
Մեկն հոն գրկանք յերազեց, մեկն ել պաշտում
մայրենի:

Բուրդը մահճին վաղրիկի քա՛նի դղրար գզեցին,
Կախարդ քա՛նի հավքերու փետրով բարձերն

լեցուցին.
Վերմալն ամբողջ ծաղկեցավ դույն դույն մետաքս
վարդերով,
Բարձի աստառն ու ծածկոցն՝ անմեռուկի թերթերով:

Յերբ վոր դիչերն քողի պես կ'իջներ վրա վոստանի
Նայլածքն անոնց կը գամվեր են վառ աստղին

ընտանի,
Վորի համար ըսած եր վաղրիկ. «Սա՛ աստղն է
բախտիս.

Վորքան փայլի նա՝ արևս դեռ վա՛ռ է, ձեզ
սովետիս...»

Հո՛ն եր են աստղն, յերբ դիչերն անամպ լիներ ու
բարի.

Բայց յերբ գոռար փոթորիկն, փրթեր թաթառն

վիթխարի,

Յերբ բո՛ւքն՝ արձակ գեւի պես՝ դար արչալեւ

սարեսար,

Անոնց հողուն մեջ սարսափն անդունդի պես

կամրանար:

Ամեն շաբաթ յերկու որ պահք բռնեցին, յերկու՝

ժամ չի մնաց, ո՛ւր անոնք չը վառեցին խունկ ու

մոմ.

մոմ.

Մատուռ ու սուրբ չի մնաց, ո՛ւր չը դացին
ուխտավոր,
Չեղավ մեկ վանք, ո՛ւր մատաղ չը բաշխեցին
կամավոր:

Ամեն քարվան, վոր կանցներ, անկե մի լուր
կուղեյին,
Գուշակ թե դար՝ վաղրիկի բախտը կարգալ
կուտային.

Իսկ թե անցորդ մը թակեր դռնալին անոնց մոռացված,
«Վաղրիկն յեկավ» գոչելով կը մարեյին գրկաբաց:

Այսպես պատկերն վաղրիկի եղ տան միջին
կը մեծնար՝

Ինչպես ուսին անկապուտ մեջ իր վաղքին լեռն ի վար.
Յեւ զույգ հատնող մոմի պես սիրուն նվարդն ու
Թամար

կը հսկեյին են ճամբան, ուրկե վաղրիկ պիտի դար...

IX

Քարվանն որո՛ր ու շորո՛ր՝ մութը չիջած հասավ
վան.

Վաղրիկ հո՛ն ճութ հավաքեց, վոսկի տուփեր
դյութական.

Գինու թասեր նկարեն, դունար, ճանոց ու տորան.

Յեւ ել մեկ տեղ հանդ չառավ մինչև Իրան ու
Թուրան:

Յոթ դին տվին ի Թեհրան, ինչ վոր առած եր վանեն,
Տաս դին տվին ի Թուրան, ինչ վոր տարավ Իրանեն.

Մեծցալ քարվանն որե որ, ինչպես գետը կը մեծնաւ.
Անցալ Թաշկենդ, Սմրդանդ, իջալ մինչև Բուխարա:

Քարվանն անկէ մտալ Չին—անծայր յերկիրն Արևին—
Ուր տեղ հաղար քաղաքներ գետերն ի վար կը ձգվին.
Կույսեր ծաղիկ ցանեցին յերբ նա անցալ ժպտաղին—
Կարծես ռազմիկն եր հաղթող ճամբին վրա իր
փառքին:

Ապա անցալ կղզիներն՝ անթիւ գանձի ու բույրի —
Ուր կյանքն հեքյաթ մ'ե անուշ և տունն՝ առանց
կտուրի:
Ամէն մա'րդ, ուր կո'ւր ունի և ամեն կուր՝
մարդարիտ.
Ուր մեղր ունի ամեն տունի, ամեն ծաղիկն ել
ժպիտ:

Նալը բարձած մարդարիտ, փղոսկր, մետաքս,
բուստ ու սաթ,
Չսիեց ջուրերն լուսնկա—ճերմակ ու ջինջ վորպես
կաթ,
Անցալ Սիամ ու Սեյլան, ուրկէ իջալ Հինդուստան—
Աշխա'րհն վեպ ու մոգության և համեմի
վարդաստան:

Այնտեղ քարվան մը կազմեց ճերմակ ու հաղթ
փիղերու.
Յեւ ձորն ի վեր Գանդեսի ու զով չուքեն ծառերու
Մտալ Դեհլի սրբազան, և դեմ Խանի պալատին
Իջալ դարբասն հոյակերտ՝ ես հայ հզոր Ալատին:

Դեհլի կեցալ յոթն ամիս, ու յոթն անգամ
ճոխացած՝
Համեմ, հոմա և լահու ու քաշմիր շալ բեռցուցած—
Քարվանն հանեց նա ճամբա դեպ Իսպահան
ու Շիրակ—

Տունը քափուր վարդերու, քերթողներու հրամաղ:

Անկէ իրեն հետ առաւ հինա, վարդյուղ, գորդ ու
զարդ,
Լուսնի լույսով քարվանը մտաւ Բաղդադ լուսաղարդ,
«Հապար ու մեկ Գիշերի» կախարդ ու մեղի եղ
վոստան,
Ուր տեղ չո'րս բան կար հարդի— ձի, վեպ ու կին
ու գուրան:

Ենտեղ ի'նչ վոր նա ծախեց, հաղա'ր տվին փոխարեն.
Ո'վ վոր մի բան գնած եր, գնել փութաց այն նորեն.
Ապրանք բերալ ծախելու նա՛, վոր գնել չեր կրցած.
Այսպես փարթամ բեղիրդան Բաղդա'դն անգամ
չեր տեսած:

Քարվանն հաղար ուղտերու հասալ Մուսուլ,
իջալ Շամ —
Փարթամ քաղաքն, վոր տոնի ծիծաղն ունի
հարստամ,
Են վոր վեպի պես դյուլթիչ բաղար ունի շարե շար՝
Միջին խունկ և արար թուր, գերի, ծարիր ու
չպա'ր...

Յեվ հուսկ լեցուց նա նալերն՝ ամբողջ կախարդ
Արևելք —

Փոհար, վարդյուղ ու չալար, մետաքս ու շալ—
ամեն բերք,

Խուսկն ու հաշիշն Արարիտ, նուան դինի տիկ առ տիկ.
Բացավ ճերմակ առագաստ—մինչև դշխո Վենետիկ:

Հո՛ն, ուր չքեղ կը կանգնի մարմար ժամն Սուրբ
Մարկոսի,

Ծովի ու յոթ ցամաքի գանձը այնտեղ կը հոսի.

Հոն կը փութա դոժն ու կոմս, արքա և լորդ
խաչակիր,

Ծպտյալ խաներն Իրանեն, ամիր, սուլթան ու
Ֆա՛րքիյ:

Վաղրիկ բեսներն իր ծախեց, հո՛ն շահելով մեկին
տա՛ս.

Բեռցուց նալերն՝ անթիվ ղենք, արձան, պատկեր ու
կերպաս,

Հասավ փարթամ Բյուզանդիոն, ուրկե սա՛ գիրն
ճամբեց տուն.

«Մայրի՛կ, փառքով կը դառնամ— ասլրի՛ գուշակն
խմաստուն...»

X

Բակի նռնենին յոթն անգամ բացավ
Շիկնոտ ծաղիկներ՝ ժպտող հույսի պես.

Ու Նվարդ գաղտնի՛ իր սերը լացավ
իր դալար սերը — նուան ծաղկի պես:

Յոթն անգամ ծփաց հունձքը ծով ի ծով
Դեղին հասկերով՝ սրսուռ վոսկու պես.
Յեվ անբախտ Թամար ի դո՛ւր կսկիծով
Բսպասեց վորդուն — վոսկի հունձքի պես:

Յոթն անգամ ճութերն կախվեցան թուփեն՝
Ժպտող կույսերու աչքերուն նման.
Բայց դինու թասերն դո՛ւրս չելան տուփեն՝
Կարմիր ոճեղու իր դարձի ճամբան:

Յոթն աշո՛ւն մեռան մարմար ձյունի տակ,
Յոթը ձյո՛ւն ծածկեց ճամբան իր դարձին.
Յեվ անոնք գրկած մեկ վառ հիշատակ
Մի դույզ ուռենու պես յերկա՛ր լացին...

Շինեց արագիլն իր բույնը նորեն,
Ծաղկավ նռնենին ես ել ո՛ւթն անգամ.
Բարի գիր յեկավ Հոռոմի յերկրեն.
Վաղրիկն եր դրած. «Մա՛յր, շուտով կուգամ...»

XI

Վաղրիկ թողուց Ստամբուլ յերբ դեռ յեկած չեր
դատիկ.

Բո՛ւռն եր իր տան կարոտը՝ ինչպես թաթառն ե
սաստիկ,

Վոր իր առջև ամեն բան կընե փշուր և ավա՛ղ.
Զըրը՛նդ, զըրը՛նդ քարվանք տո՛ւն կը դառնար վաղն ի
վաղ:

Յեւ Հուսկ լեցուց նա նավերն՝ ամբողջ կախարդ
Արևելք —
Գոհար, վարդյուղ ու շալար, մետաքս ու շալ —
ամեն բերք,
Խոնկն ու հաշիշն Արաբիո, նուան գինի տիկ առ տիկ.
Բացալ ճերմակ առադաստ — մինչև դշխո Վենետիկ:

Հո՛ն, ուր շքեղ կը կանգնի մարմար ժամն Սուրբ
Մարկոսի,
Ծովի ու յոթ ցամաքի գանձը ափտեղ կը հոսի.
Հոն կը փութա դոժն ու կոմս, արքա և լորդ
խաչակիր,
Ծպտյալ խաներն Իրանեն, ամիր, սուլթան ու
Փա՛քիր:

Վազրիկ բեռներն իր ծախեց, հո՛ն շահելով մեկին
տա՛ւ.
Բեռցուց նավերն՝ անթիվ դենք, արձան, պատկեր ու
կերպաս,
Հասալ փարթամ Բյուզանդիոն, ուրկե սա՛ գիրն
ճամբեց տուն.
«Մայրի՛կ, փառքով կը դառնամ — ապրի՛ դուշափն
խմաստուն...»

X

Բախի նռնենին յոթն անգամ բացալ
Շիկնոտ ծաղիկներ՝ ժպտող հուսիս պես.
Ու նվարդ դադունի՛ իր սերը լացալ
Իր դալար սերը — նուան ծաղկի պես:

Յոթն անգամ ծփաց հունձքը ծով ի ծով
Դեղին հասկերով՝ սրսուռ վոսկու պես.
Յեւ անբախտ Թամար ի դո՛ւր կսկիծով
Լսալսեց վորդուն — վոսկի հունձքի պես:

Յոթն անգամ ճուլթերն կախվեցան թուփեն՝
Ժպտող կույսերու աչքերուն նման.
Բայց գինու թասերն դո՛ւրս չելան տուփեն՝
Կարմիր ոճեղու իր դարձի ճամբան:

Յոթն աշո՛ւն մեռան մարմար ձյունի տակ,
Յոթը ձյո՛ւն ծածկեց ճամբան իր դարձին.
Յեւ անոնք գրկած մեկ վառ հիշատակ
Մի դույզ ուռենու պես յերկա՛ր լացին...

Շինեց արագին իր բույնը նորեն,
Ծաղկալ նռնենին ես ել ո՛ւթն անգամ.
Բարի գիր յեկալ Հոռոմի յերկրեն.
Վազրիկն եր դրած. «Մա՛յր, չուտով կուզամ...»

XI

Վազրիկ թողուց Ստամբուլ յերբ դեռ յեկած չեր
դատիկ.
Բո՛ւռն եր իր տան կարուոր՝ ինչպես թաթառն է
սաստիկ,
Վոր իր առջև ամեն բան կընե փշուր և ալա՛ղ.
Ջրը՛նդ, զրը՛նդ քարվանդ տո՛ւն կը դառնար վաղն ի
վաղ:

Փռութով հասաւ նա Կարին, գնաց Արծւն իջալ Վան,
Յեւ մոտ դռան Դալլեթի փռեց անծայր իր քարլան.
Յոթը խափշիկ գերիներ վրանն անոր կանգնեցին.
Հարյո՛ւրն՝ դանձի բռնեւրը սարի նման գլղեցին:

Ամբողջ դաշտը կոնքերու մի քաղաք եր դունադեղ .
 Խո'ւնկ կը ծխար ամեն դի , լույսեր կային ամեն տեղ .
 Պահակ եյին կանգններ հոն քառսուն կտրիճ ղինալատ .
 Յեկ շա'տ գերի ու ծառա , վորոնք համրելն ե դժվար :

Կաճեր ինչպես փոթորիկ՝ իրխինջն արաբ, ձիերու,
Բաշերն ոժած լուսնկան, աչքերն նման բո՛ցերու .
Ուղտերն ելին տարածված վորպե՛ս ամպի գորշ

Յե՛կ! մոտեն անոնց՝ ուղտապանն մի նոր աշխարհ
դեղեր, կերպեր:

Յոթը գոսանն ձեռք առին իրենց քնարն ու բանդիւռ .
Յեւ վեպ ու սեր յերգեցին, արկած ու ձին

Պանդուխտ, տաղերն Վոդբադին, մինչև, բոլոր
 Լատին, աչքերեն

Լացը մարզերիս առ մարզերիս վար հոսեցա՛վ
մեղմորեն :

Հե'տո պարերդն սկսավ շուրջը Վոսիկի խարույկին-
Փնծղան ու դափն հնչեցին, պար բռնեցին այր ու
կին .

Դյուլթիւած քաղաքն եղ զիչէր մհաղ մինչև լույս
արթո՛ւն։
Ինչպե՛ս սլատմեմ յես իր լիառքն, իր դանձն ու իր
ճոխությո՛ւն։

Վարդը ինչ տա՛սն որ կեցա՛վ Վան, բայց տաս տա՛րի յեր
կարծես .

Յերեկն առտուրն իր կըններ շնորհալի, ժպտերես .
Բայց յերբ կուգար մուժ գիշերն՝ զնդան կըլլար
անկողինն

Այնոր Վոր Կուռքն եր դարձեր՝ զվարժ քաղքի
ամբոխին :

Մի սա՛ր միայն կը բաժնէր այն իր պաշտած
Նվարդէն .

Դոփոխո՛ւն մը...յեւ՛ աղաբ ձին տուն կը ձգէր զինք
արդեն.

Ստակային յերկյուղն աղետի մ'այնքան հսկա ու ցավոտ՝
Ան իր մահճին կը գամեր մինչև լոտակի առաւոտ :

Սերը սիրուն Նվարդի՝ Աստծու կրակ էր կտրել,
Սիրտն իր՝ չամպիուրն էր անցեր ու գիշեր կը
մրկեր .

Եւ չի կրցաւ դիմանալ եդ բարկ, անճար կրակին .
(Պայծառ մնա՛ հորդ տունը, վոսկի ճրագն իր
հարկին) :

Սմախի թիվն եր տասներեք. որը կըլլար իրիկուն.
Կանչեց պետոն իր քարվանին— Գիսապն բարի ու
խոկուն,
— Վարպե՛տ, ըսավ, լաճերուն բաժնե մեկ մեկ ճո՛ւս
քսակ,
Ճամբա հանե՛ քարվանը յերբոր ծագի արուսյակ.

Ո՛յա հեծավ իր սև ձին, մի բա՛ռ մնջեց գորովի.
Բայց նոռայն իր ոռանգերն, տնկեց վիզը կորովի,
Գակեց նըման ջրվեժի անդուսպ հորձանքն իր բաշին—
Ո՛նտես յեղան մուկին մեջ հեծյալն ու ձին ու
փոշին..

XII

Մա՛յր, յերեկ գիշեր չա՛ր յերազ տեսա.
Կո՛ւթքն եր. շողերով մեր այգին հասա.
Ուաղողն եր հասեր թուփե թուփ առա՛տ՝
Ժպտի պես շիկնո՛ւտ, քաղցր ու վոսկեհաս...

Վաղրիկս ել ճերմակ ձի նստած տեսա
Շքե՛ղ ու զվարթ վորպես նոր փեսա.
Արագ դուռլթով մտավ մեր այգին —
— Ծարա՛վ եմ, ըսավ, Նվա՛րդ, իմ անգլի՛ն...

Յոթն արծաթ փարչով քամեցի գինի.
Ո՛ւր ծորեց սի՛րտս ել — լացող ուռենի՛.
Ապա լեցուցի յերկու վոսկի թաս.
— Դու այգին հասար դաժա՛ն, վազն ի վաղ:

Վաղրիկի նոռայն տեսքեղ խրտչեցավ.
Ու ձեռքի գինին թասեն թափեցավ.
Յեւ կուրծքը ներկեց մի թարմ վերքի պես —
Ձին ել կարմրեցա՛վ արյունն ե ինչպես:

Դո՛ւն ել սեվերով պարել սկսար —
Աջ ձեռքը եր կարմիր արյան հավասար...
— Պարի՛ր, իմ հարսնիկ, թո՛ղ վորդիս ցնծա՛ —
Ըսիր ինձ, հանկարծ քունես արթնցա՛...

Յերազդ ե բարի, իմ սիրուն Նվարդ,
Գինին խնդուք ե, ու ձին ել մե՛ծ բախտ.
Գընի մեջ արյունն ու վերքն ե բա՛րի.
Գուշա՛կն ե ըսեր. անցավ յոթ տարի:

Ել շուտով կուգա վորդուս կարավան,
Կանցնի Բյուզանդիոն, կիջնե Արծն ու Վան
Ու բարձած վարդյուղ, զարդ ու անթիվ դանձ
Կուգա քեզ կարգել բամբուլ փառապանծ:

XIII

Գիշերն ո՛ւշ եր յերբ Վաղրիկ հասավ Վոստան
ծառաշատ.
Ճամբան ամբողջ կը բուրբեր լեռակ ու վարդ ու
փշատ.

Ծաղկեր եր թուփ ու պարտեզ, ծաղկեր անուշ
լուսնկան,
Ծաղկեր եր իր հոգուն մեջ սերի վարդը դյուլթական:

Բլրի լանջին յերեցալ իրենց տունը հնամի,
Վորի գլխեն անցած եր հազար փորձանք ու քամի,
Բայց դեռ կանգուն կը մնար մի ժայռի պես
անսասան.
Վազրիկ մնջեց. «Ո՛վ իմ տուն, փառքի որերդ ե՛լ
հասան»:

Մի քուրմի պես յերկյուղած՝ բացալ բակի դուռն
արույր.
— Ներսն եր փթթեր քափուր վարդ՝ շիկնոտ ինչպես
ե համբու՛ւյր.
Բացվեր եր բույլ նունուֆար՝ աստղի նման՝ դուռին
շուրջ.
Բակը դըրախտն եր անճառ՝ համակ փթիթ ու
անուրջ:

Փռլթով նժույզն իր կապեց ամուր ողե մը յերկաթ,
Ո՛ւր ձին դուռեն դյուլթական ըմպեց աստղ ու լուսնի
կաթ,
Յեւ զով սյուլքեն վար թափած նռան թերթեր
կոխելեն՝
Սիրտը նուռի պես փթթած՝ Վազրիկ մտալ տան
դռնեն:

Ինչպես ստվեր՝ սանդուխեն Վազրիկ սողաց դեպի
վեր,
Սենյակն յեկալ Նվարդի՝ անձա՛յն ինչպես մի ստվեր—
մե քովն անոր սնարին կեցալ լուռ ու հեկաղին.
Հոսնի շողը կաթեր եր մարմար աչքեն երդիքին,

Յեւ շուրջ դեմքին Նվարդի լույսե պսակ եր կապեր.
Սեւ մաղն անոր ծովի պես բարձին վրա յերթափեր.
Դեմքը՝ վճիռ յերազի և բյուր թովքի եր մատյան,
Վոր մեծ դուստն մ՛եր դրած և այն կնքած
հավիտյան:

Յոթը տարվա յերա՛ղն եր մարմին առած իր առջև.
Ե՛դ դեմքն ուղղած իր ճամբան՝ ինչպես անմուտ
վառ արև,
Ե՛դ կեռ հոնքերն եր հիշած յերբ կապած եր ծիածան.
Եղբան սիրուն՝ չեր տեսած վո՛չ մեկ սրտակեր ու
արձան:

Այնչա՛փ մեղմ եր իր շունչը, կարծես յերբեք չե՛ր
չնչեր,
Բերանն՝ հասուն մի նուռ եր, կարծես միս ու
արյուն չեր.
Կոպերն իր նուրբ՝ ամպի պես ծածկեր եյին իր
աչեր.
Հրեղեն կարա՛պն եր, վոր մի կաթ լճի ափին կը
հանդչեր.

— Նվա՛րդ, հողյա՛կ, իմ անդի՛ն, Վազրիկ մեղմով
փափաց.
Մուլար ճամբորդ ե յեկեր, բա՛ց ծով աչքերդ ու վեր
կա՛ց.
Սիրու մե՛կ բառ խոսե ինձ, մեռնիմ տաճար քո
բերնին —
Ապա դողով սպասեց՝ ինչպես լացող ուռենին:

Նվարդ աչքերն իր բացավ, եղ ինչ անճառ բերկրու-
թյունս.

—Վազրի՞կս ես դու, թե՛ յերազ, քո՞ւն եմ արդյոք,
թե արթունս.

—Վազրի՛կդ ե վոր քեզ կուգա՝ թողած իր գանձն ու
քարվանս.

Նվարդ վոռքի յեր յեւած՝ ինչպես լույսի
շատրվան...

Յեւ գերկն ինկան իրարու մի զույգ չողի հանգունակ,
Բերան բերնի ծաղկեցան ինչպես յերկու բարունակ.
Ապա անխոս դեմ առ դեմ անհաղ իրար գիտեցին—
Մի զույգ սիրող լուսահավ՝ մթուն ձգված
առանձին...

Վազրիկ հանեց մի մանյակ՝ ամբողջ մարգրիտ ու
սուտակ

—Յեւ այն կախեց Նվարդի կարասի վըզեն սպիտակ.
Ու յոթն անգին մատանի՝ յոթը տարվա իբր նշան՝
Անցուց անոր մատները քնքո՛ւչ ինչպես ջրչուշան:

Հանեց պսակ մի չքեղ՝ տասը աստղե հորինված՝
Մեջտեղ չողակն մի արև, ասես սիրով հրդեհված,
Յեւ այն դրավ Նվարդի սիրուն գլխին, և ըսավ.
—Իմ սե՛ր և իմ թագուհի՛, փառքի մեծ որդե
հասավ...

—Վազրիկ, տանջված իմ գլխին դո՛ւ ես լոկ թագ
ու պսակ.
Ու փառքս՝ վորպես բարտենի ձգվող դալար եղ
հասակ.

—Բերեր եմ քեզ անբավ գանձ, ապրանք, գերի ու
գոհար.

—Սիրուըս միայն քեզ կուգե, ի՞նչ ընեմ գանձն ու
աշխարհ...

Գիչերն ո՛ւշ եր, յերբ անոնք խոր քուն մտան լուսնի
հետ—

Բացված յերկու թարմ կոկոն քափուր վարդի
հոտավետ—

Վոր չե՛ս գիտեր թե արդյոք պիտի բացվի՞ն վաղ
նորեն՝

Առանց անդարձ խլվելու սիրող ձեռքե մ'անորեն...

XIV

Լուսաստղն յեւած եր արդեն ինչպես կանթեղ
աղամանդ,

Ու կը վառեր տըտմորեն վերև եղ տան հնավանդ,
Զվի պա՛հն եր քարվանին. նժույգն՝ սեզ վիզն իր
տնկեց,

Ու բուռն վաղքին կարոտը մութին մեջ գի՛լ վրնջեց:

Թամար ցատկեց իր տեղեն—խրխինջ իր տան
բակեն եր...

Վո՞ր խենթ ասպետն եղ ժամին իրեն տուն հյուր եր
յեկեր.

Կամ թե չըլլա՞ Վազրիկի քարվանն եր ան սպասված,
Վոր չուտ իր տեղն հասնելու համար մթով եր
քայած...

Սիրտը դողով՝ հեվադին թամար իջավ իրենց բակ,
Ուր կը հնչեք սալին վրա, արաք ձիւն կոշտ սմբակ.
— «Վերդուս ձիւն ե սա հրեղեն, մեռնիմ կամար
իր վրդին.
Քարվանն ել դուռն ե անշուշտ, անթիւ դանձով
միասին»:

Բացավ բակի դուռն արուսը, վոր չոր լացով
ճրճըռա՛յ,
Դո՛ւրսն եր ամայ-ծառերու սոսալին անգամ եր լոսծ.
Հեռվէն կուգար գետի յերգն—ամբողջ կարոտ ու
սարսուռ.
Թամար՝ չփոթ՝ յետեւն գոցեց բակի ծանրը դուռն...

— «Յեկողն յեթե Վաղրիկն եր, ո՞ւր են քարվանն ու
բեռներ.

Շքեղ վորդի՛, հեզ մայրըդ, դարձի ճամբիդ թող
մեռներ.

Վորի՞ն ե են սև նոսրե՛... ո՞վ Տեր, մի՞թե հնար ե
վոր հեզ ու քաղցր Կարսնուկըս վորդուս դեմ
դալն այս լարե»:

«Մի՞թե իր լացն ու հառաչ կե՛ղծ են յեղեր ու

կե՛ղծ են յեղեր պահքն ու ծոմ. մի՞թե ժամը՝
ծնրադիր

Նստած՝ փոխան աղոթքի՝ ոտար սե՛ր ե կարգացեր.
Ո՞վ ե ամարդ են անսրեն, վոր դալկիս տեղն ե
դողցե՛ր...»

«Անոր սիրով տանջըվի վորդիս ամբողջ յոթ տարի.
Կուրծքը՝ բանա բուքին դեմ, դուռն դընե ժեռ քարի,
Իծկ՝ իր սերի առարկան, ծոցը բանա գողերուն,
Ծաղրե վորդիս, կյանքին թույն խառնե, հացին ել
արյո՛ւն...»

«Ոտա՛ր աղջիկ, դո՛ւ մեր տուն մտար վորպես
հրեշտակ,
Ըսինք, դարո՛ւնն ես ծաղկած, արեն ունիս կոպիդ
տակ.
Հիմա չար դե՛ն ես, մեր սիրտն ամո՛ւր բռնած
կը քամե՛ս.
Խարված վորդի՛, արևառ ճակտիդ մատա՛ղ լինիմ
յես...»

Թամար զգո՛ւյշ հեվալեն սենյակն յելավ իր հարսին
Շնչատ հասավ բարձին քով, վորի վրա միասին
Յերկու գլուխ նշմարեց և ո՛ւր լսեց յերկու շունչ.
Մի՛ դո՛ղ ինկավ ծունկերուն և իր հոգուն մեջ՝
մոռնչ...

Մի պա՛հ ուղեց նա նետվիլ վրա պատվի եդ դողին,
Ակռաներովն իր պատռել կոկորդն հարսը խաբողին,
Յեվ կամ ճանկել կյանքն անոր՝ ձաղը խլված
վազրի պես,
— Վախցավ, վոր իր ուժը զինք կրնար դալել
վերջապես:

Հանկաճ՝ իր քով, պատեն կախ տեսավ զրահ ու
դենքեր
Մի գանձի պես՝ իր ձեռքը արաբ դաշույն մեր
ինկեր,
—Աղտն, վոր դու տանս քսեցիր թող այն սրբե
քո արյուն,
Ըսավ. անոր կուրծքին մեջ խրեց հատու եղ
դաշույն...

Յավտա մռունչ մ'եր սրութկաց զարնված հսկա
եղ լանջեն
—Նվա՛րդ, սրտիս ի՞նչ կըլլա. դանդերն ինչո՞ւ
կը հնչեն.
Նվարդ ցատկեց իր տեղեն. «արյո՛ւն, արյո՛ւն,
ո՛վ աստված,
Վաղրի՛կ, դո՛ւ ես կը տքաս. դո՛ւ ես արդյո՞ր
զարնված...»

—«Կուրցե՛ք աչքե՛ր, խլացե՛ք իմ չար, անտեր
ականջնե՛ր.
Կուրծքը, վոր յես պատռեցի, մի՞թե զավկիս հաղթ
լանջն եր.
Նվա՛րդ, վառի՛ր ճրաղը, մեր տան ճրա՛ղն ե
մարո՛ղ...
Ո՞վ է լսել վոր դառնա մայրն իր վորդու սե
զրո՛ղ...»

—«Ես ի՛նչ աղու կը հնչեն դանդերն արծաթ՝
քարվանիս.
Նվարդ դուռեն դո՛ւրս նայի՛ր... ինչո՞ւ ապշած
կը կայնիս...»

Մոմի շառ լույսն եր ինկեր դեմքին վրա Վաղրիկի.
Աչքերն եյին նվաղուն նման մարող կրակի:

Կարմիր դաշույնն ձեռքին մեջ թամար անշարժ եր
կեցած,
—«Անսիրտ աստվա՛ծ, անե՛ժք քեզ... Գուշակն եսպես
չե՛ր պատմած.
Վոսկի ու փառք կուղեյի—սե ու արյո՛ւն կամեցար.
Վորդիս գրկել տենչացի—դահիճն ըրիր ինձ
խեղա՛ր...»

Նվարդ սեղմեց իր բռունցքն, վորմե արյուն
կը կաթեր.
Կարմեր եր աչքն՝ արյունեն, կարմեր՝ ճերմակ
իւր լաթեր.
—«Ձեռքդ չորնա՛, սևսիրտ կին, ինչո՞ւ կուրծքս
եւ չի բացիր.
Դո՛ւ վոր լուկ փառք փնտրեցիր ու հարսդ եւ թո՛ղ
կարծեցիր...»

—«Մայրի՛կ, այստեղ մոտեցի՛ր... տե՛ս խոնջ
վորդիդ ե յեկեր...
Ի՛նչ... քեն ունիս ինձի դեմ... հոգյա՛կ, ինչո՞ւ
յես փղձկեր»:

Նվարդ խլեց անտուկեն թանկ ու ճերմակ մի սավան,
Անով փորձեց կեցնել քանդվող կրծքի շատրվան...

—«Նստե՛... Նվա՛րդ, բարձիս քով... անո՛ւչ նայե
աչքերուս...
Զըրը՛նդ... զըրը՛նդ... կը լսե՞ս... բերե՛ք քողեր
վոսկեհյո՛ւս...»

Գոհա՛ր բերե՞ք տուփերով... ես ել հինան ու
հարգի...
Բռնի՛ր ձեռքես... վառեցե՛ք վոսկի ջահերն ի՛մ
փառքի...»

«Բա՛յց դու կուլա՛ս... պաշտելի՛ս, դեմքիդ քողն
ի՛նչ հարմար ե...
Աչքերդ անդամ մ'եկ տեսնեմ... ձեռքրդ սառ ու
մարմա՛ր ե...
Զըրը՛նդ, ղըրը՛նդ... բաց... դուռը... քարվանն ե
այն հեռավարո—
Լույսերն... ինչո՞ւ... մարեցի՛ք... ջո՛ւր...
ջո՛ւր. ցո՛ւրտ ե... ու խավար...»

Վաղրիկ բերանն իր կնքեց ինչպես մի տուփ
դուլթական.
Փակեց աչքերն կարոտած՝ մահի քնով մշտական.
Նվարդ դիտեց այն յերկա՛ր, անլաց հեծքով մը
քանդիչ.
Ապա հանկարծ արձակեց սո՛ւր և վայրագ մի
բրբիջ...

Թամար մե՛կ մը նայեցալ ձեռքի արաբ դաշույնին—
Չե՛, այդ բրբիջն ավելի՛ հատուկ յեր ու մահադին,
Մեկ ել վորդուն նայեցալ, վոր մե՛ծ քալիոր
վարդի պես
վերքը կրծքին՝ կը պառկեր. հա՛րսն ել սոխակն եր
կարծես,

Վոր եդ վարդով խելահեղ՝ կերգեր ու պար
կը դառնար.
Մերթ քող ձգած իր գլխին՝ լուռ ու անշարժ
կը կենար.
Մերթ ել ծռած Վաղրիկի ականջն ի վար
կը մնջեր.
«Վե՛ր կաց, հոգուս սիրական, գուշակն եսպես
պատմած չե՛ր...»

Նորե՛ն պարել կըսկսեր. «մա՛յր, տե՛ս թիթեռն ես
վոսկի,
թեերն նախշուն են ինչպես աչքերն անուշ՝
Վաղրիկի...»

Յեւ կը վազեր շուքի պես Նվարդ անոր յետևեն՝
Վոր իր կյանքի յերա՛զն եր, ինքն ել՝ անոր
խենթ գերին...

—«Գլխի՛դ փուլ դա յերկինքըդ, քա՞ր եմ, ինչպե՛ս
դիմանամ,
Անբախտ Նվա՛րդ, հերի՛ք ե. ներե՛... ա՛խ, թող յե՛ս
կուրնա՛մ...»
Մեկ ել կուրծքին մեջ խրեց դաշույնն եդ սո՛ւր,
արյունո՛տ.
Մրմո՛ւնջ մըն եր... Յեւ Թամար դնաց պառկիլ
վորդուն մոտ...

Իսկ դեռ Նվարդ՝ անտարբե՛ր իր խենթ պարը
կը դառնար.
Մերթ ել կուլար վողբադին ինչպես ջարդվող
մի քնար.

Կամ զիլ ու բարձր կը քրքջար. «Գուշակն եսպես
պատմած չե՛ր».

Մերթ ել թիթեռն բռնելու տենչեն կարծես
կը թռչեր...

XV

Անցավ գիշերն ահավոր, վորպես տեսիլ մի ցավոտ.
Ու վրա քաղքին ծաղկազարդ՝ իջավ վոսկի առավոտ.
Զույգ գույգ սարեկ ու ծիծառ՝ ծաղկուն ծառերն
ըրին թառ.

—Կտուց կտցի մնջելով հնչուն սիրերդ մը անճառ:

Ամեն մի տան յերգիքեն յելավ ծուխը ծիրանի.
Վա՛ռ եր ամեն մեկ թոնիր, ամեն ակութ ընտանի.
Միայն սևսիրտ Նվարդի տունն եր անծո՛ւխ,
անկրա՛կ.

—Գրողն դուռն եր մտեր և այն թողեր ավերա՛կ...

Նվարդ մաղերն փետտելով դեպի Վազրիկ կը
խուժեր—

Վստահ՝ վոր բարկ համբույրով պիտի խոր վերքն
եղ բուժեր.

Յեվ են չքեղ պարմանի արյունն սառած
շուրթերուն՝

Իր խենթ պարը կը դառնար վորբուկ յեղնիկն
եղ սիրուն:

Մերթ կը վազեր դեպի բակ, հո՛ն ուր նժուլդն եր
կապած.

Ճակատն անոր կպագնե՛ր՝ բաշին հետ մազն իր
խառնած,

«Քաջիս հրեղեն յերիվա՛ր, հիմա կելնե իմ ասպետ,
Յեվ կթռիք դեպ աստղեր՝ ինձ ել առած ձեզի
հետ...»

Հեռվեն, Վանա ճամբի կողմ յելավ փոշին վոսկեղեն,
ինչպես մի ամպ յերկնքի դաշտին վրա լուսեղեն,
Ու հետ անոր զընդուն զողանջն արծաթ դանդերուն,
Յեվ հետ անոր վըրջնջունն՝ հազար արար
ձիերուն...

Մոտիկ բանող մշակներն մոռցան ցանքերն ու
պարտեղ

Յերբոր քարվանն Վազրիկի հպարտ յելավ
ի հանդես.—

Զըրը՛նդ, զըրը՛նդ մոտեցավ. Վոստան մարդե
դատա՛րկ եր.

Ամեն դեմքի զարմա՛նք կար, ամեն շուրթի ել՝
գովքե՛ր:

Հովիվն կըսեր—«Թիվն ասոր մե՛ծ ե նույնիսկ
աստղերեն»,

Յերբոր լուսնակն ե մտեր, հատերն յերբ դեռ
քնե՛ր են...»

Ասպետ մը թե—«Սողոմոն եսքան դանձ չե՛ ունեցած».
Նավորդն. «Ասոր չափ ավազ վո՛չ մեկ ծովեզր եմ
տեսած...»

«Յերնեկ են տանն, վոր տերն ե եսքան անճառ
ճոխության»

Ու կը քալեր դեռ քարվանն, վոր ծայր չուներ ու
վախճան.

Յեւ վողջ Վոստան կունկնդրեր կարծես վեպի մը
կախարդ,

Վոր հին գրքե մ'եր յերգած վարպետ գուսան
մարեղարդ:

Ու մեծ դետի մը հման քարվանն անվերջ կը հորդեր՝
իր ծոց ժողված անթիվ դանձ, բուրմունք ու շալ ու
զարդեր,

Ճոթը հասալ Վաղրիկէ անտեր դրան առջև գո՛ց—
Ու հոն կեցալ կազմելով մի ծո՛ւլ ծիւռն, ալեկո՛ծ:

Գիտակ իջալ նժույգեն. դեմն եր բալի դուռը մեծ.
Թակեց փակ դուռն ամրակուռ—ներսեն լոկ ձին
վըրնջեց.

Նորեն թակեց անհամբեր—գո՛ւն եր միայն վոր
կերդեր.
Յերրորդ անգամ վոր թակեց—Նվարդ առջևն եր
կանգնեց:

—«Վողջո՛ւյն, չքնաղ տիրուհի՛, քարվանն բա՛րով
հասեր ե.

—«Կեցի՛ր, Վաղրիկս յես կանչեմ—վարդը սրտին՝
սպառկե՛ր ե.
Հեռո՛ւ ճամբե նա կուգար՝ տանջված ու չա՛տ
հոգնած եր.

Մայրն ել կարծեց թե ոտար մ'եր վոր ծոցս
սպառկա՛ծ եր...»

Գիտակ շփոթ նայեցալ դարնված եղ վորբ յերեյին.
Մաղերն ալիք առ ալիք մինչև ծունկերն կիջնեյին,
Դեմքն եր գունատ մոմի պես, կարմիր եր լաթն

սպիտակ.
Նայվածքն եր մութ ու պարապ՝ ինչպես անդունդն
անհատակ:

—«Ի՞նչ կը նայիս ձեռքերուս, սարսիկ հինան ե
հարգի.

Պատանք բերի՞ր մայրիկին, վոր հոն անձայն
կը պառկե՛ր...
Տե՛ս, տե՛ս թիթեռն ի՛մ վոսկի—լանջը կարմիր

կակաջ ե.
...Կեցի՛ր, ձա՛յնն ե Վաղրիկիս, դարթնե՛ր ե...
ինձ կը կանչե...»

Ըսալ բուքի պես արա՛դ խուժեց սենյակն աղետին.
Արեն ինկած եր յերդեն, և վողջ մահիճն ու գետին
Կապեր եյին լերդ արյուն. Թամար պառկած
վորդուն քով՝
Անոր ճակատ կը շոյեր կարծես սառած իր ձեռքով...

Վաղրիկն ել բա՛ց աչքերով դարձեր եր դեպ
լուսամուտ,

Ո՛ւրիկ քարվանն կերենար՝ առտվա փառքով
ոճանուտ.
«Վե՛ր կաց, անուշ սիրտկա՛ն, անծայր քարվանն ել
հասալ».

Կանչեց Նվարդ. ու մեկ ել՝ իր խոլ մահսպարն
սկսալ...

Գիտակ, վոր լո՛ւու՝ Նվարդին մինչև դուռն եր
հետեա՛ծ,
Տեսա՛յլ արյունն ու վերքը, տեսա՛յլ կարմիր
արարված—
Յե՛ւ չափացա՛յլ թե աղետն չանթի նման իջած եր.
Գիտցա՛յլ ինչո՞ւ սիրահա՛մն վարդը լալեն
դժվա՛ծ եր...

Էլալո՛ւ մահճին մոտեցա՛յլ եղ սեգ բարի ծերունին.
Ու գիրկն առա՛ծ գանգրահեր գլուխն՝ անբախտ
պարմանին
Ո՞ճեց մի հոր համբու՛յրով՝ սառած ճակատն ու
այտեր.
«Ինչո՞ւ ինձ չը լսեցիր, ինչո՞ւ թողիր տունդ
անտե՛ր...»

Գիտակ կանչեց քարվանսն յերկու հզոր գիտնական,
Վորոնք կախարդ դեղերով և թանկ յուղով
պատվական՝
Մորն ու վորդու գիակը հա՛լետ անեղծ դարձուցին,
Յերկու կույսեր ել անոնք փարթամ լաթով
պճնեցին:

Ապա բերին հոտավետ՝ փայտե յերկու սնտուկներ—
Մե՛կն եր բանված սատափով, մե՛կն ել վոսկով
ծեփուն եր,
Ու հոն ծալ-ծալ մետաքսի մեջ և խնկի ու վարդի
Դրին Թամար, ու Վաղրիկ, վոր սիրտն եր հեգ
Նվարդի:

Հետո ծաղկով զարդարած եղ զույգ հարդի
սնտուկներ
Բարձին յերկու ուղտերու. յերկու տասնյակ
խաբչիկներ
Սնհուն սուգի նման՝ սե՛ւ, անոնց պահակ կանգնեցան.
Ու յերբ միջինք չեր յեղած՝ ճամբա ինկա՛յլ կարավան:

Յե՛ւ կը փռվեր զողանջը հաղար արծաթ դանդերու՝
Տրտո՛ւմ ինչպես յեղերերդ, թաղե ի թաղ և հեռո՛ւ.
Յե՛ւ նուրբ փոշին խոնկի պես կելներ վոլոր,
ողապա՛ր,
—կարծես մահի թափորն եր լալով ինկած
ճանապա՛հ...

Մեկ ճոթն անծայր քարվանսն արդեն դաշտը
հասած եր.
Մեկալ ճոթն ել դեռ անտեր դուռին առջև կսպասեր.
Ու հարց կուտար ամբոխը ամեն մարդի աղչահար—
«Գարվանն ինչո՞ւ յեր յեկած, ինչո՞ւ արագ խույս
կուտար»:

Վերջին ձիերն ել թողին դուռն եղ մռայլ ու անտեր.
Բայց դեռ Նվարդե՝ տենդագին իր բախն ու տուն
կը դիտեր,
Վոր իր սերի ու վշտի ամուր վանդակն եր յեղած.
Բաժնե՛լ զինք այդ անցյալեն, մի՞թե հնար եր,
աստվա՛ծ:

Մինչ կը հոսեր քարվանսը՝ մի դետի պես վոսկեջուր—
Որեն թեքած եր սարին, կարմրեր եր դաշտ ու բլուր՝

Խորունկ բացված Վաղրիկի լանջին նման վերալուր.
Շորոր կերթար դեռ քարվանն ինչպես մի ամպ
հեռավոր:

Նվարդ իր տանն նայեցավ վոր ել կնքված
դամբանն եր,
Ապա կախարդ քարվանին, վոր հետն առած կը տաներ
Վաղրիկն անուշ և արձակ մաղերն հովին ցանելեն
Խուժեց դեպի կարավան, վոր խույս կուտար զնգալեն:

Ի՛նչ վոր յերբեմն նա ուներ—Անցյալն ու սեր ու
յերազ—
Յեւ ինչ վորեր իր անձը, և իր պատկերն հեղանալ—
Հանձնած եր նա քարվանին, վորի տրտուժ սովերն
եր—
Անոր պիտի հետեւեր, վո՛ր մեկ ճամբեն այն
քալեր...

Յեւ կը զնգար հեքյաթը հաղար վոսկի զանգերուն—
Սիրու կանչին պես դյուլթիչ, մի վողբի պես
դալարուն.
Ու կը վաղեր չուքի պես Նվարդ անոր յետեւն,
Անծայր ճամբեն, վոր արդեն վորը կը մնար
արեւն...

Լ Ե Յ Լ Ա Յ Ե Վ Մ Ե Ջ Ն Ո Ւ Ն

I

Սարի դիչե՛ր — յերա՛ղ՝ հյուսված աստղերով,
Թուլիչ բույրի և հեշտանքի անտակ ծո՛վ,
Յեւալ ծածկեց հանդերն ու դյուլն ու բլուր
Յեւ հեշտ քնին ամենքն ըրալ անձնատուր:

Մշակ Մեջնուն — անհայր վորդին Դադոյին
Քուն կը մտներ հանդի դատեն իր դարձին.
Յեւ մի աղջիկ դալար սալվի ուռի պես —
Յերազին մեջ, նսղանքներով կուգար տես:

Կարծես մի զույգ կաքալ եյին լուսածին —
Թեեւ վոսկի լույսովն բարի արեւին
Իրարու քաղցր աչքերուն մեջ տիրանույշ
Յեւ վոչ մեկը իրեն պատկերն տեսած եր:

Ու հմայքեն եդ յերազին հրեղեն՝
Յեւ կարոտեն եդ աղջկան լուսեղեն,
Մեջնունի սիրտն ամբողջ ուր կարյուններ
Մի յեղնիկի լանջին նման կարեւեր:

Պատերուն տակ խոփերը ժանդ կապեցին
Ու բանտի պես փակված մնաց զոմին դուռ.

Դաշտի ճամբին սայլերն ե'լ չի ճոռացին,
Յեւ ցանքերը մ'նացին չոր ու անջուր:

Մեջնուն զարնված, վորք կռունկին եր նման,
Վոր անկարող իր յերամին հասնելու
Մի լճի յեզր արյունելով կուգա ման
Որհասական — ու յերամեն չատ հեռու:

Նա անտառին յերգեց իր ցավն ահագին
Յեւ իրեն հետ լացավ իր սազն աղեթել.
Ու թերթերը՝ թոչնած դողեն եղ յերգին՝
Վա'ր թափեցան ինչպես մեռած թիթեռներ:

Նա իր վերքը բացավ դետին ու աղին.
Յեւ ամերուն վրա ծաղկեցան տրտմադին
Վայրի վարդեր ու կարմրադեղ կակաչներ —
Ինչպես վերքե կաթող արյան վառ շիթեր:

Յեւ Մեջնունի սիրող մայրը սևաբախտ,
Վոր իր վորդու թագուն եղ վերքն եր տեսած,
Մի առավոտ անոր վղին նետվեցավ.
Մազերը խռիվ՝ ինչպես անտառն հողմակոծ՝
Անոր ուսերն ի վար ինկավ լալադին:

«Ով մահի մեջ քալող հրեղեն Մեջնունիս
Տրտում ստվե'ր, ասա քո մոր ցավադար,
Մո'րդ, վոր քեզ հետ չիրմե չիրիմ կը տանիս.

Մորմե՞ղ ե լոկ պիտի քո վերքը պահես,
Վորմե լեռը հազար կակաչ ե բացեր.

Լոկ ծոցի՞ս մեջ լացող թափել կը մերժես,
Վորմե հովը հազար հառաչ ե հյուսեր:

Ա'խ, եղ վերքը, վորդյա'կ, ծանր ե քո սրտին,
Անոր կեսը թո'ղ սրտիս մեջ յես կրեմ.
Վշտիդ բեռնն վարդ հասակդ կը կքի.
Թո'ղ վոր կեսը յես ուսերուս բեռնեմ...»

Մեջնուն բացավ իր սիրտը մորն, ու թողուց
Վոր իր վերքի անդունդներուն նա նայի.

— «Քնե՛ր եմ թե չե՛, իմ անբախտ մարե,
Լուսե մի աղջիկ — վարդ ու ամբարե
Կաքավի քելքով, յերկնային փելքով
Անուրջի պես ջինջ կը կայնի իմ քով...»

Բլբուլի նման նա կը ճլվլա —
Յերեսն ե արե, չրթները՝ լալա,
Հենց բռնել կուղեմ — ինձմե խույս կուտա —
Հրեղե'ն յերազ — և կա' և չկա'...

Կարոտես կառնեմ շահենի թևեր,
Ա'յ, դու սև, չա'ր բախտ, քո տերը մեռներ —
Կը հասնիմ թե չե — մի ծով խոր, անծեր —
Կը բացվի մեր մեջ — կընկնին իմ թևեր...»

Կրա'կ եմ ընկեր, սևավոր մարե',
Սիրու բոցն յերեր ու հողիս կրե.
Գիշերը վոր դա — կարոտ եմ լուսուն,
Որը վոր ծաղի — կսպասեմ մթուն...»

Ըստով անոր ցավով դարձավ՝ հեղ մայրը .

«Անբախտ վորդի , մայրդ ցավիդ թող մեռնի ,
Եւ ամային ու անապատն ե իմ տուն
Մինչև կախարդ մի լճակի յերազեն
Սիրուդ կարապն՝ հախչտակած քեզ բերեմ...»

II

Որե՛ր անցան . ու մոռացված դեղձենին
Նորեն բացավ իր ծաղիկներն անմահն .
Յեւ մաղերուն վրա ձյունի սառ փոշին՝
Մեջնունի մայրն չափեց Արտոսն ու Բոհոսան :

Նա գյուղե գյուղ թափառեցավ տենդադին ,
Ու կույսերուն բաժնեց լաչակ ու ծարիր ,
Վորով անոնք իրենց աչքին՝ անդունդին
Թովքը կուտան , և ունքերուն՝ յերկնի ծիր...

Ջուրերու ափն հուլունք բաժնեց ամենուն .
Գուցե վրդե մը այն կախած միջոցին
Տեսներ պարիկն իր Մեջնունի իղձերուն
Յեւ հուլունքը մարդրիտ կտրեր վիզն ի վար :

Վրանե վրան նա զինդ բաշխեց կույսերուն ,
Բերվորներուն տվավ սանդը ու հայելի ,
Վոր թե մեկը ժպտեր իրեն պատկերին՝
Եդ ժպտին մեջ տեսներ նա հույսն իր զավկին :

Նա Ֆալ բացավ աղջիկներուն քաղքենի ,
Ու պատմերդեց անոնց վեպ ու հեքյաթներ .
Գուցե մեկին բախտը պատմած միջոցին
Իր Մեջնունի բախտն անոր հետ գուշակեր :

*

Այսպես չափեց նա դաշտ ու սար առանձին
Մարմին առած մի յերազի ի խնդիր .
Յեւ ապրեցավ ժխորն անմիտ քաղաքին
Միշտ փնտռելով վորդու պարիկն անբասիր :

Շա՛տ եր հողնած , անդոր ինչպես մի դիակ ,
Յերբ կանգ առավ ափն աղբյուրին Սինջանի ,
Վոր մի յերզով անմահական ու հստակ
Կերթար լուծվիլ մի լճի հետ արծաթի :

Հոն մի աղջիկ , առավոտեն գեղեցիկ՝
Ձեռքն արծաթ թառ՝ աղբյուրի ափն եր կայնած :

Հասակն անոր գեղեցիկ եր ու փարթամ ,
Ինչպես գետի ափին կանգնող բարտենին .
Դեմքը ծագող արեգական եր նման .
Անոր աչքերն սարը պառկող այծյամին
Աչքերու հուրքն և անուշ թովքն ունեյին .
Թարթիչները արծավի թե լինեյին ,
Վոր նորածաղ արեւի տակ կը թռի :
Շուրթերն անոր համով կարմիրն ունեյին
Ընտիր նուան հատիկներուն գինեթոր .
Յեւ կարապի անոր վիզը շնորհավ՝

Մարմար քարեն լույսի նման յերկարող
Մի ջրվեժի ունեւ հրապուլջր անպատում :

Պատկերն անոր ջուրին ծոցը կը շողար
Յեւ աղբերակն՝ անով գերված՝ ու գինով
Իր մեղեդին և ընթացքը կը մոռնա՛ր...

Սիրուն աղջիկն յերբ վոր տեսաւ յեկող կին
Վաղեց, գթով թեւ մտաւ ժպտագին.
Դատարկ պարկը անոր ուսեն վար առաւ,
Ու նստեցուց այն կանաչին վրա դաւար.
Արծաթ թասով անոր ալեւն ջուր բերաւ,
Խմեց ծեր կինն, ու շունչն իրեն դարձաւ յետ,
Վորդու սիրածը գտնելու հույսին հետ :

— «Աղջի՛կս, դաւար մ'նա հասակդ հավիտյան,
Ու կատարվի փափազն հոգուտ կուսական» :

Յեւ շիկնեցաւ աղջիկն ինչպէս թարմ դակաչ.
Առաւ, պագնեց Մեջնունի մոր դողըով աջ,
Ու ձայն տվաւ. յերկու առուղի հովիվներ
Փութով բերին լոշ ու կարագ, կաթ ու սեր
Ու ծեր կնոջ հրամցուցին հարգանքով :

Իսկ կույսն անուշ նստած տանջված եղ մոր քով
Արևի պես անոր վրա կը ծագեր
Իր դյուլթական, իր անապատում սև աչքեր.
Ապա հարցուց, մինչ բոցի պէս կը շիկներ.

— «Մերի՛կ, ի՞նչ ցաւ է քեզ սարերն ես նետեր» .
— «Գոհար աղջի՛կ, լոկ Մեջնունիս անուշ սե՛ր»

— Մերի՛կ, ինչե՞ն են քո ճակտի կնճիւններ...»
— «Չարքաւ կյանքը, և հալածանք ու հոգսեր
Յեւ վորդուս ցաւն են անունք հոն աղոսեր...»

— Սաթ մաղիդ մեջ՝ արծաթն ինչե՞ն է բուսեր»
— «Մորն անհուն սերն ու ջարդոված իր հոգսեր
Կընեն սև-սաթ մաղերն անոր սպիտակ,
Սիրտն՝ սևաւոր, մեջքը կքած ցաւի տակ...»

Լուեց աղջիկն. աչքին մեջ լաց կերևար.
Գիրկըն առաւ դուլին եղ մոր վշտահար,
— «Թող կատարվի վորդուդ կարտն-տանջված մա՛յր» .
Ըսաւ պագնեց անոր ճակատն ու մաղեր :

Իսկ Մեջնունի մոր սիրտն իրեն կը խոսեր.
— «Ահա՛ փնտռածդ, քո վարդ հարսը, վորդուդ սեր» .
Յեւ իր հոգուն մեջ՝ ցաւերու տակ կործան՝
Կամար կապեց պայծառ հույսի ծիածան...

Մեջնունի մայրն հարցուց.

«Եա՛կ սիրագին,

Ի՞նչ կոչեմ քեզ—տեսի՞ւ, հրեշտա՞կ թե չե կի՞ն.
Տեսիլ ըսեմ, են չե քեզ պէս փաղաքուշ.
Հրեշտակ ըսեմ, հրեշտակ քեզ պէս չե՛ բարի.
Թե կին ըսեմ, հոգեղենի՞ չեա նման.

Ո՞վ ես արդար, և ի՞նչ անուն պատվական
Կուտան քեզի ծնողք, ոտար, աղբական»:

Լեյլան անոր ցուցուց հեռու վրաններ.

— «Կոներն են են մեծ ցեղապետ քոչարին,
Վորի սահմանն կանի հետ են սարերուն
Մինչև Շիրվան, մինչև Տարոն ու Սասուն,
Վորի դաշտերն ու արոտներն կերկարին
Տիգրիսն է վար մինչև Բոհտան ու Բատին.
Անոր աղջիկն եմ. Լեյլա՛ ե իմ անուն...»

Կոռը ձեռքին, ուժ տալով ծեր ծընդերուն՝
Վոռքի յեկավ անբախտ մայրը Մեջնունի.

«Լեյլա՛, աղջիկս, թող չեն մնա քո հոր տուն...»

Ըսավ. տրտու՞մ ինկավ դարձի ճանապարհ:

Լեյլան շփոթ՝ վաղեց անոր յետևեն.

— «Կեցի՛ր, մերիկ, մեր տուն կեցի՛ր ես գիշեր.

Մութը կիջնե—դուրսն ահ ու գող ու դադան

Դարան մտած՝ պատրաստ վորսի կսպասեն.

Ինձ հյուր յեղի՛ր, ասածուն հյու՛ւր ես գիշեր...»

— «Լեյլա, աղջիկս, տունըս դարձավ սլրիշա՛կ...

Դու՛ մեծատուն, Մեջնունս՝ աղքատ ու մչա՛կ.

Մարդս շուն լինե՛ր, խեղճ ու մչակ չըլինե՛ր.

Դե՛, դուրս յեկե՛ք, գողե՛ր, կատաղած դաղաններ՛ր

Հոչոտեցեք խեղճ Մեջնունի անբախտ մա՛յր...»

Ըսավ, լալով բռնեց դարձի ճանապարհ:

Լեյլան չմա՛ծ յերկա՛ր անոր նայեցավ.

Սիրտը փլավ, ինքն ել նստած կո՛ւշտ լացավ...

III

Մեջնունի մայրն թողուց Սինջան ծաղկավետ

Ու տուն դարձավ, վորդու անճար վերքն իր հետ.

Վստահ գիտեր թե մի աղջիկ չեր Լեյլան,

Այլ սիրավառ մի բոց յերա՛ղ լուսեղեն

Աշխարհի վրա— իրենց հասեն չա՛տ հեռու.

Վորի անհաս պատվանդանին հասնելու

Արծալին թևերն անգամ տկար կմնան,

Մեջնուն սրտի վաղե անոր ստվերին,

Ինչպես մանուկն կաթոռիկի յետևեն,

Լոկ իր մատղաշ սիրտը վերքով ծածկելու:

Մայրն ու վորդին վալով ընկան իրար գիրկ—

Ինչպես իրար կը գրկեն բուքն ու խավար.

— «Մարե՛, տանջված ու եղ մաշած կերպարանքդ

ձիշտ պատկերն ե վո՛հ հույսերուն ու կյանքին:

Վոռքերդ, վոր իմ սերը փնտռել դնացին

Ճամբի խճեն ու փուշեն են վիրավոր.

Լոկ մի քուրջ ե փնր մերկությունդ կը ծածկե.

Գիշերաթույր քո մաղերու վրա, մա՛յր,

Կարոտն ու վիշտն իրենց ձյուններն են մաղած.

Յեկ աչքիդ մեջ յես պատկերը կը տեսնեմ

Մեռելներուն, վոր կյանքի մեջ կը քալեն...

Ըսե, իմ մա՛յր, աշխարհներե դյուժական

Վորդուդ նարո՞տ թե մահաճոն ես բերած»:

— «Յերնե՛կ սիրու նարոտն վորդուս բերեյե,—

Մահաճոնը թող թշնամուդ փայ լինի.

Յես քեզ մորկանդ սիրող սրտիկն եմ բերած
Վոր քո ցավը և խող յերազն հոն թաղես :

Աղջիկը, վոր քեզ աշտ մեծ վիշտը նյութեց
Քո յերազնի մեջն և միայն վոր կապրի,
Քո սրտառնալ յերազնի մեջ հրախառն :
Մոռցիր դուն այն . վանա ծովի ափունքեն
Վարդեն սիրուն քեզ հարսնցուս վը բերեմ .
Արարատեն կամ քեզի հարս յես կընտրեմ ,
Վոր աչքը՝ ծով լինի , հասակն՝ տուենի...»

— «Բայց , մա՛յրիկ , են սրտես ի՞նչպես յես ճոպկեմ ,
Թող վոր նույնիսկ յերազ լինի բուսատեջ .
Ի՞նչպես մոռնամ անոր դեմքը հրեղեն
Ու կիներուն դառնամ , վորոնց ծոցին մեջ
Մահու թույն կա և մսի սերն անորեն...»

Յես պիտի են փնտռեմ ներքև արևին—
Գուցե վոր նա ծիածանի մեջ կապրի .
Անունն անոր պիտի յերգեմ գիշերով—
Լուսնկային մեջ գուցե նա կը բնակի .
Յես են պիտի փնտռեմ յերգով ամեն տեղ
Մինչև դռնեմ , կամ մինչև յես ել հոսր
Մի յերազի աննյութ գրկին մեջ ընկեմ...»

IV

Են գյուղի մեջ եդ ի՞նչ մեծ սուգ և իջած ,
Վոր կույսերը կուլան եսպես ցավադին .
Փողոցներեն վորի՞ սև նաչն և անցած
Վոր բուռ առ բուռ վարդերն եսպես կը թոռին :

— Մեջնուն անցավ սեր ու վշտով բեռնավոր .
Անոր ցավովն և աղջիկները կուլան .
Նա լիր սերը փողոցներուն մեջ յերգեց
Յեւ փնջերը անո՛ր գլխին նետվեցան :

Բերվորները վորի՞ յե դեռ կ' սպասեն
Տիկերը լիք սերով , մեղրով , գինիո՛ւմ .
Հովվուհիներն անոր և վոր կը կանչեն .
— Նա կը քալե անտուն՝ ձմեռ գիշերով :

Քանի՜ սրտեր քո բարկ սիրով վառեցիր .
Ու քանի՜ կյանք տու քանդեցիր , ա՛յ սողա .
Յավդ ամենքին մի գրքի պես լա՛յն բացիր .
Ու չը թողիր վոր մեկն իրեն քեզ բանա...

*

Ու չըջեցավ նա ամեն տեղ՝ անդադար ,
Ինչպես դարնված մատղաչ յեղնիկ մ'ը մոլար .
Քարերն միայն իր վրը գլխին բարձն յեղան .
Իրեն ընկեր՝ սարի աղվեսն ու դադան :

Քանի կանցներ որ ու ամիս ու տարի
Հույսի վարդերն կը մեռնեյին մի առ մի .
Բայց անմեռ սերն իր Լեյլային դյուլթական
Կաճեր ինչպես հրդեհ անդուսող , խողալան :

Փռչին՝ ուսին , ձեռքին մեջ ցուպը մաշած ,
Յերկա՛ր ճամբեն հասավ Սինդան ծաղկավետ .
Դեմքին վրա գրկանքն ու ցավն եր տալած ,
Բայց դեռ սիրու կրակն ունեի իրեն հետ :

Վար առավ սաղն իր խոնջ ուսեն փոշեպատ,
Խմեց աղեն, և հոն լվաց իր ճակատ.
Յեւ լճի ափ, յեղեգներու շուքին տակ
Սաղին վրա, լացավ իր յերգն արտաքանդ:

Մի վարդ աղջիկ՝ չաղված լույսե ու բույրե
Դեռ չլսված սիրու մի յերգ շրթներուն,
Կառաջանար մոտիկ ճամբեն վոսկեման՝
Ծաղկոց սարի Սինամ կաքվի շորորով...

Կապույտ, անփույթ մի շրջազգեստ սրախուն
Կը ծածկեր նուրբ հասակն անոր գեղեցիկ,
Ինչպես խնկի կապույտ ծուխը ծրփծրփուն,
Վոր կը սրտե մարմար սյուներն սրացիկ...

Մի դույզ սանդալ՝ նոր կակաչի պես կարմիր
Գրկած էյին անոր շուշան առափկնե՛ր,
Թողնելով վոր հազար վայրի ծաղիկներ
Բարկ սրունքներն համբուրելեն՝ մեռնեյին...

Մեջնուն ճանչցավ փերին իր վառ յերազին—
Յերազի մեջ իսկ նա ենքան սիրուն չեր.
Ու սրտին մեջ հազար դարուն ծաղկեցան:

Լեյլան ընկավ վիզն իր մշակ սիրածին,
Հորդ մաղերու բուրյան ջրվեժը հոսած
Ուսերն ի վար իր սիրական Մեջնունին:

— Լեյլա՛, արդյոք ես ել յերազ ե անդուծ.
Ձե՛, յերազված յերանուծյո՛ւնն, իմ Մեջնո՛ւն...

Դյուժանքին տակ լուսնկային՝ են գիշեր
Սնոնք բացին իրենց վերքերն ու կարոտ.
Սերը անուշ-կարոտը խոց ու փո՛ւշ եր.
Ու Ժպտեցան, լացի՛ն մինչև առավոտ...

Յերեք անգամ լճի լանջին վրա փաղիուն՝
Լուսին բացավ նուսուֆարի բաժակներ,
Յեւ նորածագ վառ արեւին ի վողջույն
Յերեք անգամ անոնք պարպեց արշալույսն:

Ենպե՛ս անցան յերեք ցերեկ ու գիշեր,
Ինչպես չչուկն մի առաջին համբույրի,
Ինչպես թռչքն յերազին մեջ դուրեկան:

Լեյլայի գլուխն՝ իր հոյակապ կրծքին վրա,
Յեւ իր ճակատն անոր մազի ծովին մեջ.
Մեջնուն կըսեր Լեյլային.

— Լեյլա, հոգի՛ս, արի տանիմ քեզ հորս տուն
Են խեղճո՛ւկ ե. այնտեղ թե վոտք դնես դուն
Ել ի՞նչ անեմ վայելքն ու դանձ ու յերկինք.
Շե՛ն ե չորը, թե հոն մեկտեղ բնակինք:

Իմ ա՛րտն ե կորթ, վոսալին ու քար ու քոս,
Բայց հողն պիտի քո վոտքի տակ սարսռա,
Յերբ ինձ հեռ դաս տալի ընելու վարոցին.
Պիտի ծլի ցանքըս առատ-վոսկեմին...

Յեւ հունձքս պիտի ծփա հանց ծով բոցազես,
Դալա՛ր, դալա՛ր քո հասակի, քեզի՛ պես.

Ու կալոցին չեղջեւ՝ վռնուլ պես սրսուռ,
Պիտի հանեմ մա՛ս խեղճերուն ընդհանուր:

Մեջնունի գլուխն իր ծունկին վրա կախարդած
Յեւ չնայածքի յերկինքն անոր տարածած՝
Լեյլան այսպես իր արարածին պաղատեց.

— «Մեջնո՛ւն, հորըս դառներն արի արածենք
Գինեբրունկի պուրակներուն մեջ փթթուն.
Հո՛ւն ե անթիվ մեր սիրական դառներուն:

Հաղա՛րն՝ անբիծ ու ճերմակ են ձյունի պես,
Հաղարը՝ թուխ քո հոնքերու թովքին պես,
Ու յոթ հաղարն՝ եղ աչքերուդ պես նախշուն:

Յերեք հաղար են մեր չուռերն ըսպիտակ,
Վորոնց դաժը մարդերուն վրա կը փրփրի,
Ինչպես Տիգրիս՝ Սուրբ Գևորգի ժայռին տակ:

Կակաչներով յես պիտի քեզ պսակեմ,
Ու պիտի թույլ տամ վոր ճերմակ շուշանի
Մանյակդ աստղի պես վար թափես իմ վզին
Մինչև վոտքերս համբուրելու յերկարին:

Մախաղ՝ կողեղ, բերնիդ՝ սրինդն հոգեթով,
Ջրերու ափ յերբ մենք յերգենք միասին,
Գառներն պիտի պարեն զվարթ մայունով
Յեւ մեր բոլոր՝ նունուֆարներ բողբոջին:

Յեւ հովիկը մեր մրմունջեն դինովցած
Մեր հոտին հետ պիտի շրջի շարունակ,
Մաքրներն ել մեր պատկերեն հմայված
Ամեն մարտին պիտի ծնին յերկրորդակ:

Յերբ բերվորներն կաթը չալկած տո՛ւն դառնան,
Գառներն իրենց մոր համբույրին արձակվին,
Մենք ել իրար դիրկը ընկնենք սիրակա՛ն,
Իր մո՛ր կաթին մաղող կայտառ ուլին պես»:

Իրիկունը հեքյաթի պես քնաբեր,
Ու քաղցր վորսքես են շարբաթը դյուլթական,
Վոր անհամբար անմահական ծաղիկներ
Կաթիլ կաթիլ իրենց մեղրեն են ծորեր:

Ո՛ր վհուկի կախարդ փարչին մեջ կապույտ,
Իրիկունը՝ սիրված հարսի պես անուշ՝
Իջավ դաշտին ու բալաճիզ սարերուն
Յեւ մշակի վոսկեծիուն արտերուն:

Ու աստղերն ել եղ հեշտանքեն սարսուռն,
Հրեշտակներու աչքերուն պես սիրամառ,
Հույլ հույլ իջան մթնաշաղով վայելու,
Արտեն դարձող լաճերուն հետ սիրահար,
Ժպիտն անուշ՝ դյուղի համեստ կույսերուն...

Կաքավի պես կըվկըվալեն
Առած վիճակ, վիճիկ մեր—
Արեւի պես փեւքկըտալեն
Սինջան իջան աղջիկներ:

Յեւ յերգելով դովք հյուսելով
Թախտ շինեցին ծաղկաղարդ
Բաղմեցուցին վիճակն ծեսով—
Քառասուն աղջիկ-քառասուն վարդ:

Յեւ բոլորան են թախտի շուրջ
(Թող չեն մնար են տարին)
Ո՞վ չեր հյուսած ախրու անուրջ.
Հա՛ն, ջան, վիճա՛կն ի բարին:

— Թանկ ախունքներ առած կուգա
Շեկ ձիավոր մի տղա՛.
Աղջի, ձեռքերդ շուտ դի՛ր, հինա—
Քեզ տանելու կուգա նա:

— Ձինարի պես հասակ ունիս
Յերնեկ քեզի, ջա՛ն աղջիկ,
Սարով են կողմ մի յար ունիս—
Քաջ-դովալան մի կտրիճ:

— Մարալ աղջի՛կ, կա մի չարկամ
Քո վառ սիրու ճամբերին:

Դու մի տխրիր—սերդ ե արդար,
Շուտ կը հաղթես ամենքին:

— Աղջի՛, քեզի հարս պիտի տան
Քավթառ, հարուստ մի մարդու.
Վոսկի քամար, մետաքս կապան,
Վախելք բաժին ունիս դու:

— Աղջի՛, սիրողդ մի հոտա՛ղ ե
Ծուռ-քուռ թիկնեղ մի տղա.
Յերնեկ բախտիդ, բախտը խա՛ղ ե,
Մե՛ծ մարդ պիտի նա դառնա:

Փարթամ աղջի՛կ, սիրուդ համար
Չկա պետ ու մեծավոր.
Մեկ քաջ մշակ, սիրուդ համար
Կուգա յերկրե հեռավոր:

— Ե՛ն իմ բախտն ե, իմ ջան Մեջնուն,
Վոչ մի պետի չեմ համար.
Յես ի՞նչ ընեմ դանձ ու անուն
Դո՛ւ ես սրտիս լոկ սիրած:

Ըսավ Լեյլան ու պիտի
Ուսին դրավ իր յերես.
Սիրու յերա՛ղ արեւածին—
Վեհ ու հզոր մահվա պես:

Նորեն հատնում և անըջանք.
Նորեն սիրու հեշտ տանջանք.
Յեւ չքացաւ մարդն ու աշխարհ—
Յերկու վառ սիրտ—յերկու լա՛ր...

Ամեն աղջիկ իր բախտն լսեց
Սիրտը դողով—հեւլագին.
Մինն եր գլխաւթ, մինն եւ տխրեց
Վարդավառի կիրակին:

Հանկարծ հեռւին, հըռհըռալեն
Կժերն ուսին—չորորեւիկ
Կույսերն ջրի ափ կեցան:
Դեղի լաճերն յերևցան.

Յեւ սկսաւ մեծ ջրախաղ.
Լաճ ու աղջիկ սիրահար
Կը հալածեն ու կռտան փախ՝
Բայց կը փնտռեն միշտ իրար:

V

Կալերուն վրա և յերագող կոներուն,
Հովիւ աղջկա ժպիտներուն պէս անուշ,
Ծագած եր յոթն անգամ վոսկի արշալույս.
— Ու դեռ անոնք նստեր եյին դեմ առ դեմ:

Յերկինքն ու ծովն ինչպէս իրար կը նային
Մեկ մեկու քաղցր աչքերուն մեջ կատաղեղ՝
Ենպէս անոնք յերկա՛ր իրար դիտեցին,
Անհագ սիրով և բոցավառ կարոտով:

Յերբեմն տրտում իրարու գիրկ լաց յեղան,
Գեղեցկացած նույնիսկ հեւքեն այդ լացին,
Ինչպէս իրար գրկող մի զույգ բարունակ,
Ինչպէս պայծառ յոթ դույներու անանակ:

Հեռու սարեն լալկան մի յերգ սրինգի—
Հրաժեշտի տրտում կանչը քոչարին,
Հովն իրիկվա սիւնեց հունձքի դաշտի վրան
Մեռելոցի աղոթքին պէս ցաւագին:

Լեյլան հիշեց, վոր են գիշերն եր յերթին,
Յեւ աչքերեն լացի յերկու կաթիլներ
Աստղերու պէս Մեջնունի վրա թափեցան.
Անոնց այրելն զգաց նա իր ճակտին վրա:

— Մոտ ե գողանն, ուր մեր վրանը կը կանգնի,
Գառնուկներու զիւ մայունը չե՞ս լսեր.
Հորս յերթամ ու թող կամքովն իր բարի
Մեր ուսերուն ծաղկի՛ նարոտն ես գիշեր:

Յերգվե, վոր ինձ հստեղ պիտի սպասես
Բեզ աչտի վամ՝ ուսիս նարոտ բախտաւոր.
Յերբ կակաչներն աստղերու տակ քուն մտնեն,
Բեզ պիտի դամ ճամբաներն ցողաթոր:

— Կե՛րդ վրա՛ սիրովս, վոր մահէն չափ հզո՛ր ե .
Կյանքես շատ թանդ քո անուշով յես կե՛րդ վրա՛
Յե՛վ քո շնորհքով, վոր լույսի պես անմեռ ե,
Մորըս կաթի սրբութիւնով յես կերդ վրա՛—
Ո՛ր ու գիշեր քեզի պիտի սպասեմ
Մինչև դառնաս, հետքդ բերած լուսն ու որ,
Դեմքիդ ժպիտ, նարտան ուսիդ լուսավոր :

Վրանին տակ նստած եր ծեր ցեղապետն
Յե՛վ Լեյլայի վերադարձին կար ի դետ .
Ու յերբ պայծառ դեմքը իր վարդ աղջկան
Մթնաչաղի քողի մեջէն յերեցալ
Ինչպես լուսնակն, վոր մուրթ ամպէն կը ծաղի,
Կանչեց անհուն գորովով .

— «Լեյլա՛, չար աղջիկ, եդ ո՞ւր մնացիր .
Աչքերս քո դարձի ճամբին դամեցիր» .

— «Յերաղի մատուռ վեցա յերեք ուր,
Թասերով գինի բաշխեցի փարչես
Մինչև սուրբ կույսի դեմքին լուսավոր՝
Ծաղկեցալ ժպիտ նռան ծաղկի պես .
Յե՛վ քաղցր տեսիլքի մեջ նույն եդ գիշեր,
Ինձի յերեցալ, իմ կտրիճն, իմ սե՛ր . . . »

— «Յերազդ մարմնացա՞վ, յեկա՞վ քո ասպետ՝
Նստած ճերմակ ձի՛ դանձ ու փառքի հետ» :

— «Հա՛յր, յե՛լ ու որհնե բախտաւոր Լեյլադ,
Յես գտա՛ իմ սեր, առի՛ իմ մուրադ . . . »

— «Ըսե՛, իմ աղջիկ, վո՞ր ծովի արջան,
Վո՞ր հզոր ասպետ, կամ մեծ տանուտեր,
Են՝ վո՞ր աշխարհի փարթամ բեղիւրդան
Իր սիրտն ու դանձը քո վոտքն ե բե՛րեր» :

— «Եդ վուճ մեծերեն վո՛չ մեկին համար
Սիրող սրտիս մեջ կա խոռնկ ու տաճար . . . »

Հոր ճակտին վրա սե ամպեր լիջան
Ու ծեր հոգուն մեջ կսկիծ անսահման :

— «Ըսե՛ ինձ, Լեյլա՛, ո՞վ ե քո սիրած,
Ռամի՞կն, անաղա՞տն, ոտա՞րն անասուլած . . . »

— «Գեղջուկ մի տղա, մշակ մ'արեւմառ,
Նա գտա միայն իմ սրտին հարմար . . . »

— «Լեյլան չե՛ խոսողն, դեւ զրպարտիչ .
Աստվա՛ծ, դո՛ւ յեղիւր ծեր գլխիս փրկիչ .
Ծե՛ր եմ, տկա՛ր եմ, մի՛ անել հանաք,
Սրտիս մի մխեր քո ժահրոտ դանակ . . . »

Լեյլան փղձկեցալ ինչպես գարնան ուր .
Լուսնակն եր ծաթեր, ու ջրերն բոլոր
Լեյլայի լացին նման լուսավառ՝
Կիջնեյին լքւած բլուրներն ի վար :

— «Մշակը սիրելն, հա՛յր, միթե՞ մեղք ե . . . »

— Կե՛րդ վրա՛ս սերովս, վոր մահի չափ հզո՛ր ե .
Կյանքես շատ թանգ քո անունով յես կե՛րդ վրա՛ս
Յեվ քո շնորհքով, վոր լույսի պես անմեռ ե,
Մորբա կաթի սրբությունով յես կե՛րդ վրա՛ս—
Ո՛ր ու դիշեր քեղի պիտի սպասեմ
Մինչև դառնաս, հետքդ բերած լույսն ու որ,
Դեմքիդ ժպիտ, նարոտն ուսիդ լուսավոր :

Վրանին տակ նստած եր ծեր ցեղապետն
Յեվ Լեյլայի վերադարձին կար ի դետ .
Ու յերբ պայծառ դեմքը իր վարդ աղջկան
Մթնաշաղի քողի մեջեն յերևցավ
Ինչպես լուսնակն, վոր մութ ամպեն կը ծաղի,
Կանչեց անհուն դորովով .

— «Լեյլա՛, չար աղջիկ, եդ ո՞ւր մնացիր .
Աչքերս քո դարձի ճամբին դամեցիր» .

— «Յերաղի մատուռ կեցա յերեք սր,
Թասերով գինի բաշխեցի փարչես
Մինչև սուրբ կույսի դեմքին լուսավոր՝
Ծաղկեցավ ժպիտ նուան ծաղկի պես .
Յեվ քաղցր տեսիլքի մեջ նույն եդ գիշեր,
Ինձի յերևցավ, իմ կտրիճն, իմ սե՛ր...»

— «Յերազդ մարմնացա՞վ, յեկա՞վ քո ասպետ՝
Նստած ճերմակ ձի՛՝ դանձ ու փառքի հետ» :

— «Հա՛յր, յե՛ւ ու որհնե բախտավոր Լեյլադ,
Յես գտա՛ իմ սեր, առի՛ իմ մուրադ...»

— «Ըսե՛, իմ աղջիկ, վո՞ր ծովի արքան,
Վո՞ր հզոր ասպետ, կամ մեծ տանուտեր,
Են վո՞ր աշխարհի փարթամ բեղիրդան
Իր սիրտն ու գանձը քո վրտքն ե բեխեր» :

— «Եդ վուճ մեծերեն վո՛չ մեկին համար
Սիրող սրտիս մեջ կա խուճիկ ու տաճար...»

Հոր ճակտին վրա սև ամպեր լիջան
Ու ծեր հոգուն մեջ կսկիծ անսահման :

— «Ըսե՛ ինձ, Լեյլա՛, ո՞վ ե քո սիրած,
Ռամբո՞կն, անազա՞տն, ոտա՞րն անասաված...»

— «Գեղջուկ մի տղա, մշակ մարևավառ,
Նա գտա միայն իմ սրտին հարմար...»

— «Լեյլան չե՛ խոսողն, դեւ զրպարտիչ .
Աստվա՛ծ, դո՛ւ յեղեր ծեր գլխիս փրկիչ .
Ծե՛ր եմ, տկա՛ր եմ, մի՛ աներ հանաք,
Սրտիս մի մխեր քո ժահրոտ դանակ...»

Լեյլան փղձկեցավ ինչպես գարնան որ .
Լուսնակն եր ծաթեր, ու ջրերն բոլոր
Լեյլայի լացին նման լուսավառ՝
Կիջնեյին լքված բլուրներն ի վար :

— «Մշակը սիրելն, հա՛յր, միթե՞ մեղք ե...»

— «Սո՛ւս, Լեյլա՛, չա՛րն ե քեզ հանած խելքե:
Մեծ ցեղապետի յես ծնունդ աղնիւլ,
Ենքա՛ն բարձր ես դու վորքան ե արծիւլ
Գորտեն, վոր ճահճի ծնունդն ե անարդ.
Համբուրվիլ կրնա՞ս՝ մի բորոտի հետ.
Կամ դռանդ շան հետ կենակցիլ հալեաւ,
Կո՞ւղես ունենալ ժանտախտ քեզ ընկեր,
— Ահա՛ թե ի՞նչ ե ուսմիկը սիրել...»

— «Յաճն ու բարձրը միայն հնչուններ են սին,
Յերբ յերկու սրտեր կրնան միասին
Ձգալ նույն տրոփ, տեսնիլ նույն տեսիլ
Յեւ նույն խոհերու մեջ մեկտեղ սուղիլ—
Անոնք ծնած են իրարու համար:
Հաղար թաղավոր, ասպետ անհամար.
Յես մատա՛ղ կրնեմ մշակ Մեջնունիս»:

— «Նայե՛ յերկնամուխ ե՛ն բանձրիկ սարին,
Վոր ձյուն-թաղ դիտին հպարտ ե բաղմած,
Մեկ ել են ցածլիկ բլուրը դու տես,
Վոր վարն, անոր դեմ ծունկի ե յեկած.
Կրնա՞ սարն խջնել բլրին հալասար,
Կամ բլուրն յելնել դառնալ բանձրիկ սար.
Տիրոջ սուրբ կամքն ե վոր եսպես մնան—
Մեկն՝ դաճած ստոր, մեկն՝ տիրող հսկան,
Մարդերն ել՝ Աստվածն եղալես ստեղծեց—
Հաղարը՝ ուսմիկ, մեկն՝ աղա՛տ ու մեծ...»

— «Սիրածս ե աղնիւլ քանց սալվի չինար
Չկա՛ մեծավոր Մեջնունիս հալսար»:

Յեւ ծեր ցեղապետն սաստիկ բարկացած
Իր դերիներուն տվալ հրաման,
Վոր ձի հեծցեն Լեյլան պինդ կապած
Ու ճամբա հանեն դեպ Զիլիլ, Բոհտան:

Քաղած եյին բոլոր վրաններն մի առ մի,
Թամբած եյին հաղար նժույզ ամեհի.
Յեւ իբր հուռութք՝ հաղար հաղար դառներուն
Սիրուն ճակատն ու ձյունադեղմ կոնակներ
Սոսըր քսեր, չաղված կաթով մայրերուն:

Յեւ քաղցր Լեյլան՝ ձեռքերը կապ ու չլթա՛
Առատ մաղի ծովերն անցած հովերուն,
Հպարտորեն հեծավ իր սև յերիվար՝
Արևին պես, վոր կը բաղմի ամպերուն.
Յեւ դառներու մայունին հետ ծաղկատենջ՝
Ճամբա ինկալ դեպի Զիլիլ ու Բոհտան:

VI

Գիշերն ո՛ւշ եր, բայց դեռ Լեյլան կուշանար.
Գիշերն ո՛ւշ եր. ու բարի քունը չեր դար
Մեջնունի աչքն են ճամբային բաժնելու,
Ուրկե տատրակն իր յերազին թե առալ:

Ու գրկին մեջ, վոր մեկնումով Լեյլային
Արեւն զուրկ մի վհի պես խավար եր,
Հիմա, Մեջնուն սազն եր գրկած տրամալար՝
Յեւ հոսկերուն Լեյլայի սերն նա կերպեր:

Լույսը բացավ վեր Սինջանի ջրերուն,
Նունուֆարի և նարգիլի բույրերուն.
Լիճն ու յերկինքն վորք մնացին աստղերեն
Ինչպես մի սիրտ կամայաճա իր հույսեն—
Բայց մոռացկոտ աղջիկը դեռ կ'ուշանար:

Գուցե անոր հոր վրանը հեռու յեր.
Ու քաղերեն հոգնած Լեյլան կսպասեր,
Լույսի նման առավոտին հետ դարու.
Ինքն ել պայծառ մի առավոտ անվախճա՞ն
Մեջնունի մուրթ կարոտ հոգուն ծաղկու:

Խարտյաչ ամառ—վոսկի քաղի ժամանակ.
Արեգակի քարկ ու մրկող շողին տակ
Կը շնկային հազար մանդաղ, գերանդի.
Դյուղը՝ դատարկ, գեռուն եր կյանքը հանդի:

Լուսաստղին հետ, շող-կեսորեն մինչ գիշեր,
Գեղջուկ ճակտեն քրտինք քանց դետ կը հոսեր
Աղի ոճած վոսկի հասկերն ու գետին,
Վոր ծովի պես հորդեր ամբարն մեծ պետին:

Բոբիկ վոտքով՝ կոխելով վուշ ու տատասկ
Կին ու տղա կը ժողվեյին թափած հասկ.

Ու կը կանգներ արտերուն մեջ մեկ մեկ դեղ
Մեծ հրդեհի չեկ բոցերու սյունի պես:

Բարդով բարձած սայլերն անցան ճռալեն,
Յեւ հետն անոնց ծեր գեղջուկներ տքալեն
Մեջքով վորա տարան հանդեն մինչև կալ
Իրենց անխղիճ մեծավորին բռնակալ:

Ապա յեկավ կալի շրջան, լուսնի տակ.
Աջնան յեղավ հարդ ու ցորեն սպիտակ.
Պետը յեկավ սրսուռ եղ շեղջը դիտեց
Ու զայրացավ, հոգնած մշակը տփեց,
Վոր թե ինչո՞ւ դեղը կրկին չեր յեղած:
Ի՞նչ կար տարավ. գեղջուկին բան չը մնաց:

Նա վոր դատեց հերկեն մինչև կալատուն,
Ծանր սրտով, դատարկ ձեռքով դարձավ տուն...

Ես ամենը հեռվեն դիտեց հեղ Մեջնուն,
Դիտեց ու մխտ բերավ իր մայրն ու իր տուն.
Ու մտածեց վոր արտն անքաղ կը մնար,
Յեզներն՝ անկեր, մայրն՝ անութի ու տկա՞ր.
Բայց Լեյլայի սերն են յիտ տեղն եր դամած,
Շուտով կուգար, չե՞ վոր յերդում եր ըրած...

Վերջին աշունն ել հյուծեցավ համբարար
Ինչպես սիրով խոցված մի կույս վոգեվար.
Դաշտերուն վրա մշուշն ինկավ անխափան
Սրտի վրա նստող ցավի մը նման.

Ու գրկին մեջ, վոր մեկնումով Լեյլային
Արեւն զուրկ մի վհի պես խավար եր,
Հիմա, Մեջնում սաղն եր գրկած տրոմալար՝
Յեւ հովերուն Լեյլայի սերն նա կերգեր:

Լույսը բացավ վեր Սինջանի ջրերուն,
Նունուֆարի և նարգիլի բույրերուն.
Լինն ու յերկինքն վորը մնացին աստղերեն
Ինչպես մի սիրտ կամայաճա իր հույսեն—
Բայց մոռացկոտ աղջիկը դեռ կ'ուշանար:

Գուցե անոր հոր վրանը հեռու՛ է յեր.
Ու քալելեն հոգնած Լեյլան կսպասեր,
Լույսի նման առավոտին հետ գալու.
Ինքն ել պայծառ մի առավոտ անվախճա՛ն
Մեջնունի մութ կարոտ հոգուն ծաղելու:

Պարտյաչ ամառ—վոսկի քաղի ժամանակ.
Արեւակի քարկ ու մրկող շողին տակ
Կը շնկային հազար մանգաղ, գերանդի.
Դյուզը՝ դատարկ, գեռուն եր կյանքը հանդի:

Լուսաստղին հետ, շող-կեսուրեն մինչ գիշեր,
Գեղջուկ ճախտեն քրտինք քանց գետ կը հոսեր
Աղի ոծած վոսկի հասկերն ու գետին,
Վոր ծովի պես հորդեր ամբարն մեծ պետին:

Բոբիկ վոտքով՝ կոխելով փուշ ու տատասկ
Կին ու տղա կը ժողվեյին թափած հասկ.

Ու կը կանգներ արտերուն մեջ մեկ մեկ դեզ
Մեծ հրդեհի չեկ բոցերու սյունի պես:

Բարդով բարձած սայլերն անցան ճռալեն,
Յեւ հետն անոնց ծեր գեղջուկներ տքալեն
Մեջքով վորա տարան հանդեն մինչև կալ
Իրենց անխղիճ մեծավորին բռնակալ:

Ապա յեկավ կալի շրջան, լուսնի տակ.
Աչնանն յեղավ հարդ ու ցորեն սպլտակ.
Պետը յեկավ սրտուռ եդ շեղջը դիտեց
Ու դայրացավ, հոգնած մշակը տիեց,
Վոր թե ինչո՛ւ դեզը կրկին չեր յեղած:
Ինչ կար տարավ. գեղջուկին բան չը մնաց:

Նա վոր դատեց հերկեն մինչև կալատուն,
Ծանր սրտով, դատարկ ձեռքով դարձավ տուն...

Ես ամենը հեռվեն դիտեց հեզ Մեջնուն,
Դիտեց ու մխտ բերավ իր մայրն ու իր տուն.
Ու մտածեց վոր արտն անքաղ կը մնար,
Յեղներն՝ անկեր, մայրն՝ անթի ու տկա՛ր.
Բայց Լեյլայի սերն են լիր տեղն եր դամած,
Շուտով կուգար, չե՞ վոր յերգում եր ըրած...

Վերջին աշունն ել հյուծեցավ համրաբար
Ինչպես սիրով խոցված մի կույս վոգեվար.
Դաշտերուն վրա մշուշն ինկավ անխափան
Սրտի վրա նստող ցավի մը նման.

Յեւ մի ուր ել անեծքի պես տեղաց ձյուն,
Ձմեռն իջաւ կատարները սարերուն.
Բայց Սինջանի լճի ափին ամայի
Նա կապտաւ մերադարձող Լեյլայի:

— «Մուր քամի՛, վոր կը վապէս սարե սար,
Ըսե՛, արդո՞ք անուշ Լեյլաս չի տեսա՞ր.
Սարալանջի ճամբեն դնաց ծաղկավետ,
Կաքաւներու և ջրերու յերգին հետ:

Ա՛յ, կռունկներ, դո՛ւք վոր յերամ առ յերամ
Մեր աշխարհէն կերթանք Զիլիւր ու Բոհտան,
Լիստված սիրեք, իմ յեղնիկը և իմ սեր
Վո՞ր ջրի ափ, վո՞ր չուքին տակ եք տեսեր:

Ա՛յ, չոր թերթեր, թա՛րմ-յերբ նա քովս կը փթթեր,
Հիմա անտեր՝ չորս հովերուն եք նետովեր.
Արդո՞ք մի գո՞ւյժ փսփսաց ձեզի ջան Լեյլաս,
Վոր դուք բարոյ կուգաք ցանել են վրաս:

Դեղնած լեռներ՛, վոր կը հեւաք բալաճիգ,
Հսարտ ժայռեր և սահանքներ յերգեցիկ,
Յերբ վոր Լեյլաս դա վերստին յերգել ձեզ,
Ըսեք, անոր սիրո՞ւյն յեղա վողջակեզ...»

Ա՛յ, անիծվի թող են տարվա դեկտեմբեր.
Ի՛նչ վոր Մեջնուն տեսավ, չա՛տ մարդ ե տեսեր,
Բայց աշխարհի կայուն կարգն ե համարած
Յեւ անտարբեր իր սև որերն ե համրած:

Լճի ափին Մեջնուն շինած եր իր տուն
Հաստ յեղեգով և ճյուղերով ուռերուն.
Յեւ դուռ նստած ամեն մի ուր ու գիշեր
Նա կը նայեր ուրկէ՛ արևոյ գար իր սեր:

Զյուլը փակած եր ճարն ու դուռն ու ճամբան.
Գյուղն եր դարձեր վողջ մարդերու դերեքման,
Մի խումբ ասպետ՝ աչքերն արյուն, ձեռքը թուր,
Սարեն իջած, ափ կառնելին ամեն դուռ:

Կը խլեցին իրենց սիրտն ի՛նչ միւր ուզեր,
Ինչ վոր գեղջուկ մի տան լոկ ճարն ու հույսն եր—
Միակ վոչխարն, ալյուրն ու տաշտ, դորձիքներ,
Հեզ նորահարս, թարմ ու համեստ աղջիկներ.
Ու կերթային—գյուղը սուգի մեջ թողած:

Քանի՛ր գեղջուկ՝ եղ դառն կյանքեն ձանձրացած
Սինջանի ափ կը հասնելին գլխահակ
Իրենց ցավին հետ թաղվելու լճի տակ:

Մեջնուն տեսավ ես բռնություն ու չարիք,
Անխիղճ վայելքն, անվերջ վաստակն ու կարիք,

Յեւ կյանքն ալլես իրեն թվաց անխմաստ.
Որ մ'եւ սիրու ճամբին ինկալ դիտապատ
Սերն ու կարոտ դեմքին վրա քարացած—
Ջո՛ւրն եր բերեր իր կյանքն ու հո՛ւն եր տարած...

Ձմեռն անցալ. կարապները բառին
Վերադարձան իրենց բույնը վերաբաշխ
Ձյուն լանջերով արծաթ ջուրը հերկելու,
Ու յերբ տեսան սիրակարոտ սրամանին
Աղվճ'—նույնիսկ իր անվախճան քնի մեջ,
Վիշերը կախ, մրմունջներով ցավագին
Գացին իրենց սերը ծածկել շամբին մեջ:

Արագիլներն եւ զույգերով յե՛տ դարձան,
Ա՛նճեղունակ իրենց սերովն անխափան
Նո՛ր յերազներ ու նո՛ր յերգեր հյուսելու:

Նա՛ իր դեմքը դեպի ճամբան հեռավոր,
Սաղը գրկած իր սրտին վրա սիրաջեր,
Մութ խոռոջեն, վոր յերբեմն ա՛չքն եր աղվոր,
Կարծես անոր վերադարձին կ'սպասեր...

VII

Ինչպես յերամն ձյունապիտակ հավքերուն,
Հաղար քոչար վրանները կանգնեցան
Ջուրերու ափ ու մեջ դալար ձորերուն:

Ոջախներն յեւալ ծուխը ծիրանի
Ինչպես հուշը մի մեծ սիրու հեռավո՛ր.
Ու հարավի տաքուկ արեւ մը բարի
Դաշտին մեջ կյանք սփռեց, լճին վրա՝ յերազ...

Հոտի ճամբեն—մեկ դարձն վոսկի, մին՝ զմրուխտ՝
Սրինգ բերնին հովիվն ածեց «ջրին յերգ».
Յեւ ջուրն անոր յերգի մեջեն կարկաչեց
Ձով ու զլգբան, ծաղիկներու յերազեն.
Ջրվեժն՝ մարմար ժայռերեն վար յերկարեց
Իր հասակը գոտի կապած՝ ծխածան.
Յերգեն դինով հոտը մինչև արթնացալ
Յոթն անապակ ջրերու ափ դյուլթական:

Հոսիվն ենտեղ պարզեց իր հաստ գարանակ,
Նետեց սրինգն, նստալ լուռ ու գլխահակ:
Կյանքն եւ իրեն համար սատարանք եր յեղած,
Յեւ են յերբեք յերազի ափ չեր հասած.

Հիշեց իր «տուն»-ն, կինն ու զավակ՝ դռն դուռ,
Յեւ իր հոգուն պատեց կարոտ ու մրմուռ.
Հանց ջուրն՝ ալեն՝ ենպես իր վիշտն նա պոռթկաց.

«Տերը մեռնի՛, փուճ աշխարհ...
Ոճն ունի բույն և սև աղաովն՝ իրեն թառ.
Իսկ ծեր հովիվն վո՛չ տուն ունի, վո՛չ սթար:

Գառն ու մաքին կը մեկտեղվին ամեն ուր,
Ու կը դառնա հավքն իրեն բույն հեռավոր.

Իսկ ծերը հովիտին՝ քարն իրեն բարձ, ժայռի տակ
Լույս ու մթոնն կերապե կին ու զավակ...

Տերը մեռնի՛, չար աշխարհ...»

Դղյակին մեջ ծերունի հոր Լեյլային,
Պարսիկ հարդի դորդերու վրա նկարեն,
Փունջ փունջ մեռան ծաղիկները աշնային՝
Անբախտ կույսի տանջանքներու սնարեն:

Հովազենուն վրա անոր մահի՛ճն եր,
Ու սյուններեն կախ և դիտին կուսական,—
Հմայակներ ու անհամար հուռութներ
Վոսկի, դոհար տուփերու մեջ պատվական:

Թանգ փերուղով բանված յերկու տատրակներ
Բարձին յերկու ճոթերն եյին թառ նստած
Չար յերապե և չար աչքե փրկելու
Անբախտ Լեյլան ու իր չքնա՛ղ շնորհներ...

Բարձին վրա մաղերու ծո՛ւլն եր ծփուն
Թուխ, ինչպես ծովն իր ցաւման մեջ ահալին,
Դժգուլն եր դեմքն ինչպես հուլիսը նախորդին
Յեւ մարմրուն իրիկունին պես տրտո՛ւմ...

Հայրը անոր դիտին հակած կը շոյեր
Վշտի բոցեն այրող ճակատն եղ մարմար,
Ապա պղտիկ մանկան նման կարտասովեր.

— «Անբա՛խտ աղջիկ, քո սիրտ պատուոյն է քո հայր».

— «Յերը մեռնիմ հա՛յր, ինձ Սինջանի ամբլ տա՛ր,
Յեւ ամին մոտ իմ դերեղման շինե դուն.
Թող յեղեղներ վրաս ճոճեն անդադա՛ր.
Ուզեմ մոռնալ, բայց մահն իսկ ինձ չըտա՛ քուն...»

— «Հող մ՛աներ Լեյլաս—վառ դարունն է մոտ—
Աստված կամենա—կերթանք մեր դողան,
Ձեզ կը պսակեմ առօք ու փառօք,
Մեջնունդ ել կանեմ հաջորդս ու փեսաս».

— «Մեջնունս քե՛զ հաջորդ—Մեջնունս ցեղապե՛տ—
Ժահր մի խառներ դուն լուսե սիրուս հետ—
Մշխարհն փո՞ր պետեն լալ բան է տեսեր
— Լով լաց ու գրկանք, լով անվերջ հողսե՛ր...

Ի՛նչ արժեն հաղար ավան ու քաղաք,
Ի՞նչ ընեմ եսքան բերդ ու ապարանք.
Ասողերուն թիւ կա—ու հոտիդ չկա,
Ավազին՝ համբանք՝ ու գանձիդ—չկա.

Բայց ի՞նչ չափ տվին անոնք, ի՞նչ բարիք.
Միայն լեռ տանջանք, միայն ծո՛ւլ կարիք—
Խեղճ ժողովրդիդ սև բաժին մնաց:

Անոնք դատեցին, մնացին անհա՛յց,
Անոնք շինեցին, մնացին անտո՛ւն,
Յեւ մեռան անոնք վոր ապրի՛ր քո տուն:

Մեր հացը՝ մարդու մսի համն ունի,
Մեր ջուրն ու գինին՝ անմեղ արյունի—
Ասես ես բոլորը քեզ չէր բաժական,
Սիրան եւ սկստուցիր քո հեղ աղջկան»:

Յեւ հայրը կանչեց ցավեն մոլեգնած—

— «Ձը լուսնար են սև որն վոր յես ծնա—
Չբվեր են վայրկյան լույս, աշխարհ տեսա.
Մեծցա կամակոր, մեծցա յես հղո՛ր
Համբավըս հնչեց աշխարհքըս բոլոր—
Մինչև վոր կամքիս, հղոր վտոքիս տակ—
Յոթը ցեղ ըրի հլու հպատակ.
Ի՞նչ վոր ուղեցի, բերին ուժն ու զենք—
Ի՞նչ վոր ցանկացի ինձ տվա՛յ որենք:

Եսքան ուժն ու դանձ ինձ ի՞նչ են արժեր՝
Հողու խոր կսկիծ—տանջանքի զիչեն՝.
Մեկ հատիկ աղջիկ բիրտ ձեռքովս խոցված.
Տե՛ր, ես ինչ վայրագ դադա՛ն եմ յեղած...

Լեյլա՛, քե՛զ մատաղ, ներե՛ր քո ծեր հոր,
Յես դո՛ւրս եմ հաներ հաղար ձիավոր,
Վոր ո՛ւր ել լինի դանեն քո Մեջնուն,
Գտնեն ու փառքով բերեն քո հոր տո՛ւն...»

— «Յերաղիս տեսա իմ Մեջնուն, իմ սե՛ր.
Մարմինն՝ ցրտատար, աչքը կրա՛կ եր.
Ըսա՛յ. անաստվա՛ծ, ինձ սպանեցիր,
Փայտե դանակով կաշիս քերթեցի՛ր.
Գեղջո՛ւկ ե ըսիր, հետն անեմ կատակ,
Ի՛նչ փույթ վոր մի տուն կըլլար փլատակ.
Գանդալ՛ի թող Սինջան, անապա՛տ դառնա...
Մեկ ել գիրկս ինկած լացա՛յ անխնա:

Մեռելի լացը, հա՛յր, ինչ դաժան ե.
Կյանքս առանց անոր բո՛ց ու գեհա՛ն ե...»

Յոթն աշխարհե, յոթը ճարտար բժիշկներ
Լեյլայի ցավն յեկած էյին բուժելու.
Մեկը փրանկ սպեղանին եր բերեր,
Մեկն՝ իր ղեղը—ալմանդն անթիվ դարերու:

Ու յերբորդն ել յո՛ւղն եր բերած հոտավեա՛
Մշկեղնիկի սորտեն քամված ու վարդեն.
Չորրորդն ուներ առյուծի կաթ իրեն հետ.
Մեկն ել մի ճա՛ր Հինդուստանի կախարդեն:

Ու վեցերորդն հզոր փոշին եր բերեր՝
 Լուսնի լույսով բյուրականի մեջ պատրաստված.
 Ու յոթներորդն՝ շարքաթ մը քաղցր ինչպես սև՝
 Յոթը կույսի կույս համբույրով կնքված...

Վոչինչ յեղավ, սակայն, անոր վերքին ճար.
 Վոչ մեկ բժիշկ դիտցավ պատճառն եղ ցավին.
 — «Չարնեղարկած սիրտն աղջկանդ, անբախտ հա՛յր»
 Ըսին, յեկած ճամբով նորեն յետ գացին:

Մարտն եր արդեն. ու մաքրներն մարդին վրա
 Կը ծնեյին իրենց գառներն յերկվորյակ.
 Կը տարածվեր կոնե ի կոն հեռակա
 Մկկոցն առույգ՝ ուղիկներուն սպիտակ:

Յեվ կույսերը շորորալեն ու զվարթ
 Վրանե վրան՝ պսակազարդ դուլերով
 Կը տանեյին դալը՝ դեղին վորպես սաթ՝
 Խնկով ոծուն ու մակարդված բույրերով:

Լեյլան, սակայն իր հոտին տես չի դնաց.
 Յոթն ուլերեն նա չի կախեց բոժոժներ.
 Նոր կաթն՝ արծաթ կթոցներու մեջ մնաց.
 Յեվ իր բերնին չի դալան նոր դալն ու սեր:

Կը մտածեր վոր Սինջանի լճին քով
 Իր Մեջնունի կանաչ արևն եր մարեր.
 Իրեն համար ինչ արժեք որն ու արև.
 Կյանքն՝ անխմատ, որն ել ցավ ու խափա՛ր եր...

Գարունն յեկավ, ճամբա ընկավ կարավան
 Դեպի հյուսիս, դեպ Զերմաճոր ու Սինջան.
 Կը տարածվեր հեռուն, սարե մինչև սար
 Զվարթ զնդոցն բոժոժներուն զըրնդուն,
 Յեվ տողանցը կտրիճներուն դինավառ.
 Հեռո արբը խենթ ու կայտառ աճերուն՝
 Հովին ձգված կույսերու սև մազին պես,
 Ապա չարքը մաքրներու թխագեղ՝
 Բերվորներու աչքին նման յերազուն,
 Յեվ գառներու հանդարտ շարանը ձյունեղ՝
 Մարգարտաշար մի մանյակի պես ծիծղուն:

Անցան խումբերն վարդ կույսերուն գեղեցիկ,
 Գարնան նման վառ գույներով դարդարուն՝
 Դլուխ դրած մետաքս գլակ դունադեղ—
 Զարդ—վոսկիով, ակունքներով բեռնավոր.

Յեվ անոնց հետ անցավ Լեյլան սևաբախտ՝
 Մի տոն որի դամբան տարվող նաչին պես...

— «Լեյլա՛, մեր մեջ փայլող լուսնակն իս պայծառ
 Ու մենք՝ շուրջը վառվող աստղերն ենք պլավուն.
 Դու վառ գարնան ծիլն ու ծաղիկն ես դալար
 Ու մենք՝ թափող տերևները ազաղուն...»

— «Բույրե՛ր, մարող ասուպն եմ յես տարագիր
 Յեվ դուք շուրջըս թռչող կյանքոտ փոստուռ.

Ու վեցերորդն հզոր փողին եր բերե՛ր՝
 Լուսնի լույսով բյուրականի մեջ պատրաստված .
 Ու յոթներորդն՝ չարքաթ մը քաղցր ինչպես սև՝
 Յոթը կույսի կույս համբույրով կնքված...
 Վոչի՛նչ յեղավ, սակայն, անոր վերքին ճար .
 Վո՛չ մեկ բծիչկ դիտցավ պատճառն Լ. դ ցավին .
 — «Չարն եղարկած սիրտն աղջկանդ, անբախտ հա՛յր»
 Ըսին, յեկած ճամբով նորեն յետ գացին :

Մարտն եր արդեն . ու մաքիներն մարդին վրա
 Կը ծնեյին իրենց գառներն յերկվորյակ .
 Կը տարածվեր կոնե ի կոն հեռակա
 Մկկոցն առույգ՝ ուլիկներուն սպիտակ :

Յեվ կույսերը շորորալեն ու գվարթ
 Վրանե վրան՝ պսակաղարդ դուլլերով
 Կը տանեյին դարը՝ դեղին վորպես սաթ՝
 Խնկով ոծուն ու մակարդված բույրերով :

Լեյլան, սակայն իր հոտին տես չի դնաց .
 Յոթն ուլերեն նա չի կախեց բոժոժներ .
 Նոր կաթն՝ արծաթ կթոցներու մեջ մնաց .
 Յեվ իր բերնին չի դպան նոր դալն ու սեր :

Կը մտածեր վոր Սինջանի՛ լճին քով
 Իր Մեջնունի կանաչ արեն եր մարեր .
 Իրեն համար ի՛նչ արժեք որն ու արե .
 Կյանքն՝ անխմաստ, որն ել ցավ ու խափա՛ր եր...

Դարունն յեկավ, ճամբա ընկավ վարալան
 Դեպի հյուսիս, դեպ Զերմաճոր ու Սինջան .
 Կը տարածվեր հեռուն, սարե մինչև սար
 Զվարթ զնդոցն բոժոժներուն զըրնդուն ,
 Յեվ տողանցքը կտրիճներուն զինավառ .
 Հեռոտ արբը խենթ ու կայտառ այծերուն՝
 Հովին ձգված կույսերու սև մազին պես ,
 Ապա չարքը մաքիներու թխաղեղ՝
 Բերվորներու աչքին նման յերազուն ,
 Յեվ գառներու հանդարտ շարանը ձյունեղ՝
 Մարգարտաշար մի մանյակի պես ծիծղուն :

Անցան խումբերն վարդ կույսերուն դեղեցիկ ,
 Գարնան նման վառ գույներով դարդարուն՝
 Դրուխ դրած մետաքս գդակ դունադեղ—
 Զարդ—վոսկիով, ակունքներով բեռնավոր .

Յեվ անոնց հետ անցավ Լեյլան սևաբախտ՝
 Մի տոն որի դամբան տարվող նաչին պես...

— «Լեյլա՛, մեր մեջ փայլող լուսնակն իս պայծառ
 Ու մենք՝ շուրջը վառվող աստղերն ենք պրպլուն .
 Դու վառ գարնան ծիլն ու ծաղիկն ես դալար
 Ու մենք՝ թափող տերևները ազազուն...»

— «Քույրե՛ր, մարող ասուպն եմ յես տարագիր
 Յեվ դուք շուրջը թռչող կյանքոտ փոստառ .

Յես իմ սիրու սե դադադն եմ սգակիր
Յեվ դո՛ւք յերկնուց կախվող աստղերն արծաթյա...

Կռունկներու մի խումբ անցալ մոլորուն,
Հեռո՛ւ, անհաս՝ մեր հույսերուն, սիրուն պես.
Ու կ'երգեյին կարոտն վայրի վարդերուն,
Գիներբու՛կին, վոք կը ծաղկի ծովի պես:

Լեյլան կանչեց ձայնով մը քաղցր ու տրտում.
— «Յերնեկ ձեզի, դո՛ւք ցալ չունիք, կռունկներ,
Սրտի մոմուռ և սիրու վերք չե՛ք գիտեր.
Ձկա ձեր մեջ դաս ու կապանք ու պատվար.
Մե՛կ ե ձեր կուտն ու սիրու մեջ եք հալմար:

Շա՛տ ջրի համ, չա՛տ ծաղկի հոտ եք առեր.
Անցած եք չա՛տ կախարդական յերկիրներ.
Ձեր կտուցին մատաղ, ըսե՛ք, կռունկնե՛ր,
Իմ հրեղեն Մեջնուն արդյոք կապրի՞ դեռ...

Բայց կռունկներն չտալ անցան կրվալեն.
Ու հեզ Լեյլան անպատասխան ու լալեն
Հնձվող դաշտի ճամբեն կերթար դեպ Սինջան
Հոն գտնելու իր սերն ու կամ լիր վախճան...

Ու կը գնդար մանդաղն սոփեն մշակի
Վորպես փայլակ, արտն եր կարծես բռնկեր.
Ու բոցի պես կը ծփային բյուր հասկեր
Կը դառնային խուրձերուն մեջ գուռ վոսկի...

Ջուրեն՝ շորոր դարձան գեղջուկ աղջիկնե՛ր.
Կռժն եր շիկնած անոնց վզին դեմ մարմար.
Ու ճակատին հուրունք ու զարդ շարե շար.
Հարսներն յեկան տիկերը լիք կաթ ու սեր:

Յեվ մշակներ կռնակ տված խուրձերուն
Շուրջ բոլորան պարզ, անխարդախ սեղանին.
«Ես քրտի՛նք չե վոր կը թափենք—մեր արյուն...»
Ըսին, իրենց աղքատ տուններ միտ բերին:

Մինչ գնդալեն մեծ քարվանը կը հեղար
Հնձված դաշտի մեջեն իր տաղն անդադրում.
Յեվ անոր հետ կերթար Լեյլան մոլորուն
Հնձված արտի պես իր հույսեն մերկացած...

IX

Մեջնուն չկա՛ր. լոկ իր տանջված վոսկորներ
Յրված եյին տակ խոտերուն, յեղեգին.
Սմենքի տակ աղբրանց—արուն եր փթթեր
Ապրիմ—չապրիմ և հրանունկ մը վոսկի՛...

Մեջնուն չկա՛ր. բայց դեռ դալար յեղեգներ
Իբար գրկած կը սրսփային սիրադին.
Յեվ հովվուհին՝ իր դառներուն կը արնդեր
Իր սերն անմեղ ու վեպն արծաթ լճակին:

Վարդավառի իրիկո՛ւն եր հրանուշ
Ու դեռ Լեյլան ըստվերի պես կը քալեր
Լճի ափեն. և աչքերեն իր անուշ՝
Լացն աստղերու պես շամբին ծոց կը մաղվեր:

Տարի մ'առաջ եկտեղ անձառ ղրախտ եր,
Գիշերն՝ յերազ, որն ել խնդուն ու բախտ եր.
Յերբ իր կողքին սեգ կը կանգնեք իր Մեջնուն,
Ինչպես ստախն՝ մեջ անտառի ծառերուն:

— «Արծաթ լճա՛կ, վոր կը նագիս վետ ի վետ՝
Համբույրին տակ քնքուշ հովին ամբարե.
Ըսե՛, մի՞թե ամերուդ վրա ծաղկափետ՝
Սիրած Մեջնունս յերբեք պիտի չը քալե...»

Յերբոր գյուղի սիրող հովիվն ու հոտաղ
Իրիկունով արնգել գան ջրբիդ քով
Մի դուստնի յոթ հեքյաթները չքնաղ,
Նա չը պիտի՞ լսե անոնց հրճվանքով...

Այլևս արևոյի չըտեսնե՛ նա վառ գարուն,
Վո՛չ քաղն վտակի, և կութն հորդուն մաղերով.
Վո՛չ գաղթն ըչտապ աչնան նախչուն համբերուն,
Յեվ վո՛չ ել դարձն ուրախ իրենց լքված քո՛ւյն...»

X

Վերջին մի տենչ վառեց սիրտը Լեյլայի.
Մի անգամ ել իր մարմնավոր աչքերով
Իր պերճ Մեջնուն տեսնելու տե՛նչն ահագին.
Նորե՛ն անոր ժպիտին մեջ թաղվելու,
Ինչպես ձուկը լճի բյուրեղ ջրերուն,
Հա՛վքն ել կապույտ յերկնքին մեջ կը սուզի.
Ու անկե՛ վերջ ել ինք բաժինն է մահին,
Ինչպես թափող տերեւն ավա՛րն է հովին:

Կմախքին դեմ, վոր իր առջևն եր դիզված,
Ծոնկի յեկած, աչքերն լացի դետ հորդան,
Նա՛ յետ կանչեց իր սևաբախտ սիրական...

— Ձա՛յն տուր իմ Մեջնուն, ձա՛յն տուր, սիրական,
Հողին հանեցիր սիրածդ աղջկան.
Հե՛յ, արմատ սարե՛ր, հե՛յ դաշտ ու ձորեր
Վերավոր սիրտըս յես ձե՛զ եմ բերեր:

Թափեցեք ձեր ցողն, ձեր բույրն ու արև
Անբախտ սիրածիս վոսկրերուն վերև.
Թող կյանքին դառնա լինչպես խոտ ու ծառ
Գարնան արևի թովքին տակ պայծառ»:

Յեվ մարդարայտ իր արցունքին ընդմեջն
Լեյլան տեսավ տեսիլն ես քաղցր, փաղաքուշ.

Կմախքին վրա մի միս յեկավ այնքա՛ն թալմ,
Վորքան լուսուն դեռ նոր բացված քափուր վարդ.
Լանջն ուռեցավ նորոգ չունչն մը առույթ
Գարնան կախարդ սյուքերուն պես կենարար.
Ու գեմքին վրա մի վառ ժպիտ ծաղկեցավ
Ենքան պայծառ, վոր առավոտն իսկ չունի՛:

Յեվ կը խաղար շամբին մեջ հովն յերջանիկ
Թեհըն լույսով, բույրով, սիրով բեռնավոր.
Արծաթ ալիք մը՝ թավալած լճափին՝

Կը պսպղար վոսկունն վրա ավազին .

Յեւ մեջտունը մի զուգի սիրող տատրակի

Որհնության պէս դաշտին վրա կը փակեր :

Մեջնուն իր հետ խոտ ու ծաղիկ կոխելով

Աղբյուրի պէս յերգ ու ցոլքով կը քաշեր :

Յեւ մեծ տանջանքն ու հսկումի սև տարին ,

Յեւ իրենց չուն դեպի Բառին , և ձմեռ ,

Ու վառ կարոտն , վոր իր հուսերն եր խանձեր ,

Անգուլթ յերազ կըթվէին Լեյլային...

Լեյլան կըսեր Մեջնունին .

— Ձեր տուն տա՛ր ինձ , Մեջնուն , բռնած ես ձեռքես ,

Հոտա՛ղ լինիմ , կալվո՛ր լինիմ , ի՛նչ կուզես .

Տա՛ր ինձ , բռնած ես ձեռքես...»

Մեջնուն կըսեր Լեյլային .

— «Տընես մի քա՛ր չե մնացած քարի վրա .

Լուկ ծեր ազուգին չոր բարտիեն կը կռա՛

Յեղերորեն իր տաղտկալի շարական .

Մայրս մեռալ՝ խոցված լուրե մը դուժկան .

Հանդս ու ալգիս—սլարման ձեռքովս մշակված

Խոսպա՛ն են այժմ , սեղ ու փշով ծածկված ,

Գեղ ո՞ւր տանիմ , քաղցր Լեյլա՛ս...»

Լեյլան կըսեր Մեջնունին .

— «Մեջնո՛ւն , մատաղ , արի յերթանք իմ հոր տուն ,

Ձով ջրի ափ , սարի լանջին իմ հոր տուն ,

Ու ք մշտական ծաղկատուն ե ու դարո՛ւն .

Մեջնուն , մատա՛ղ , արի յերթանք իմ հոր տուն...»

— «Քո հոր տան մեջ մշակ Մեջնուն տե՛ղ չունի .

Յեւ եր արդեն յոկ մի հուշ ե անցյալի .

Մարած ե հուսկ կայծը անոր կրակին ,

Վեւ պաղ մոխիրն ցրված անթիւ հովերու :

Վայրագ մի խումբ անլուսական գողերու

Իջալ սարեն ինչպէս անդուսպ պատուհաս .

Հայրդ զգալով վոր յեկած ե իր որհաս

Սի մեծ ժայռն վար նա յեղալ դահալեթ .

Հոտերն տարան դեպ Համադան ու Դավրեթ

Մորթելի վերջ ձեր կովորները բոլոր .

Յեւ ժողովուրդն յեղալ նորեն հպատակ

Աղնական եղ գողերու վոտքին տակ :

Ավա՛ղ , մարած ե ասողը քո տան ու քո հոր .

Քեզ ո՞ւր տանիմ , հե՛ղ Լեյլա՛ս...»

— «Տա՛ր ինձ , Մեջնո՛ւն , ուր կուզես ,

Սարերե դե՛ն , ծովերե դեն—անապատ ,

Արեադարձն , դեպի հյուսիս ձյունապատ ,

Հոն ուր սերը չունի շղթա ու պատվար ,

Ուր մարդը տերն ե վաստակին իր արդար .

Գերիւ եմ յես , քո սիրուհին , քո ըստվեր՝

Ահա կուգամ , բա՛ց ինձ հզոր քո թևեր...»

Հաջորդե որը յերբ իր փոքրիկ հոտին հետ
Ծերուկ հովիւն հասավ Սինջան ծաղկավետ,
Լճակին մեջ, յեղեգներու շուքին տակ
Գտավ հանեց հեղ Լեյլայի սառ դիակ:

Աչքերը բաց նա դեռ Մեջնուն կ'երազեր.
Նուռուֆարով զուգված էյին իր մազեր
Կտրմելով գողտր պսակն անբիծ հարսնության:

Կրծքին սեպմած եր դանդը չոր, սիրական
Իր փեսային, իր Մեջնունին վաղամեռ—
Ու Լեյլային դարձած կարծես կը ժպտե՛ր...

ՀԵՅՐԱՆ ՈՒ ԶԵՅՐԱՆ

Սոկաց տիրոջ լա՛ճն եր Հեյրան—
Թիկնեղ ու քաջ ու բարի,
Վոր խենթի պես տիրեց Զեյրան—
Մշակ մի կոյս չինարի՛:

Վորպես բարտին դաշտի միջին
Յերեւելի՛ յեր Հեյրան.
Վորպես շուշան հովտի միջին
Շնորհալի՛ յեր Զեյրան:

Սարխոսի ձին տակ խաղալեն
Նա դշուղի շուրջ ման կուգար.
Լուսնակի պես ծրծրկտալեն
Զեյրան ջրի դուրս կուգար:

—Քո շնորհքին Մոկաց Աշխարհ
Զե՛ արժանի, իմ Զեյրա՛ն.
— Քո մեծ սիրուն միայն հարմար
Վանա խորոշին ե, Հեյրան:

— Մթնած ե վողջ աշխարհ, Զեյրա՛ն,
Դու խնձ համար վառ որ ես,
— Դաւար բոյիդ մեռնիմ, Հեյրան,
Հագարի մեջ հզո՛ր ես:

Հաջորդ որը յերբ իր փոքրիկ հոտին հետ
Ծերունկ հովիտն հասավ Սինջան ծաղկավետ,
Լճակին մեջ, յեղեգներու շուքին տակ
Գտավ հանեց հեղ Լեյլայի սառ գիտակ:

Աչքերը բաց նա դեռ Մեջնուն կ'երազեր.
Նուռնուփարով զոտված եյին իր մազեր
Կաղմեխով պողար պսակն անբիծ հարսնության:

Կրծքին սեպած եր պանդը չոր, սիրական
Քր փեսային, իր Մեջնունին վաղամեռ—
Ու Լեյլային դարձած կարծես կը ժպտե՛ր...

ՀԵՅՐԱՆ ՈՒ ԶԵՅՐԱՆ

Սոկաց տիրոջ լա՛ճն եր Հեյրան—
Թիկնեղ ու քաջ ու բարի,
Վոր խենթի պես տիրեց Զեյրան—
Մշակ մի կույս չինարի՛:

Վորպես բարտին դաշտի միջին
Յերեւելի՛ յեր Հեյրան.
Վորպես շուշան հովտի միջին
Շնորհալի՛ յեր Զեյրան:

Սարխաակ ձին տակ խաղալեն
Նա դյուղի շուրջ ման կուգար.
Լուսնակի պես ծրծրկտալեն
Զեյրան ջրի դուրս կուգար:

—Քո շնորհքին Մոկաց Աշխարհ
Ձե՛ արժանի, իմ Զեյրա՛ն.
— Քո մեծ սիրուն միայն հարմար
Վանա խորոտն է, Հեյրան:

— Մթնած է փողջ աշխարհ, Զեյրա՛ն,
Դու յնձ համար վառ որ ես,
— Դալար բոյեղ մեռնիմ, Հեյրան,
Հագարի մեջ հոս՛ը ես:

— Վարդի, ինչ որ քո սիրած
Վալենտին է նա Մոկաց տան.
Վերջ մեծ զարմեն է նա սերած—
Վերջ արքայի գերդաստան...

— Հայրիկ, գտա յես Մոկաց տան
Միակ վալենտինը.
Վերջ Մըսր, վերջ Վերք և վերջ Վոստան
Ինոր հավար կին ունին...

Բոլոր բարակ ու գալա՛ր է
Նոր Իսպահան ուրի պես,
Յերենն՝ արև, ունք՝ կամար է,
Բերանն ընտիր նուրի պես:

Արևի տակ դեռ չե՛ բուսեր
Ծաղիկ քանց յարս գովական.
Վերջ մեկ աշուղ կրնա հյուսել
Գուրն են մշակ աղջկան

Հոնքեր կիսեց Մոկաց իշխան.
— Չարք խաբեր են քեզ, Հեյրան.
Ռամիկ մի քած՝ հա՛րս Մոկաց տան—
Այդ չե՛ հնար հավիտյա՛ն:

Քունը փախավ ինոր աչքեն
Հաց չի դառնալ բերանը.
Սիրուն գույնը թափալ դեմքեն—
Ել չե՛ր նա նույն Հեյրանը:

— Մոմի նման գունասոս էս գու—
Իմ աչքի լո՛ւյս, իմ Հեյրան.
— Աստված քանդեր կարգը մարդու
Իմ միակ սեր, իմ Զեյրա՛ն:

— Կերթամ քաղաք—կասեմ քո հոր
Սիրտը ուրենք չի՛ մանար.
Դեռ մեր սիրու նման հզոր
Սեր չե՛ տեսած էս աշխարհ:

Ձե՛ վոր հայրդ է—ու սիրտ ունի.
Նա՛ ել մեզ պես սիրած է.
Մարդ է, կ'ելնի մեր սերն կ'որհնի—
Մեր դիրն եսպես դրա՛ծ է:

Զարկալ զնաց Մոկաց քաղաք—
Իշխան զողան էր մեկնած,
Դարձալ, հասալ զողանն արագ,
Որն իրիկուն դեռ չեղած:

Սակայն անոր աղաչանքին
Իշխանն մնաց անտարբեր.

— Ամենքն են խենթ ձեր տարիքին
Դուք չեք զխտեր ի՛նչ ե սեր:

Մոկաց հղոր տան ժառանգին,
Ես խենթ սերը չե վայել.
Քաջն իր փառքին, սերն իր կարգին—
Աստված եսպես ե կամեր:

Հոր դեմ տվալ կտրիճ Հեյրան,
— Քեզի նման Մոկս ու փառք..
Իմ տունն—աստվոր, փա՛ռքն ե Ջեյրան—
Ըսալ հեծալ ձինն արագ:

Հաղթալ Ջեյրան իր թարքն առալ.
Կայծակի պես քչեց ձին.
Ամպի նման փռչին յելալ,
Քող հյուսելով սիրային:

Իշխան կանչեց շա՛տ ձիավոր
Ու տվալ խիստ հրաման,
Ետ չի դառնան քանի դեռ վոր
Յետ չեն բերած և Հեյրան:

Ջեյրան փռչու առալի տակին
Տեսալ մի խումբ՝ ձիավոր.
Զրահը՝ վառ, սուրը՝ ձեռքին,
Դաժան ասպետ ու զինվոր:

— Տե՛ս, տես Հեյրա՛ն են ջուխտ յեղնիկ—
Քառասուն չար շուն յետևեն.

— Դու մի՛ տխրիր, մարալ աղջիկ
Վերև անհաս սարե՛րն են:

— Նետ ու աղեղ ամուր բռնած՝
Են տեղ կանգնած ե վորական.

— Դու անհոգ կաց—մեծ ե աստված,
Նետ չի դտնի վր նշան:

— Հեյրա՛ն, տե՛ս են կարմիր պարան
Փախի ճամբի յերկայնքին.

— Կարմիր կակաչ ե այն, Ջեյրա՛ն—
Ծաղկած են զով բարձունքին:

— Ժայռի ծերին կայնալ անհա՛ս
Աղստ ու սե՛ղ են յեղնիկ.

— Թռի՛ր արագ, ջան յերկվարս
Տա՛ր իմ Ջեյրան, իմ յեղնիկ:

Սարի ծերեն շուքերն ընկան
Հեծյալներուն վիթխարի՛.
Հեյրան բռնեց ծաղկած ճամբան
Սաղարթախառ անտառի:

— Քանց ուռի ճյուղ ե՞ր կը դողաս,
Իմ ջան աստվոր, իմ Ջեյրա՛ն.

— Քանց վառ արեւ կը շողշողաւ,
Վախեմ մարեն քեզ, Հեյրա՛ն:

— Գետով են դին—քաջ ու բարի
Կաշախ ծռերն են հզոր,
Են տեղ—լանջը են պետ սարի
Տանինք մեր սեռն սախտալոր:

Ձի չեր ասես—հո՛ւր ու յերազ
Հետ յերկնուց մեկ կը թռներ,
Յեվ դունդն անդուլ—արագավազ
Անչեղ անոնց հետքին եր:

Հասան Ձուել, ուր Մոկաց դետ
Կը զուգվի հետ Տիգրիսին.
Հեյրան անցավ դետն վորպես նետ
Թանկ յարին հետ միատին:

Բայց զնդին հետ դետն արաց խազ
Վորն կուլ տվեց ձիուն հետ.
Վորն—քարե քար—արնաշաղախ
Քչեց տարավ նա անհետ:

Միայն մնաց պետը գնդին
Վարար դետի են մեկ ափ,
Մահւլա գեղինն իր չար գեմքին,
Ու հողուն մեջ մեծ սարսափ:

Յերբ Կաշա հասան—մութն եր իջած,
Յեկան—տարան հյուրատուն,
Հոն հանդ առին ու կերան հաց,
Արին իրենց պատմութիւն:

Ու քաջ ծռերն Կաշախ չքնաղ
Խորհուրդ արին միատին.
— Մեր հողն ու ջուր, մեր հացն ու աղ
Ձեզի հալա՛լ ե—ասին:

Են տեղ սիրով Հեյրան—Ձեյրան
Շեն ու պայծառ տուն յեղան.
Տեսան թոռներն իրենց թոռան,
Յեվ նույն սիրովն ել մեռան:

Դարեր անցան ու Մոկաց տուն
Անցավ փչող քամու պես,
Անցան պետերն, իրենց անուն
Քամու տարած փողու պես:

Բայց կը պատմեն բերնե բերան,
Թե ի՞նչ խորոտ եր Ձեյրան,
Թե ի՞նչ սիրով սիրեց Հեյրան—
Դեղջուկ եղ վարդ աղջկան:

Սիրանի սեգ կատարեն,
 Որո՞ր, շորոր յա՞ր,
 Թե առաւ Սինամ կաքաւ,
 Հուրն ի հրեղեն յա՞ր.
 Շեկ տղեն շող-լող տալեն
 Որո՞ր, շորոր յա՞ր,
 Հանց յերազ ծովափն յելաւ,
 Հուրն ի հրեղեն յա՞ր:

Բոժոժներն զըրընգալեն
 Սոնա աղջիկն հոն կանդ առաւ.
 Ծամերու ծանրութենեն
 Ծամթելն կտրաւ ի ծովն ընկաւ:

— Իմ վրդի վզնոց կուտամ
 Դե՛, հանիւր ծամթելն ի ծովեն:

— Լողվորի մեկն ել յես եմ,
 Չե՛մ հանիր, ծամթելն ի ծովեն:

— Իմ կամար ընքվեր կուտամ,
 Դե՛ հանիր ծամթելն ի ծովեն:

— Լողվորի մեկն ել յես եմ,
 Չե՛մ հանիր ծամթելն ի ծովեն:

— Իմ կարապ վզիկ կուտամ,
 Դե՛, հանիւր ծամթելն ի ծովեն:

— Լողվորի մեկն ել յես եմ,
 Չե՛մ հանիր ծամթելն ի ծովեն:

— Իմ չինար հասակ կուտամ,
 Դե՛, հանիւր, ծամթելն ի ծովեն:

— Լողվորի մեկն ել յես եմ,
 Չե՛մ հանիր ծամթելն ի ծովեն:

— Իմ կտկաջ լերան կուտամ,
 Դե՛, հանիր ծամթելն ի ծովեն:

— Լողվորի մեկն ել յես եմ,
 Չե՛մ հանիր ծամթելն ի ծովեն:

— Իմ սրտի՛կ քեզի կուտամ,
 Դե՛, հանիւր ծամթելն ի ծովեն:

— Իմ ջուխտակ աչքիս վրե՛ն
 Ծամթելն հանեմ անտակ ծովեն:

— Յար ունիմ, յար ունիմ,
 Յա՛րս ե դալար չինար ծա՛ռ,
 Յար ունիմ, յար ունիմ,
 Խնձոր թալեմ, յեկ ինձ տար,
 Յար ունիմ, յար ունիմ,
 Շեկլիկ լողվոր սիրահա՛ր,
 Յար ունիմ, յար ունիմ,
 Մեկ պաղն ուղես, յերկուսն ա՛ռ:

ԾԱՍԹԵԼԸ

Վերամշակված

Սիւրբանի սեպ կատարեն,
Որո՞ք, շորոր յա՛ր,
Թե առաւ Սինամ կաքաւ,
Հուրն ի հրեղեն յա՛ր.
Շեկ տղեն շող-լող տալեն
Որո՞ք, շորոր յա՛ր,
Հանց յերազ ծովալին յելաւ,
Հուրն ի հրեղեն յա՛ր:

Բոժոժներն զըրընգալեն
Սոնա աղջիկն հոն կանգ առաւ.
Ծամերու ծանրութենեն
Ծամթելն կտրաւ ի ծովն ընկաւ:

— Իմ վրդի վզնոց կուտամ
Դե՛, հանի՛ր ծամթելն ի ծովեն:

— Լողվորի մեկն ել յես եմ,
Չե՛մ հանիր, ծամթելն ի ծովեն:

— Իմ կամար ընքվեր կուտամ,
Դե՛ հանիր ծամթելն ի ծովեն:

— Լողվորի մեկն ել յես եմ,
Չե՛մ հանիր ծամթելն ի ծովեն:

— Իմ կարապ վղիկ կուտամ,
Դե՛, հանի՛ր ծամթելն ի ծովեն:

— Լողվորի մեկն ել յես եմ,
Չե՛մ հանիր ծամթելն ի ծովեն:

— Իմ չինար հասակ կուտամ,
Դե՛, հանի՛ր, ծամթելն ի ծովեն:

— Լողվորի մեկն ել յես եմ,
Չե՛մ հանիր ծամթելն ի ծովեն:

— Իմ կակաջ քերան կուտամ,
Դե՛, հանիր ծամթելն ի ծովեն:
— Լողվորի մեկն ել յես եմ,
Չե՛մ հանիր ծամթելն ի ծովեն:

— Իմ սրտի՛կ քեզի կուտամ,
Դե՛, հանի՛ր ծամթելն լի ծովեն:

— Իմ ջուխտակ աչքիս վըրե՛ն
Ծամթելն հանեմ անտակ ծովեն:

— Յար ունիմ, յար ունիմ,
Յա՛րս ե դալար չինար ծա՛ռ,
Յար ունիմ, յար ունիմ,
Խնձոր թալեմ, յեկ ինձ տար,
Յար ունիմ, յար ունիմ,
Շեկլիկ լողվոր սիրահա՛ր,
Յար ունիմ, յար ունիմ,
Մեկ պաղն ուղես, յերկուսն ա՛ռ:

— Զա՛ն աղջիկ քեզի համար
Որո՞ր, շորոր յա՛ր,
Յոթ ծովի տակ կիջնեմ յես
Հուրն ի հրեղեն յա՛ր:

Նոր ծամթեւ ծամիդ համար
Որո՞ր, շորոր յա՛ր,
Շառ ամպեն կը հյուսեմ յես
Հուրն ի հրեղեն յա՛ր:

— Ինձ քաշել մի՛ տար կարոտ,
Շո՛ւտ ինձ արի՛ ուսիդ նարոտ.

— Բարով դա են անճառ ուր,
Իմ վառ արև, իմ աստվոր:

— Իմ վղիկ մատա՛ղ քեզի,
Դե՛, շուտ արի՛, ուսիդ նարոտ,

— Քո վղիկ պերճ մարմար սյուն
Պսակ կապած բարի լուսուն:

Իմ ընքվեր մատա՛ղ քեզի,
Դե՛, շուտ արի՛, ուսիդ նարոտ.

— Քո ընքվեր յերկնից կամար,
Լողվորյողեն քեզի մատաղ:

— Իմ բերան մատա՛ղ քեզի,
Դե՛, շուտ արի՛, ուսիդ նարոտ.

— Քո բերան պատվական նո՛ւռ,
Նուան գինուց վա՛ռ՝ քո համբույր:

— Իմ հասակ մատա՛ղ քեզի,
Դե՛, շուտ արի՛, ուսիդ նարոտ.

— Հասակդ ե իսպահան ո՛ւռ,
Հպարտ կանդնած կալերու դուռ:

— Ի՛նչ ունի՞մ մատա՛ղ քեզի,
Դե՛, շուտ արի՛, ուսիդ նարոտ.

— Ինձ համար արծվի թև՝ ես,
Վառ ծիածան, հուր-արև՝ ես...

— Յար ունիմ, յա՛ր ունիմ
Խնձոր ունիմ, կծած ե,
Յար ունիմ, յա՛ր ունիմ
Չորս բոլորն արծըթած ե.

Յար ունիմ, յա՛ր ունիմ
Աղբերս ուղեց չը ասի,

Յար ունիմ, յա՛ր ունիմ
Ասի յարի կծած ե:

Յեա քո ճամբան լինեյի վոսիւնփողի, վոլորո՞ւն,
Վոր տարփորեն կը գրկէ դալար կողը սարերուն.
Գալարներու մեջ դշուծիչ պատկերդ ամուր գրկեցի
Ու մոտ ծաղկուն պուրակին քեզ նայելու պառկեցի
Յերբոր դու հանդ կառնեյիր զով աղբյուրի մջ աղին:

Ու յերբ կեսոր քարվանսը կը հորանջեր ծուլաբար՝
Շողեն հիւանդ՝ կոխելով դաշտերն անջուր ու անծայր
Գյուղին հովիկը ծոցիս՝ քեզ փարեյի սիրադին
Կախարդական շղարչքս պարզած անուշ յերադին
Վոր դու հանգիստ քալեյիր այդ տոթակեզ
Ճանապարհ:

Յերբ դար գիշերն աստղադարդ, ու զնդոցով մոլորուն
Ճամբա ընկներ քարվանսը դեպի արերն անանուն,
Յեա աղանջիդ մնջեյի վեպն աստղերուն դշուծական,
Ու սիրողիդ սրտին մեջ քո բացած վերքն անդարման.
Յեւ ըսեյի թե սերըդ քե՛զ կսպասե կարոտով:

Լիճն ե հոսած լուանի կաթեն հրանո՛ւշ,
Ու ծոցին մեջ աստղեր վառած՝ կը պառկի.
Նավակս կտպեր եմ մի ափի փաղաքուշ,
Ու ջո՛ւրն յերա՛ղ ե ե ալագն ալ՝ վոսկի՛:

Ուսիդ թափած գիշերն աղվոր մաղերուդ՝
Յրի՛ արծաթ ես լուսնկա ճամբայեն.
Արի՛ վորպես մի տրտում յերդ գլխանուտ—
Նավակս ջրի լույծ համբուլքին յես քակեմ:

Անմահական նունուֆարին պես գրգուր,
Վոր լուսնակի տարփանքին տակ կը բացվի
Հանդարտ լճի յերազանքին մեջ մաքուր,
Նորեն հասակդ թող իմ հոգու մեջ ծաղկի:

Նստիր՝ ի՛նչ փուլթ աստղերն տեսքեդ նվաղին,
Նավակիս հետ քալե լուսին սիրահար.
Գերի՛ն լինիմ խաժ աչքերուդ անդունդին,
Վա՛ռ ժպիտիդ յերկինքը բաց ինձ համար:

Կուղեմ հոգիս քո նայվածքի մեջ լուծել
Ու ժպտիդ տակ բանալ կյանքս վերալոր.
Ինչպես լիճը լուսնկային ե բացվեր —
Ու մեջդ մոռնալ աշխարհն ու վիշտս ահալո՛ր

Բայց դու չես դա՛ր. նախկին թափուր կը հեռ.
Կյանքիս կիջնե թախիժն անհուն, կապարե,
Լուսնին ըսեր եմ լացերուդ բարձին վրա
Նուռ չթունքներդ իմ փոխարեն համբուրե:

122

Կ Ը Ն Ի Շ Ե Ս

Կ հիշե՞ս, հոգի՛ս, դիչերով ամրան,
Յերբ լուսնակ դալար մեր բարտիներուն
Սոս հասակն ի վար իր մաղն յերազուն
Կը թափեր վաթե ջրվեժի նման,
Յերբուր Վարադեն հողը խնկալետ—
Քաղցր ամեն բանե — բացի քո շունչեդ —
Լեւակի թփին մեջ կը մարմրեր...

Կը հիշե՞ս քափուր վարդի պուրակեն,
Ուր մի դույզ սարեկ իրենց բույն դրին,
Յեւ ամուսններեն ծաղկին, ուհանին՝
Ուսդ ի վար քաղած մաղերուդ հյուսկեն՝
Ինձ կը կանչեյիր համբույրիդ մեղրին.
Յեւ կյանքիդ չերգված մի թովք սիրադին,
Գլուխս ծնկիդ՝ մնջելու նորեն...

Համբույրիդ մեջն կը հիշե՞ս, հրեշտա՛կ,
Ինքդ կը հոսեյիր կարոտ հոգուս մեջ՝
Ինչպես լուսնկան Վանա ծովուն մեջ՝
Գարնան անպատում իրիկունին տակ,
Ա՛յ, հաշիչն անուշ՝ չնչիդ հոտեվան,
Վորի դոշն այժմ իսկ չնչիս մեջ կզգամ —
Մինչ մեզ կը բաժնեն յոթ ծով ու ցամաք:

Դադաղի պէս լուռ սենյակիս մեջեն
լացով կը գրեմ ես գիրս պանդխտի.
Սիրտս ինքն իր մեջ մոխրանա պիտի
Քո սրտին նորեն լուծվելու տենչեն.
Անհուն կարոտեն կուրծքս կը պատռի.
Ո՞ւր թափեր ես լացս, ուր ըսե ինձի.
Հոգեյա՛կ, ի՛նչ կարժե կյանքն առանց քեզի:

Յ Ե Ր Բ Վ Ե Ր Ա Դ Ա Ռ Ն Ա Ս

Յ երբ վերադառնա՛ս հոգեւած քարվանի անուշ
զնդոցով,
Բեռներդ առաւլա ծաթրին — կնդրուկով, յերազով
ոծուն,
Ու յոթը ծովի թովիչ նայվածքեն աչքերդ գինով,
Պիտ յեղնեմ զուգեմ ճամբատ ծաղիկով մեր
հովիտներուն:

Յ երբ վերադառնա՛ս մնջելով հեքիաթն անճառ
ափերու,
Վորպէս իրիկուն հյուսիս կյանքերու վերքերը կարմիր.
Ֆալստ սպասումս ե անհուն կարոտս քեզի պատմելու,
Քո ճամբի վրա պիտ՛ վոգեմ ցալի յերգերըս անդիր:

Յ ո՞րն յերկինքներեն հույսի չեկ կայծեր խլած դաս
յերբոր՝
Մարող ոճախիւ սրբազան կրակն միշտ պահելու վառ,
Հոգուս հոտավետ խնկեն մաս առ մաս պիտ դնեմ անոր
Բարկ շողյունին մեջ — կյանք — բույրովս պատկերդ
խնկելու համար:

Յ երբ վերադառնաս կոպերը ցալի արցունքեն
կարմիր,
Ուր կուրծքդ քանդված կարոտեն անոնց, վոր
այլեւս չկան,

Դադադի պես լուռ սենյակիս մեջեն
լացով կը գրեմ ես գիրս պանդխտի.
Սիրտս ինքն իր մեջ մոխրանա պիտի
Քո սրտին նորեն լուծվելու տենչեն.
Անհուն կարոտեն կուրծքս կը պատռի.
Ո՞ւր թափեր ես լացս, ուր ըսե ինձի.
Հոգյա՞կ, ի՞նչ կարժե կյանքն առանց քեզի:

Յ Ե Ր Բ Վ Ե Ր Ա Դ Ա Ռ Ն Ա Ս

Յ երբ վերադառնա՛ս հողնած քարվանի անուշ
դնդոցով,
Բեռներդ առտվա ծաթրին — կնդրուկով, յերազով
ոծուն,
Ու յոթը ծովի թովիչ նայվածքեն աչքերդ դինով,
Պիտ յեղնեմ զուգեմ ճամբատ ծաղիկով մեր
հովիտներուն:

Յ երբ վերադառնա՛ս մնջելով հեքիաթն անճառ
ափերու,
Վորպես իրիկուն հյուծող կյանքերու վերքերը կարմիր.
Ֆալստ սպասուծս և անհուն կարոտս քեզի պատմելու,
Քո ճամբի վրա պիտ՛ վոգեմ ցավի յերգերըս անդիր:

Յ ոթն յերկինքներեն հույսի չեկ կայծեր խլած դաս
յերբոր՝
Մարող ոճախիդ սրբազան կրակն միշտ պահելու վառ,
Հոգուս հոտավետ խնկեն մաս առ մաս պիտ դնեմ անոր
Բարկ շողյունին մեջ — կյանք — բույրովս պատկերդ
խնկելու համար:

Յ երբ վերադառնաս կոպերդ ցավի արցունքեն
կարմիր,
Ուր կուրծքդ քանդված կարոտեն անոնց, վոր
այլևս չկան,

Եղ անբախտ գլուխդ սերերե այրի ես գրկիս մեջ
դե՛ր,
Բնավեր արծի՛ր, թող տառապանքիդ յես մատաղ
ըլլամ :

Կամ թե վոր դառնաս դռնա՛տ վորպես հորդ շիրիմին
մարմար,
Յեւ աշխատանքեն քո չինար հասակ կըած ու ավեր,
Թող ցամքի արյունս՝ մեռնող սրտիդ մեջ հոսելու
Համար
Ու գիտեմ կյանքիդ հետ սկիտի փթթիմ յես ել, ու իմ
սե՛ր :

Վ Ե Ր Զ Ի Ն Դ Ե Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր

Քո սատկերի խորանին տակ յո՛թ տարի
Վերքն աիկս մեջ քեզ կսպասեմ, սիրական.
Հույսըս՝ չիջած կանթեղին պես կը մարի,
Հոգիս՝ հատնող խնկի ծխին է նման :

Ճոխ փթիթով մեր դռնեն դուրս յոթ մայիս
Հաղար ծաղիկ բերին փարթամ ու սիրուն.
Յեւ այդ ծաղկած ամայության մեջ հոգիս
Կարոտ մնաց քո գգվանքի վարդերուն :

Ու յոթն ամառ դաշտերու ծոց թափեցին
Վոսկի ծովեր՝ խաժ ցորենին բոցահեր.
Մանդաղն ուսին՝ դեռ կսպասեմ առանձին,
Մտտիս միջին մի վոսկի հասկ չե՛լ բուսեր :

Յեւ հուշերուս պարտեղին մեջ՝ յոթն աշուն
Չոր վոստերես դառն մորմոքներ կախեցին.
Յեւ յես տեսա ինչպես թերթերն աղաղուն՝
Բարձիս վրա ընկան նման իմ լացին :

Սե՛ր, այս վերջին դեկտեմբերն է, վոր սեմիս
Ու յերաղիս իր հուսկ ձյունը կը մաղե.
Տժգույն պատանքն, վորին փարի պիտ հոգիս
Անամանո՛ր. ա՛խ, այս գիշերն ի՛նչ պաղ է :

Քո պատկերի խորանին տակ, յո՛թ տարի
Վերքն ափիս մեջ քեզ կսպասեմ, սիրական.
Հույսըս շիջած կանթեղին պես կը մարի.
Հոգիս՝ հատնող խնկի ծխին է նման:

ԱՆՎԵՐԱԴԱՐՁ

Յերբ ձյունածաղիկն մեր մարգերուն մեջ բուսնի,
Յեվ մանիչակն ու սուսամբարն գլխահակ՝
Մատղաշ հովի պազն ընդունի խնկենին՝
Ծեր մասուրի յերազարույր շուքին տակ:

Յերբ գառները հովիտներեն կա՛թ մայեն
Սարալանջի իրենց ձյունեղ մայրերուն.
Յեվ հոտաղը՝ գինով հողի թարմ բույրեն՝
Իր հորովեն հանձնե բուրյան հովերուն:

Մի փունջ կապե՛, մա՛յր, սարերու կակաջեն,
Վարդ ու մուշկեն ու նարգիսեն աչազեղ.
Ու ռեհանեն քո գորովիդ պուրակեն,
Մեջը թափած համբյուրն հոգուս սիրազեղ:

Այն ժայռի մոտ ուր դեռ ուժգին կը հնչեն
Բոցե տառերն քո վողջերթիդ անմոռաց,
Ուր վոր լացըդ դեռ կը վառի, ապաքեն,
Կայծոռիկի մի հույլի պես կայծ առ կայծ.

Կայնե՛ այնտեղ փունջը սեղմած քո լանջին
Յեվ վողեպինդ ինձ սպասե, անդին մա՛յր,
Ու յես պեղած հետին կայծերն իմ սրտին՝
Քեզ պիտի գամ առավա ճամբեն վարդավառ:

Կարավանի մեղմ ղողանջով հեշտագին
Պիտի դամ յես, բեռներս ոծուն թուլբերով
Յոթը անմեռ յերկինքներու բորբ լույսին,
Պիտի դամ քեզ հաղար բարիք ձյունելով:

Յեվ մայր կապեց փունջը դարձի յերգերով,
Ու ժայռին քով կեցած դստիկին կսպասեր.
Փունջը հուլիսի արցունքներեն թրջելով՝
Սև ժայռին մոտ, սրանդուխտ զավկին կ'սպասեր:

Մոմին աղոտ լույսե լացին տակ պառկած՝
Անկե տոգույն, անկե նիհար կը մեռներ
Հյուծախտաւոր զավակն անոր սպասված,
Անուրջին մեջ գրկած փունջը ծաղկահեր:

Սպասումեն՝ չորցան դալար ծաղիկներ,
Դաշտին գերկը վոսիկ հունձքը կը խայտար.
Ու մայրն հուլիսով փունջը սրտին կը սեղմեր՝
Սպասելով յեկվոր զավկին վոր... չի կա՞ր...

Վ Ե Ր Ա Դ Ա Ր Ձ

Դեմքդ լույսով վարդաղոծ, կտրի՛ճս, դու ինձ կը
դառնաս,
Բեռներուդ մեջես ժողվեր դանձերն անտակ ծովերուն,
Ու հոգիեդ կը պոռթկա մի նոր կյանքի ալելուն,
Սեր ու կյանքով բեռնավոր նորեն դու ինձ կը դառնաս:

Մրկաբաշ նժույգիդ սմբակներուն տակ վոսիկ.
Մոխրին վրա հասկերը արևի պես կը ծաղկին,
Ու գոգիս մեջ՝ մուշկ ու վարդ, վոր կը թափեմ քո
առջին.

Յեվ ուտերես վար կընկնի գիշերաքողն իմ սուգի:

Հերի՛ք, վորքան իմ հոգին յես շինեցի դերեղման
Յեվ պատանքներ հյուսեցի իմ արյունեն ու կյանքեն.
Յեղնեմ, ամոթս ե՛ն անդարձ գիշերներուն հետ
թաղեմ.

Հաղար կյանքով բեղմնավոր դու ինձ կուգաս,
սիրակա՛ն:

Առավան հետ կը ծաղկին մեր գլուղն ու տունն
ալերակ.

Վաստակն հանուր կը հորդի այգեստաններն, արտե
արտ

Յերբոր սիրու դանձերով ինձի կուգաս դու հպարտ.
Յեվ բոցալառ կվառի մեր ոճախին մեջ կրակ:

Ն Ա Զ Ա Ն Ք

Սաղերդ վորպես ջրվեժ ուսեղ վար կախած՝
Պարտեզն իջնենք, սիրակա՛ն.
Մեր վարդերու դգլանքեն ա՛յդն ե փախած.
Խոտն ու ծաղիկ դեռ կուլան:

Անուշ աչքերդ քաղցր յերազով թաթալուն՝
Փաղկոցն յերթա՛նք, իմ անդին.
Քո սանդալի պարերգներեն այդ հնչուն՝
Հասմիկները թող բերկրին:

Շունչդ կը բուրե հոտն լելակին ու մուշկին
—Շուշան քաղե, ո՛վ իմ սեր.
Հովերն դեմքդ վառ արշալույս կարծեցին
Ու թուխ մաղերդ՝ հեշտ գիշեր:

Փաղկոցին մեջ ուհան ու վարդ կը քաղես.
—Զյուն ձեռքերդ են ցողաթոր.
Ու կակաչներն մի համբյուրի բոցին պես
Կայրին վոտքիդ տակ աղվոր:

Կը մոտենամ ծածուկ՝ վզին քո կարապ
Կը դնեմ վարդն իմ պաղին.
Ապա արագ յեղնիկին պես հապշտապ
Ծառերուն մեջ կը փախչիմ:

Կը թռչկոտես դ՛ու յետեվես՝ հրեղեն
Թիթեռնիկին պես աղվոր,
Վոր կը թռի մի յերազի յետևեն
Թևերն մեղրով բեռնավոր:

Յեվ կը փախչիմ՝ դինձ ու ծաթրին կոխելեն՝
Վոր վոտքիդ տակ կը ծաղկին.
Ու կը վազեմ առուններու յեղերքեն՝
Վոր յետևեդ կը հոսին:

Ու կը բռնես ինձ շուքին տակ յերազուն՝
Դեղձենիին մեր դալար.
Սչքերուդ մեջ սիրու հրդեհ մը անհուն,
Լանջրդ՝ խանդեն հրավառ:

Կը նստեցնես ինձ խոտին վրա հեշտաբույր՝
Գլուխս ուսիդ կախարդած.
Դեմքիս կընկնի քո մաղերու հորդ դանդուր
Վորպես գիշերն անթափանց:

Մոռցած արար—աչխարհն ու կարգն իրերու
Իրենց վազքին մեջ տենդոտ՝
Մեր շրթները կը միանան իրարու
Մի համբույրով արեվոտ:

Վեր, արևին տակ կեռասներն կը կարմրին
Քո չրթներու նուան պես.
Յեվ մի ալիք կընկնի վոսկի ափունքին
Հոն մեռնելու սիրակեղ:

Ս Ի Ր Ե Ր Գ

Հասակդ շիտակ մի ուռի՛ յե Իսպահան —
Դաւա՛ր, դաւա՛ր, ո՛վ իմ հնձվոր սիրական,
Ծլած ափը սարի յերազ աղբյուրին,
Վորի պատկերն անուշ և շուքն հոտեան
Ջուրը գրկած վը թափալի հեշտագին՝
Ժայռերն ի վար յերանորեն մեռնելու:
Հասակդ դաւար մի ուռի յե Իսպահան:

Դեմքդ հունձի լիալուանա՛կն և պայծառ,
Վոր կը սփռե իր փեղքն ու կաթն լուսավառ
Ծովակին ծոց ու պուրակին վրա դաւար:
Յեւ կը ժպտի մշակ աղջկան սիրադին,
Վոր բացեր և իր վիզն ու ծոցը մարմար
Անոր աննյութ և լուսաթոր համբույրին:—
Դեմքդ հունձի լիալուանա՛կն և պայծառ:

Սիրտըս կըղձա քեզի աշնակս՝ կաթողին,
Ինչպես վայրի նարգէիզն՝ սարի վտակին
Յեւ սպասող կալվորն՝ փչող հովիկին.
Ինչպես արար—աշխարհ՝ ծագող արեւին
Յեւ անոթի ուլիկն իր մորկան կաթին:—
Սիրտըս կըղձա քեզի աշնակս՝ տենդագին:

Սարի աղբյուր, հստակ աղբյուր կարկաչուն,
Յա՛րս և կայներ վոսկի արտին մեջ ծփուն.
Ու յերգելով հասկե սրակ կը հյուսե.
Ես վառ համբույրս անոր բերնին դու քսե՛,
Յերբ նա ծարավ դա՛ դյուլթական քո ջրին.
Ըսե՛,՝ գերի՛ն եմ իր կանաչ արեւին:

ԱՆՏԵՐ ԳԻՇԵՐ

Անտեր գիշեր բուք ու բորան .
Սնտուն մոլոր, հողմակոծ՝
Յես կանգ առի, յա՛ր քո դրան
Շունդ եր այնտեղ, դուռըդ՝ դոց :

Դու դուրս յեկար հանց վարդ բացված,
Բոցի պես վառ՝ քո թշեր .
Շունը ներս առիր, ա՛յ անաստված,
Ինձ դուրս թողիր ե՛ն գիշեր :

Այ՛ սե գիշեր — բուք ու բորան,
Ձյունն իմ գլխիս կը մաղվեր .
Հաղար յերնեկ տվի քո շան —
Անտեր գլուխս ո՞վ թաղեր :

○

ՓԱՐՔԱՄ ԱՂՋԻԿ

Անգու՛թ, թե ինձ չեյիր սիրեր
Ե՞ր սիրուս հետ խաղ արիր .
Դուռըդ բերիր ինձ են գիշեր,
Մատաղ սիրտըս դաղ արիր :

«Մեր միջև կա մե՛ծ անջրպետ»
Դու ինձ ասիր լալազին .
— Շատ դանձ ունեք ու հայրդ ե պես —
Յես վորբ լաճն եմ մշակին :

Դո՛ւ կը հագնես մետաքս հալալ,
Լանջիդ՝ աղունք շարե շար .
Իսկ ինձ՝ եժան կտավն ե լավ —
Իմ տունն՝ աղքատ, անսպա՛շար :

Փարթամ աղջի՛կ, բայց այս ամենն
Ի՞նչ կապ ունեն սիրու հետ .
Սերն աննյու՛թ ե, ա՛յ անորեն,
Սերն ի՞նչ ունի դանձի հետ :

Անգու՛թ, թե ինձ չեյիր սիրեր
Ե՞ր սիրուս հետ խաղ արիր .
Ինձ դուռդ բերիր ե՛ն սե գիշեր,
Դաքար սիրտըս դա՛ղ արիր :

Սարմար քարեն կըվկըվալեն
Սինամ կաքալ թե առալ, յա՛ր.
Որո՛ր, չորո՛ր փունջ կապելեն
Մշակ աղջիկն հանդն յեկալ, յա՛ր.

Փունջն եր քափուր, յարն՝ աննաման՝
Սիրտըս ծաղկալ վարդի նման:

Չուներ կաքալն յարիս քելքի
Թեւիկ—նաղան չորորը յա՛ր.
Վարդը չուներ յարիս դեմքի
Փթթուն ժպտի բոսորը, յա՛ր.

Մեռնեմ յարիս չորոր քելքին
Հուր ու հրաչք արև տեսքին:

Փունջն ինձ տալալ. փունջն ի՞նչ անեմ.
Շուտ կը թոռմի դալկահար, յա՛ր.
Թույլ տուր թշեղ մի վարդ քաղեմ
Վոր թարմ ե միշտ ու դալար, յա՛ր.

Դալար աղջիկ, յերազ ու բույր,
Վարդն ի՞նչ անեմ յերբ կա համբույր:

Լուսնակ գիշե՛ր, արտ կը ջրեմ —
Առուն արծա՛թ կտրած ե,
Սիրտս կրակ ընկալ նորեն —
Յարս կտ'ուր նստած ե:

Բարով ծլեք, ծիլ ու հասկեր,
Յարսս դալար ծաղիկ ե.
Չինար հասակ, լուսնի պատկե՛ր—
Յարսս հրաչք աղջիկ ե:

Աճվե ածու ջո՛ւրն ե հորդած,
Ցանքըս սրսու դարի՛ յե.
Յարսս սիրու խոսք ե տված.
Ես ի՛նչ որհնած տարի՛ յե:

Լուսնակ մտալ. ո՛րն ե ծագած.
—Արտըս ծիլ ու կոկոն ե.
Յարսս չքեղ չո՛ր ե հագած
—Եսոր սիրուս մեծ տո՛նն ե...

Արտըս ծփուն, արտն ե զմրուխտ,
Շուտալ կենի նա վոսկի.
Յեկող հունձքին արած ենք ուխտ
Նարոտ սիրու, պատկի:

Մարմար քարեն կլվկլվալե՛ն
Սինամ կաքալ թե առալ, յա՛ր.
Որո՛ր, շորո՛ր փունջ կապելեն
Մշակ աղջիկն հանդն յեկալ, յա՛ր.

Փունջն եր քաղուր, յարն՝ աննման՝
Սիրտըս ծաղկալ վարդի նման:

Չուներ կաքալն յարիս քելքի
Թելիկ—նաղան շորորը յա՛ր.
Վարդը չուներ յարիս դեմքի
Փթթուն ժպտի բոսորը, յա՛ր.

Մեռնեմ յարիս շորոր քելքին
Հուր ու հրաչք արե տեսքին:

Փունջն ինձ տվալ. փունջն ի՞նչ անեմ.
Շուտ կը թոռմի դալկահար, յա՛ր.
Թույլ տուր թշեղ մի վարդ քաղեմ
Վոր թարմ է միշտ ու դալար, յա՛ր.

Դալար աղջիկ, յերազ ու բույժ,
Վարդն ի՞նչ անեմ յերբ կա համբույր:

Լուսնակ գիշե՛ր, արտ կը ջրեմ —
Առուն արծաթ կտրած է,
Սիրտս կրակ ընկալ նորեն —
Յարս կտ'ուր նստած է:

Բարով ծլեք, ծիլ ու հասկեր,
Յարըս դալար ծաղիկ է.
Ձինար հասակ, լուսնի պատկե՛ր—
Յարըս հրաչք աղջիկ է:

Ածվե ածու ջո՛ւրն է հորդած,
Յանքըս սրսուռ դարի՛ յե.
Յարըս սիրու խոսք է տված.
Ես ի՛նչ որհնած տարի՛ յե:

Լուսնակ մտալ. ո՛րն է ծագած.
—Արտըս ծիլ ու կոկոն է.
Յարըս չքեղ շո՛ր է հագած
—Եսոր սիրուս մեծ տո՛նն է...

Արտըս ծփուն, արտն է դմբուխտ,
Շուտալ կենի նա վոսկի.
Յեկող հունձքին արած ենք ուխտ
Նարոտ սիրու, պատկի:

ՔԱՐՎԱՆ ՅԵԿԱՎ

Քարվան յեկալ զնգալեն
Վերի կանաչ մեր կալեն.
Ո՞վ է կուգա հետ լուսին.
—Չինար յարըս՝ կուժն ուսին.

Շեկլիկ մշակ տղա՛ յեմ,
Հորս տան ճրագ տղա՛ յեմ.
Ա՛յ նազերով, ջան աղջիկ,
Ծով մազերով, հայ աղջիկ:

Քարվանն շատ ա՛կ է բերած,
Վախոց ու թագ է բերած,
Շալ ու մատնի ու գոհար,
Հինա, նարոտ ու քամար.

Յարըս կի՛ն չե—գոհար է.
Ունքերն՝ ժամու կամա՛ր է.
Ակնարակն բոցի պես վա՛ռ է.
Հոգիս ընկած կը վառե:

Գլխիդ հարմար թագ առնեմ,
Մատիդ՝ գյումրու թ ալ առնեմ.
Ինչպես մեջքիդ թանկ քամար—
Դու իմ սրտին ես հարմար:

Հուր—նունուֆար, ջան աղջիկ,
Անգին գոհար, հայ աղջիկ.
Մուրադ առած տղա յեմ:
Նարոտ կապած փեսա յեմ:

ՄԵԱԿԻ ՍԵՐԸ

Ի՞մ արան եմ ցաներ կեսն՝ վոսկի ցորեն
Ու կեսն ել արծաթ ու սրսուռ դարի.
Զրիկս եմ կապեր Վարադա ձորեն.
Ա՛յ հովիւ աղջիկ, դառնե՞րով արի:

Փարթամ վարդի պես ցերեկն է փթթեր,
Ակոսե ահոս առուն կերկարի.
Արտիս թավիշը ջու՛րն է արծթեր.
Յերագիս աղջիկ, վարդերով արի:

Ծաղկած նշի տակ փուեր եմ սեղան.—
Լոշ, գինի ու սեր ու հաղար բարի
Դրած կ'սպասեմ բերվոր աղջկան.
Ա՛յ անուշ աղջիկ, նազերով արի:

Իրիկվա շուքերն ընկան դաշն է վար,
Դեմքիդ պես շիկնած որը կը մարի.
Ես արտս կըջրեմ յես վորե՞ համար.
Կարոտիս աղջիկ, կալերով արի:

Յերկնքի վաղքեն հոգներ է լուսնակ,
Յեմ առուն ի վար իջեր է պարի՝
Շուշանի փնջեր իր գլխին պսակ.
Ա՛յ, դալար աղջիկ, համբույրով արի:

Գիշերն է տաճար, սիրտըս՝ վառ սեղան,
Մատներդ նոր հինա դիր ու չո՛ւտ արի.
Ճակատիդ իբրեւ դարդ աստղեր կը տեղան.
Սիրուս չքնաղ հարս, նարոտով արի:

Հ Ր Ա Ճ Ե Շ Տ Ը

Այսոր հողիւ ամբողջ հրդեհ ու ցատում՝
Պատնեշին վրա կերթա՛մ իմ տեղըս բռնել,
Բւր քու բանած կարմիր դրոշակն՝ անարգել,
Ռազմերդիս հետ, պիտի քակեմ հովերուն...

Քա՛վ վոր իջնե, մա՛յր՝ մեր գլխին տրտմահակ՝
Մեզ գերողին անարդ վոտքի պիղծ փոշին.
Թո՛ղ լոկ մի որ ապրիմ յես փառքը կռւիւն,
Ու հողն ազատ ալ զիս թաղե իրեն տակ...

Կյանքիդ մարմար սյունն է հասակս ծաղկատի,
Վոր հետս բաժնած քու հողու մեջ տնկեցիր.
Յերբ այն ընկնի, սրտիդ տաճարն սգակիր՝
Թաղվի անոր բացած վիհին մեջ պիտի...

Դեռ փրկուեն ծառերն ի վեր չը հալած,
Ու լուսնկան չը կաթած մեր ծովին վրա,
Գուցե զավիլիդ կանաչ արեւ սեւնա
Դեռ կեսորի իր վառ փառքով չը փայլած...

Բայց վո՛չ մեկ վիշտ, վո՛չ մեկ զղջում ու կարոտ
Գունատ ճակտիս վրա պիտի դուն գտնես՝
Այլ լուսին դեմ մարող բարի լուսնին պես՝
Պիտ վողջուենմ ծաղող կարմիր առափոտ:

Աշխարհներուն մենք կուտանք հաց
 Յեւ կը մնանք մենք քաղցած
 Ի՛նչ վոր կա շենք—մե՛նք ենք շինած—
 Մենք ընչպիսի՛րկ, կողոպտուած.
 Զրկողներուն կյանք ու վայելք—
 Մենք՝ անբաժին, Մայիս Մեկ...

Եսոր—մեկ որ—մենք թողեր ենք
 Գործն ու հոգսը գործարան.
 Յեւ միակամ, սրինք կը դարձնենք
 Մեր շարքերու կուռ շղթան.
 Հերթը մե՛քն ե, տերե՛ր, լսե՛ք,
 Կովի հրավե՛ր, Մայիս Մեկ:

Յեւ աշխարհի չորս մեկ ծաղեն
 Կյանքի կոռւան նո՛ր շարքեր—
 Ամեն դույնի, հազար աղջեն
 Պողպատակուռ բաղուկնե՛ր.
 Եյ, զրկվածներ, յելե՛ք, յելե՛ք,
 Հատուցման որ—Մայիս Մեկ:

Ու շինարար մեր կամքն հզոր՝
 Փլատակեն հին կարգի՝
 Պիտի կերտե աշխարհ մը նոր—
 Համայնավար նոր կյանքի.
 Խաղ ու ծիծաղ ամենուրե՛ք—
 Նոր արշալույս— Մայիս Մեկ:

Կովի յերգիչս, Նիադարա, այսոր յեկա քեզ
 այցելու—
 Գե՛ղ, վոր հաղար, հաղար դարեր կույր բնության
 կամքին հլու՝
 Վորոտադոռ և լուսաբաշ կարչավեա սեպ ժայռերն
 ի վար՝
 Հաղար միլիոն արաբ ճերմակ ձիերու պես
 մորկավար:

Կերգեմ հզոր քո սահանքներ, ուր ալիքներդ
 փրփրակուտակ
 Կը դալարվին ու կընթանան շռայլանքով մի
 անքանակ,
 Ու խենթ վազքըդ, վոր անդադար ծեծելով քար
 ամերն ու հուռն
 Կատաղորեն կը ծավալի անդնդախոր ու
 դալարուն...

Կերգեմ ահեղ ջրվեժներդ՝ կաթնափրփուր,
 լուսահասակ,
 Վոր զմրուխտի և տոպաղի դույնով զուգված են
 շարունակ.
 Յեւ վորոնց շուրջ պար են բռնած լույսե ամպեր
 ու ծիածանն
 Մեր յերգերու մեջ բոցավառ՝ համայնավար դարու
 նման:

Մե՛նք ալ ունինք ո՛ւժ և խոյանք և մաքառում՝,
Նիադարա՛,
Մեր դասակարգն, վորի առաջ քո հմայքը փակ
կը մնա .
Յեւ մեր արչաւն չի ճանչնար վոչ մի պատվար,
սահման ու հուն,
Ու մենք պիտի քանդենք ամեն ամբողջ գոռոզ մեր
տերերուն:

Այն ժամանակ քե՛զ ալ ազատ որ պիտի տանք—
փառքի չըջան,
Յեւ քո անհուն գեղեցկություն, ուժն ու գանձեր
քո անվախճան
Պիտի բաժնենք ամեն վոքի—ամեն յերկրի
համայնաւար .
Յեւ դու, հպարտ ու գեղեցիկ, պիտի աճիս դարե
ի դար:

ՓԱԿԱԾ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Գերեզմանի պես լուռ ե կերպասի մեծ գործարան,
Վորի դռնն ե հյուսեր սարդը նրբին իր վոստայն .
Վորպես հսկա հարցանիչ կախիլեր ե սև այն ծխան,
Սարսափահար՝ աչքի պես բաց ե ամեն պատուհան:

Մեքենաները ժանդոտ՝ մահվան դալուկն են հազեր .
Նման մարած մոմերու՝ կողքան անթեյ իլիկներ .
Հանկարծ քնարտ մի չղջիկ առաստաղէն կառնե թև,
Յեւ կը մազվի սև փոշին բոցի նման հարատև:

Դեռ յերեկ եր վոր վարձքի հաղար հաղար
ստորուկներ՝
Սպանդատան մեջ այս մութ՝ կասկիտալին գիշակեր՝
Կմախքն չո՛ր մատներով և թոքերով ըսպառված
կաշխատեյին չարաչար վոր տուն տանին մի չոր
հաց:

Յեւ անարև ու մռայլ այս գործատան մեջ խոշոր՝
Անիւլներու թափալման կելներ աղմուկն ու ժխոր
Վորպես ցավի հեծեծանք, վորպես տրտունջ ու
բողոք
Այս վոճրադործ կարգին դեմ և կեղեքման՝ անողոր:
Յեւ կը բանվեր թանգ կերպասն—ամբողջ դարո՛ւն,
ծիածան .
Քանի՛ր կյանքե, արյունե գույներն այդ վառ՝
ծաղկեցան:

Յեւ Նուրբ թերերն հյուսկեցան քանի՛ քանդված
յերազե-
Վոր վարդ կերպասը հագին՝ հարուստ աղջիկը
նազե՛...

Վոր տերերու ստեղծած միլիոնավոր պոռնիկներ
Ավելի թանգ վաճառեն իրենց հրապույլը, իրենց
սեր .

Վոր յոթ ցամաք և յոթ ծով դառնան հլու հպատակ
կապիտալի կայսրերու յերկաթակուռ թաթին տակ :

Բայց հին կարգի քայքայման հասալ չըջանը դաժան .
ու փակվեցան ամբակուռ դռներն մռայլ դործատան .
Հաղարավոր բանվորներ ինկան փողոց , դռնե դուռ—
Անդործ , անտուն , անթի՛ր—բայց վճռական և
ամուր :

Յեւ ճիշտ այսպես փակվեցան հազա՛ր հազա՛ր
դործարան ,
Տասնյակ միլիոն բանվորներ դայլի բերան թողվե-
ցան .

Բայց անբաժին ու զրկված այլ ամբողջը սովահար
Դրոշին տակ Լենինյան ընտրեց կռիւ ու պայքա՛ր :

Արյուն սրտի հոսի չատ— Ատլանտյանի չափ առատ .
Յեւ ամբակուռ շարքերով սրտի դանք մենք
անընդհատ—

Մինչև քանդենք զրկանքի ամեն ամբողջ ու պատվար
Մեր մշտահոս շարքերու հեղեղումի՛ դեմ վարար :

Յերբ մեր հզոր դասակարգ շահի վերջին հաղթանակ ,
Յեւ դրավենք յերկիրը , և՛ նյութ , և՛ խոսք—
Ժամանակ ,

Յեւ հիմնենք մեր լույսե կարգ—հին կարգին տեղ
խելադար , ..

Արշալույսեն չատ պայծառ վառենք մեր որն ու մեր
դա՛ր :

Պիտի բանանք մենք այն որ ամեն մեկ փակ
դործարան—

Վորպես ուժի և կյանքի և վայելքի նոր կայան ,
Ուր խնդումը սրտի դա— արևի հետ կազմե ծով
Մեղասակարգ համայնքի ստեղծագործ հարվածով :

Յեւած հղոր ու ամեհի վորպես մըրիկ,
Վորպես ովկիան՝ լեռնադուռակ հանած ալիք—
կուռ շարքերով հասան քաղքի մեծ պողոտան
Բանվորնե՛րը ծովածավալ, սպառնական...

Սմեն անկյուն, հրապարա՛կ—ամեն ճամբա
Դիրք են բռնած հեծյալ զինվոր և միլիցիա.
Յեւ անոթի դայլերու պես՝ հազար լրտես
Կը սլքտան բաղմության մեջ հանդիսատես:

Ու մայթերու վրա մարդու ծով և խուժած
Խայտաբղետ և փոթորկոտ և դարհուրած.
Յեւ շենքերը կրանիտե, զաճ ու մարմար
Դո՛ւրս են թափած անթիվ գլուխ սարսափահար:

Յեւ կը ծփան վորքա՛ն լողունդ, վորքա՛ն բողոք՝
Արյունավառ մի հրդեհի պես անողոր.
Ու դեռ վարար գետերու պես փրփրած կուգան
Հեղափոխված շարքերն անվերջ՝ բանվորական:

«Կեցցե՛ք» հանկարծ կը հնչե բիրտ մեկ հրաման—
Յեւ կը կանգնին— պատրաստ կուլին՝ զորք, վոստիկան
«Առա՛ջ, առա՛ջ» կը գոռա մի յերկաթ բանվոր—
Յեւ կը շարժին շարքերը կուռ և ահալոր:

Լիրբ տերերու հարվածին դեմ՝ հարված կուտան
Առաջ հորդող շարքերն ամուր բանվորական.
Յեթե մի տեղ հանկարծ անեն մի փոքր նահանջ—
Տասը դիրքե փոթորկավաղ կերթան առաջ:

Զո՛ւր կը թափեն սառած ջրի տեղատարափ
Խորտակելու այս փառահեղ արշավին թափ.
Ի դո՛ւր մտաքի տակ ջարդելով կին ու բանվոր՝
Դրո՛հ կուտա Մորգանի մեծ հեծեղազոր:

Դեռ կը քալեն... և կը հոսի առատ արյուն
Յեւ բանվորի և բոսերու այդ շներուն.
Յերբոր ընկնի մեկը մարած կամ վիրավոր՝
Անոր տեղը բռնել կուգան հազար բանվոր:

Փա՛ռք մեր կամքին, պողպատակուռ լույս ընկեյներ,
Փա՛ռք ձեր դարկին նոր աշխարհի հույս ընկերներ,
Կերթա՛ք անվախ... և հաղարներ ձեզ հետ կուգան
Յեւ անվախճան հեղեղի պես դեռ պիտի գան...

Վորպես հրդեհ անմարելի և բոցավառ
Դեռ կանգուն և ցուցանակի կարմիր անտառ,
Զոր կը տանին դեպի կոխվն ու ապագան՝
Հեղափոխված շարքերն անվե՛րջ— բանվորական:

Ք Ա Ղ Յ Ա Ր Շ Ա Վ

Յեկե՛ր եյին քաղաքներե, մեծահարուստ,
 Վորոնց շենքերը հոյաշեն, յերկնասլաց,
 ամբարաստիւն՝
 Յերեկ անոնք կերտեր եյին աշխատանքով
 ստրկական .
 Այսո՛ր անգործ եյին անոնք— վոչ հաց և վոչ
 բնակարան :
 Յե՛կեր եյին գործարանի բանվորները տանջված ,
 նիհար ,
 Վորոնց քթեն դեռ թունավոր հնոցներու ծուխը
 կուգար :
 Յեկեր եյին մութ հանքերու գերիները՝ դեմքերը սև ,
 Վորոնց կյանքը՝ դարհուրանքի գիշերն յեղած եր
 անարև :
 Յեկե՛ր եյին մշակները՝ չողեն այրած լանջ ու
 ճակատ ,
 Վորոնց ձեռքով անասլատներ դարձան հանդեր
 բերքով առատ .
 Վորոնք տեսեր եյին իրենց , հնձած բերքի շողջերու
 մոտ
 Կը մեռներ մի վողջ դասակարգ կտոր մը սև հոգի
 կարոտ :

Յեկե՛ր եյին ամեն ազգե բանվորները յեղբայրական ,
 Կարիքն վորոնք քշեր , բերեր եր Մորգանի Ամերիկան .
 Սև սաթ գույնով աղվոր նեղեր , շեկ նորդիներ—
 աչքերը՝ ծով ,
 Յեվ մրահոն լեռնականներ— անդնդախոր սև
 աչքերով :

Յեկե՛ր եյին արեմուտքեն , անարգ լինչի կեղ
 հարավեն ,
 Յեկեր եյին սառ հյուսիսեն , Առլանտյանի
 քաղաքներեն .
 Ամեն կողմե կուռ շարքերով հասեր եյին
 մայրաքաղաք
 Ե՛ն կորովի ու գովական , Ե՛ն հոյակապ , ռազմիկ
 տղաք :

— Տասներկու՛ միլիոն գործազուրկներու
 Բողոքն ենք բերեր ես տեղ գոռալու .
 Մենք ենք ստեղծեր ամեն ինչ վոր կա—
 Ամեն ինչ կտրեր մեր գլխի վրա :

Ծիներ ենք աշխարհս , վայելքներն անոր—
 Ու մենք կը մնանք անտուն ու տկլոր .
 Հազար բարիքի , ուտեստի ծով ե .
 Իսկ մեր քաժինը զրկանքն ու սո՛վ ե :

Մենք վոր կերտեր ենք յերկիրն այս հզոր ,
 Չեր գլխին պիտի փուլ տանք մենք մի որ .
 Յեվ պիտի կերտենք մենք մեր նո՛ր աշխարհ—
 Հանուր մլաստակի , վայելքի համար :

Յեւ չարժեցաւ Արշալն հանդարտ՝ մեծ քաղաքի
փողոցներեն՝
Միջազգայնի խրոխտ կանչը փոթորկի պես
վորոտալեն .
Յուցանակները ռազմաչունչ՝ բուռնցքի պես տնկվել
էյին .
Յեւ աննվաճ այդ քաղղներն՝ միլիոններու ո՛ւժն
ուսեցին :

Դուրս եր հորդած հեղեղն անվերջ՝ բանվորներու
հանդիսատես ,
Վորոնք Արշալն կողջունեյին մի հաղթական բանակի
պես .
Յանքներու այս մեծ վոստան՝ Վաշինգտոնի որեն
ի վեր՝
Դեռ չեր լսած մի այսպիսի բանվորական
մարտահրավեր :

Յեւ փակեցին դռներն ըշտապ՝ կապիտալի ,
Սպիտակ տան .
Ճար ու ճամբան բռներ էյին ոռւմբ , դնդացիր ու
վոստիկան .
Անդեն արշալն , վոր բոսերուն բողոքելու եր հոն
յեկեր՝
Սնոնց աչքին կարմիր սարսափն ու մղձաւանջը
դարձեր եր :

Անդեն Արշալը կանդ առաւ . գունդ գունդ իրենց
տեղեր դարձան՝
Ընկերներուն ըսելու վոր Վաշինգտոնեն բան չի
հուսան ,
Թե տերերու այս հին կարգերն խեղադր են ու
մարդասպան ,
Յեւ թե կա բաց մեկ ճանապարհ — կովի դժվար ,
կարմիր ճամբան :

Ըսին անոնք «նորեն կուգանք մենք ամբախուռ ,
խիտ շարքերով .
Մեծ հատուցման որին վստահ , սպառազեն այդ
հավատքով .
Յեւ խորտակվող սյուներու տակ , տերե՛ր , մենք
ձե՛ղ պիտի թաղենք —
Վորովհետեւ նոր աշխարհի , նոր կարգերու տերը
մե՛նք ենք» :

ԱՄԵՆՈՒՐԵՔ

Անբախտ, չքնաղ մեր Արեւելք,
Վորի սարերն
Վորքա՛ն բարձր են աշտարակված դեպի արև,
Իր ժողովուրդն
Այլելի խոր մխրճված է դերության մեջ:
Յեւ ի նույն ազգի հաղա՛ր տերերն,
Ու կայսրերը կապխտալի
Անոր մարմինն կը հոշոտեն
Տարուց տարի՛:

Խեղճ Ափրիկե՛ն,
Են սև մորթով, բոսոր վերքով կախարդ յերկիր
Վորի գույնեն այլելի սև է բռնությունն
Տերերուն իր:

Գող Յելլո՛ւպան,
Վորի բանվորն
Անծայրած իր յերկիրներե հալիւտակած
Իր տերերու շահին համար.
Իսկ ինքն
Անտուն և հողազուրկ է մնացած:

Յեւ վաշխառու Ամերիկա՛ն,
Վոր ամենքին պարտքով կուտա
Հաց ու դրամ.
Յեւ կը թողնե իր բանվորներն առանց լաթի
Յեւ անոթի՛:

Ե՛յ զրկվածներ ևս վո՛ղջ յերկրի,
Նույն լծի տակ անխոս տնջող
Յեւ ի նույն տիրոջ կամքին գերի.
Վորքա՛ն մնաք դեռ մոլորած
Ու իրար դեմ՝ չար թշնամի:
Ուշքի յեկեք և միացե՛ք,
Յեւ միական և ամեհի՛,
Հրդեհի տանք հին կարգն ու սարք
Յեւ վողջ աշխարհն մեր կը լինի:

Յեւ կը տեսնեմ չորս մեկ ծագեն
Զրկվածներու մեծ բանակներ,
Հաղար լեզվով նույն ռազմերդը վորոտալով,
Փոթորկին դեմ և թշնամուն
Գակելով մեկ վառ դրոշակ
Արշալույսի և բոցերու նման կարմիր,
Կարչավեն մեհ ու հաղթական:

Հին կարգն ու սարքն ու հին աշխարհ
Բոցերու մեջ կանհետանան.
Յեւ մեկ ծագեն մինչ մյուս ծագն արևի
Մեկ նո՛ր աշխարհ կը շողշողա—
Յեղբայրական բանվորներու յերկիրը նոր,
Համայնական աշխատանքով՝
Մի դյուլթական վարդի նման գեղալիթած,
Արևի տակ— ծովե ի ծով— մինչ հյուսիսա՛յդ:

Շ Ի Կ Ա Գ Ո

Շիկագոյի մարտական ընկերներուն

Հարյուրամյա ծեր Շիկագո, շոայլ տոնիդ յեկա յես
տես.

Փռեր եյիր շլացուցիչ միջադեպին ցուցահանդես,
Վորով աճըդ կը տոնեյիր և արշավը կապիտալի
իր կեղեքման այս գիշերին և անկումին արյունալի:

Կանգներ եյիր շքեղ շենքեր հեքիաթներու արարական,
Վառեր եյիր անթիւ լույսեր աշխարհներու

կախարդական,
Թափեր եյիր վորքան ալար, վորքան ապրանք և
մեքենա,
Հուլունք ու դարդ բոհեմական, խունկ ու բուրմունք
ներկ ու հինա:

Ինչ վոր հանած եր գյուղացին իր արյունով և

քրտինքով,

Ինչ վոր կերտած եր բանվորը հրաշագործ իր քաջ

ձեռքով,

Ինչ վոր յերկնած եր մարդկությունն՝ հրաշալի և

տեսական

Բերեր եյիր զարդարելու հարյուրամյակն այդ

տոնական:

Տո՛նն եր այդ և քո տերերուն և աշխարհի տիրող

դասին,

Վորոնք կանչեր եյիր մեկ տեղ վոր լրբորեն ու միասին

Իրենց դասի ուժը սլարդեն վորպես մի ցույց —

սպառնալիք
Չանգովածներու զայրույթի դեմ, վոր յեւած ե ալիք,
ալիք:

Յեւ կսպառնա իր ահալոր հորձանքին տակ թաղել
անգերջ

Այն ամենը վոր կա այսօր—ձեր աշխարհը անգուլթ և
պերճ,

Յեւ կերտել մի կարմիր յերկիր և մի նոր կարդ
համայնական՝

Սովետին պես, վոր չեք կանչած ձեր այս տոնին
սպառնական:

Հարյուր տարի՝ տերերուդ հետ յերկար ճամբա և
դու կտրած՝

Բանվորներու և գյուղացու հողնած և վորք ուսին
բաղմած,

Ճահիճներու տղմին փակած մի դար առաջ գյուղ
աննչան,

Այսօր հսկա Շիկագոն էս— մեծահարուստ և
տիրական:

Քո ճանապարհ վարդով ծաղկուն, քո ճանապարհն
հարյուրամյա.

Արյան դետով ե վոռողված, ամեն քայլիդ՝ դիակ ու
մահ.

Ամեն անգամ վոր կանգներ ե մի նոր պալատ ու
նոր պարտեզ՝

Հաղար հաղար տուն ե քանդվել— կյանքեր յեղել
են վողջակեղ:

Յերբ բանվորներն ստեղծել են վայելքը հորդ վորպես
ուկկիան , °

Յերբ խավարը նահանջեր եր լույսին առաջ
եկեկարական .

Բանվորական թաղերու մեջ հյուղերու մեջը
դեղձկական
Յա՛վն ե նստեր ժայռի նման և մուլթն իջեր ե
անխափան :

Բայց դործեր են սպառախելով անոնք անմասն և
անդադար ,
Յեվ աճեր ես դու փառահեղ և հոյակապ ամբողջ մի
շար .

Սերունդներ են յեկեր աշտպես ու զնացեր որ չի
տեսած—
Իրենց կյանքով և զրկանքով քո տերերու դարը
կերտած :

Շենքերուդ տակ հրաբուխ կա և փոթորիկ՝ ամեն
փողոց .

Բանվորներ՝ են յեւած կռիւ կուռ շարքերով ,
սրտերը բոց .

Բա՛վ ե շինեն դյուղ ու քաղաք— իրենք մնան
անսպասապար ,

Բարիք թափեն ծովի նման— հոգսը մնա իրենց
համար :

Անոնց թվին համբանք չկա—սերունդներ են
կանգնած կողքի .

Շատ դարերու զրկանքեն են յեկեր կռիւ ու բողոքի .

Կառուցման մեջ վորքան հզոր— քանդելու մեջ
հազար անգամ
Ահա՛վոր ե և վճռական բանակն այդ մեծ ,
սղոջատակամ :

Սպանդադործ հին Շիկագո՛ւ և քաղաքնե՛ր
ամբարտաւան ,

Մեզ քամեցիք քեյֆի պահին նռան դինու փարչի
նման ,

Յեվ նետեցիք մայթի վրա վորպես անպետք , կտրած
անոթ

Ձեր բողբոռ վոտքի կոխան և կրունկին ձեր
արյունոտ ,

Այսոր յեկեր ենք ահարկու վորպես հրդեհ ու
յերկրաշարժ ,

Յեկեր ենք մենք կործանումի անթիվ հեծյալ և
ձիաւարժ ,

Յեկեր ենք մենք վորպես ցասում , վորպես սարսափ
— համատարած՝

Մինչև փառքը ձեր տերերուն ընենք մոխիր ու
ուկկեան :

Ա՞յն ժամանակ պիտի կերտենք մենք հոյակապ
մի նոր աշխարհ—

Անքակտելի և դեղեցիկ , արեգական նման պայծառ .
Ու հույսի պես , նոր Շիկագո՛ւ , պիտի ծաղկես դու .

Լճալին
Մեք կենցաղի պես ներդաշնակ , աշխույժ՝ նման
մեր նոր թափին :

ԴԻՏՐՈՅԻՏԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՎ ՈՐՈՒԹՅԱՆ

Կարմիր բարե՛, Դիտոոյիտի հո՛ւր ընկերներ.
Այն խանդավառ մեծ ժողովի որեն ի վեր
Մի լուսաշող սիրո նման՝ հուշերուս մեջ
Կը փայտայեմ խոյանքը ձեր դու լուսառեջ:

Փառահեղ է քաղաքն այս մեծ... ու բարբարոս.
Պողպատներ՝ լայն դետերու պես հորդահոս,
Ծառուղիներ փոված են վառ յերազի պես՝
Ծովեն յեւած և ծփծփան՝ ծովերու պես:

Հենրի Ֆորդը և ավաղակ մի խումբ տերեր
Վարձքի անարդ ստրկության են ձեզ մղեր.
Յեւ ձեր թախած ամեն քրտինքն և մաշած թու՛,
Դանձ է դարձած անոնց ձեռքի մեջ անողոր:

Դուք եք շինած այս փողոցներ լայնատարած,
Այս աշխատներն ու գլխակներն դուք եք կերտած,
Դուք՝ ստեղծած տասնյակ միլիոն ոթո և կառք,
Ու ձեր տանջված մարմինն առած՝ վտառով կերթաք:

Անշուք, մոայլ բանվորական թաղերը ձեր,
Ուր ժահրոտ ծաւխն մշտակուտակ ամպ է դարձեր,
Յեւ աղքատիկ տկու՛մը ձեր անհրապույր,
Ուր կը դարբնեք միասնությունն ձեր ամրակուռ:

Անգործներու խումբերը գորշ կանցնին կողքես՝
Փոթորիկեն առաջ իջնող սմայերու պես.
Յեւ ձեր մեջքին դեռ տերերու շղթան ու բեռ՝
Ծայր է տված բանվորական բուռն յեռ ու ղեռ:

Յեկած էյի վոր ձեզ խոսիմ, ի՛մ ընկերներ,
Բայց դուք է վոր ունիք այրող, հզոր խոսքեր,
Իմաստության և դու կուվի ու հաղթության,
Վոր ձեզ տված է պայքարի մեծ առօրյան:

Յեւ սեղմած էք ամեն բռունցքն յերկաթակուռ
Յերբ կը գոռաք Միջադատին ռազմերդը կուռ,
Հացի համար, Փաշիգմի դեմ— կապիտալի
Պայքա՛րն է այս—վերջին կռիվն արյունալի:

Յեւ կը լսենք նույն այդ յերդը բաղմալեղու
Բոլոր յերկրի հեղափոխված բանվորներու.
Ու կը տեսնեք միլիոն, միլիոն պողպատ ձեռքեր
Անտառացած, կայծակնաթափ յեւած են վեր:

Յեւ անառիկ ու անսասան բերդի նման
Կանգնած է մեր Հայրենիքը Սովետական.
Անով հպարտ, պարզած կարմիր անոր դրոշակ՝
Կերթանք մատահ դեպի կռիվն ու հաղթանակ:

Պիտի առնենք այս քաղաքն ալ ու ծառուղին,
Անգործներու խմբերու տեղ՝ Մայիս մեկին՝
Բանվորներու շարքեր ծիծղուն ու հաղթական
Պիտի լեցնեն լայն փողոցներն ու պողոտան:

Ձեր հին թաղը դառ վարդի պես պիտի ծաղկի .
Յեւ դբոշին տակ համայնական մեծ սովետի
Պիտի շինենք անթիւ ոթո և տրակտոր—
Նոր աշխարհի համար խնդուն, յերկաթաօճի :

ԳԵՐՄԱՆԻՈ ԱՆՊԱՐՏԵԼԻ ԿՈՍԿՈՒՍԻՆ

Խաւա՛ր և արհամիւրք՝ արշալուսեն առաջ...
Յեւ դուք միլիոն մարտիկ՝ հզոր և անսլաճ՝
Կերթաք դեպ առաւիտ՝ ձեր շարքերը սեղմած .
Լիբլնեխտն հրե ու Ռոդան այդ ուղին են հարթած :

Դուք թողեր եք կռիւի բաց դաշտը, և փողոց .
Ու կը կռեք գաղտնի՝ շարքերդ արի և հոճ
Հեղեղի պես կաճի ձեր հոյակապ բանակ .
Յեւ կը դողան Հիտլերն ու իր ֆաշիստ վոհմակ :

Ու թեւմանի վղին կախւած նացի կացին՝
Դուք զուսպ, կարմրադրոշ, շքեղ և առանձին՝
Կերթաք վեհ ու անշեղ՝ ժամանակի նման,
Կերթաք արագ ու գոռ՝ նոսրեցնելու նման :

Վո՛չ մահը ձեզ կընկճե, վոչ տերերու հորդան
Կոծեք բանտը փառքով ու ռազմերգով՝ զնդան :
Դիմիտրովը կեննե— այդ բոցաշունչ տիտան—
Ու կը վառե, կռիւի, հաղթանակի ճամբան...

Յեւ հակառակ դետի նման հոսող արշան,
Լիտի ահաբեկման, սովի ու դլխատման՝
Գրոհի եք՝ յեւր դուք մարտական փառքով .
Մասսան եք հրդեհած ահեղ կռիւի խոսքով :

Ձեզ բյուր կարմիր վողջույն, ձեզ բոցավառ արե.
Կուզանք... մուրճն ու մանգաղն վառած վորպես
արև.

Կուզանք պողպատ շարքով կուղանք կայծակ թափով
Փոթորկի պես կուզանք՝ հաղթանակի յերգով:

Դե՛հ, դրո՛հ մ'ալ խիղախ—կռիվն է այս վերջին.
Վերջին դերժն ենք արդեն մեր տերերու բերդին.
Հրդեհի պես յեկանք, փայլակի պես յեկանք,
Մեր տերերը թաղող հրաբխի պես յեկանք:

Խաղմերդ և զորաշա՛րժ՝ մեծ գրոհեն առաջ...
Յե՛վ մենք բազմամիլիոն, մենք մարտական և քաջ՝
Կերթանք դեպ հաղթանակ՝ ծովերու պես հորդած.
Ու մեր յերթի ճանբան լենինն է հրդեհած:

Տ Ի Ր Դ Ո Ւ Ս Ի

Անոր ծննդյան հազարամյակի առթիվ

Ս.

Ս եծ Ծիրդուսի՛, հին Իրանի հզոր գուսան,
Դու հանգավոր խոսքի վարպետ, շահ ու տխտան,
Շքեղ ե քո յերգը, ամեն մեկ եջ ու ծալ
Զմրուխտ է ու փիրուզ, սուտակ, հակինթ ու լալ:

Մենք— յերգիչներ աշխարհի տեր բանվոր դասի
Քե՛զ կողջունենք, անմահ յերգիչ, դու հին Ֆարսի,
Քե՛զ, վոր անդին ժառանգ թողեր ես մեզ համար
Քո վեպերու գոհարատուին ու քո հանճար:

Յերկար դարեր «Շահնամե»-իդ չքնաղ Իրան
Փռլած եր մի ականակուռ գորգի նման,
Վոր կոխեցին, անցան հազար պես ու բանակ
Յե՛վ շահերդ՝ հեծած նժույզ վոսկեսմբակ:

Ու ժողովուրդն անոր՝ համալ ու գյուղացի՛
Դատեցին դառն ու մնացին առանց հացի.
Շինեցին քյոշկ, բերդ ու մզկիթ պալատ ու բանա
Յե՛վ մնացին միշտ ընչազուրկ ճոխ ու պատանդ:

Քո հին Իրանն— յերկիրն այդ հորդ լույսի, հուրի,
Յերկիրն՝ անբեր ջանքի, վողբի, սովի, սուրի—

Հորինե՛ր ե ի՞ր տերերու զրույցն յերկար,
Վորմե զու թո յերգն հյուսեցիր՝ մարգարտաշար:

Յե՛վ այդ դաժան շահերն անգուլթ և անպիտան՝
Գո յերգերու պարտիզին մեջ անմահացան
Ու հանճարեղ բայց անբաժին թո ժողովուրդն—
Ի՞ր արյունով, լացովն ե վոր կերտեց անունդ:

Շահերն ազա՛հ, վորոնց յերգիչն յեղար փառքի,
Պղինձ տվին թո տաղերուն համար վոսկի.
Իսկ ժողովուրդն, վորի ծոցից զու ծնվեցիր,—
Մեծ քերթողի պսակ կապեց քեզ լուսածիր:

Շահեր յեկան, շահեր անցան վորպես փոշի,
Մինչ թո անուն կաճի հալեա, ե՛ր, Ֆիրդուսի.
Հանճարը և ժողովուրդն են միայն անմեռ—
Կր բանդեն հինն ու կստեղծեն նո՛ր աշխարհներ:

Բ

Աշխարհն ամբողջ յեկեր ե աշխմ ահեղ մարտի—
Պայքարն ե այն յերկու դասի, յերկու դասի.
Յե՛վ ի՞ր զենքը վար չը զեն պիտի բանլոր՝
Քանի վոր կան հոգս ու զրկանք, խեղճ ու հզոր:

Պայքարն այս դու վիթխարի յե և ահալոր,
Վոր կը մղենք ամենուրեք և ամեն ուր.
Խաղ ու կատակ են ասոր մոտ «Շահնամե»-յիդ
Ու շահերուդ բոլոր մարտերն սին ու անմիտ:

Հին Իրանեն մինչև Հինդը, Չին ու Ճապոն,
Մինչև Ռոնը, Միսիսիպի և Ամազոն—
Հույն ու արաբ, չեկ ու թափչիկ, չեխ ու գերման
Դաշտ են իջած ահեղ կռվի և հատուցման:

Բանակը մեր պողպատակուռ մեր դասակարգ
Կենն հզոր և ահալոր վորպես փայլակ.
Անոր առաջ քաջ Ռուստամիդ թախն ու հասակ
Շատ ճղճիմ են, վորորմեքի և խեղկատակ:

Փոթորկի պես յելած ե նա՝ սոսկալիթխար—
Անպարտելի և՛ ավերիչ և շինարար.
Յե՛վ մարտական, վեհ խոյանքովն իր անալրեպ՝
Նա կը կերտե դարերու մեծ ավանդակայ:

Գ

Դեպի հյուսիս, «Մայր Արարքս»-ի մյուս ափին՝
Անծայրածիր, կարմիր հողն ե մեծ սուլետին.
Ուր բանլորներ՝ փչրած ցարի անարդ շղթան՝
Դաշն են կապած աշխատանքի ու միության:

Թափը անոնց կայծակն ե խուլ, ուժը՝ անհուն.
Կը փոխեն հուեն՝ անդնդախոր խենդ գետերուն.
Ու վոր մտքի և կենցաղի մուլթ գիշերն եր—
Այնտեղ վառեր են բյուրավոր նոր արևներ:

Պայքարն անոնց դեմն ե հողին ու տարերքին.
Յե՛վ միակուռ, անթեք ուժովն իրենց կամքին
Կը նախեն բեմեռային սառույցն ու ձյուն,
Յե՛վ ժամանակն ու անջրպետն ու բնություն:

Մեր դասակարգն՝ հեղափոխված ու մարտական,
Մեծ դասակարգն՝ ստեղծագործ ու հաղթական՝
Նոր դարերու հսկան ե՛ս եղև և ղեկավար
Յեվ ժամանակն ու տարերքը վարող հանճար:

Հիմա յեղած են յերգիչներ վորոտազոռ,
Հրալեզոռ և իմաստուն և մեծազոր.
Յեվ կը հյուսեն նոր «Շահնամե»-ն մեր պայքարի
Մեր կովի պես փոթորկաշունչ և վիթխարի:

Յեվ յելած են նոր աշխարհի հաղար դուստն.
Վառած յերգեր հաղթանակի ու կառուցման՝
Հարվածալին դրոշին հետ ու վայելքին՝
Կուրծքն են տված սոցիալիզմի արեգակին:

ՆՈՐ ՇՈՐՈՎԵԼ

Յերեկն անցավ. յերեկն մե՛ր չեր.
Հողը վոր կար—հողտիրոջն եր.—
Հա՛ցը մեր չեր—փողտիրոջն եր.
Միտքն ու հոգին—տերտրոջն եր.
Հո՛ւ, հորովե՛լ, հոգնած յեղներ՝.
Հո՛ւ, հորովե՛լ, տանջված յեղներ:

Սերը մեր չեր—մեծատանն եր.
Ճրագ վորդին—գերության եր՝
Կյանքը մեր չեր—տերության եր—
Ա՛խ, են կյանք չեր—գերեզման եր:
Կը դատեյինք դառ ու դաժան՝
Սովն եր դռնեն միշտ անբաժան:

Եսոր վոր կա—եսոր մերն ե
Մշակն ե վոր հողի տերն ե.
Մենք կը դատենք արտը մեկ ե,
Մեր վար ու ցան, դատը մեկ ե:
Հո՛ւ, հորովե՛լ, տոկուն յեղներ,
Հո՛ւ, հորովե՛լ, հուան յեղներ:

Ինչ ուժ վոր կա—մեր ուսմկին ե.
Հարզն ու պատիւն մշակին ե.
Մեր վյանքն՝ հանուր աշխարհքին ե,
Ես կյանքը քաղցր—թանկադին ե.
Հո, ջա՛ն աղբեր, հո, ջա՛ն յեղներ
Մե՛նք ենք հիմա աշխարհի տեր...

Յերեկ զնդան եր յերկիրդ ու Վյանքդ՝ մի դող
սարսափի .

Վզիդ չոքած եր սոյլը նման կատաղած վիշապի .
Բայց դո՛ւ, աչքերդ հյուսիսի կարմիր Աստղին
սեւեռուն ,

Կովի յեւար , պարզեցիր պայծառ դրոշը հեռուն :

Այսոր արդեն կը կանգնիս կոթողի պես հաղթական .
Վարդե՛ր ունիս վոտքիդ տակ , ճակատիդ վրա
աստղե՛ր կան .

Սուրդ ե տմուր ձեռքիդ մեջ , դրոշդ հույսիդ պես
պայծառ ,
Հոգիդ մի բե՛րդ ե անկոխ և քո զորովն անսպա՛ռ :

Այնքա՛ն արագ կը դուրե փառքիդ բոցակն յերկվար ,
Վորքան փարթամ վը ծփան մաղերդ հզոր ուսդ ի վար .
Այնքան զվարթ արցունք կա սեռաթ աչքիդ

առկախված
Վորքան պայծառ՝ մուրթին մեջ գիշերն աստղեր
չե վառած :

Վողջո՛ւ՛յն կովիդ փառավոր , վողջույն քո մեծ
հաղթության .

Վողջո՛ւ՛յն բանլոր քաջերուդ , մշակներուդ քրտնաջան ,
Վողջո՛ւ՛յն և կուռ միության յերկիրներու հարեան
Արարատեն հյուսիսայդ , արեծաղեն-Վարպատյան :

Վողջո՛ւ՛յն արդար նոր կարգիդ , հզոր ջանքիդ
չինարար .

Ստեղծագործ մեծ շունչիդ և տեսիլքիդ՝ լուսավառ .
Վողջո՛ւ՛յն անոնց վոր ընկան դու կովին մեջ
հաղթական ,

Վողջո՛ւ՛յն անոնց վոր դեռ կան , անոնց վոր նոր պիտի
դան :

Յեւ դու լույսի և սիրու ջահդ ես վառեր աղամանդ՝
Յեւ վե՛ր նույնիսկ Մասիսեն , յերկնից դաշտեն
արգավանդ

Հզոր բաղկովդ կը կախես . և մութ ու վորք
աղբերուն

Բարձր մի կյանք կավետես ու դալն լուսե մեծ
դարուն .

Բայց թե մի որ թշնամին պղծել դա քո աշխատանք ,
Գա վերջ դնել թռիչքիդ , ճարտար բաղկիդ ել՝

կապանք ,
Նույնիսկ մեռած ռազմիկներդ պիտի յենեն քո հողեն
Եւ այդ անարդ թշնամին մահի փոսի մեջ թաղեն :

ԻՄ ՆՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Յեա ինչպե՛ս յերգեմ քո փառքը լուսե,
Լույս ու լուսաշեն, Բանլոր Հայաստան.
Ն'ս յերգիչդ ինչպե՛ս քո դուլքը հյուսե,
Հաղթող ու հզոր մի ն'որ Հայաստան...

Ահեղ պայքարի, ծով արյան դնով
Ծնար դո՛ւ բոցեն, մշա՛կ Հայաստան.
Աշխատավորի դատով քրտինքով՝
Հասակ քաշեցիր, ջահե՛լ Հայաստան:

Շարքին ես կանգնած Սովետ Միության
Ձինար հասակովդ, կարմ'ր Հայաստան..
Նոր Արևելքի բոցեղեն դռան
Դո՛ւ անքուն պահակ, ոամի՛կ Հայաստան:

Յեվ քո ստեղծագործ, շենչող ձեռքին տակ
Կը ծնին անթիվ շենքեր ու ավան.
Յեվ քո աստղահյուս, ջինջ յերկնքի տակ
Ծո՛ղ կուտա փորսկես լույսի շատրվան:

Նն հի՛ն ճահիճներն և դաշտերն անբեր՝
Զա՛ռ ու ծաղկուն են, սիրո՛ւն Հայաստան.
Նն լեբի՛կ բլուրներդ և ամուլ սարեր
Հանք ու դանձ կուտան բեղո՛ւն Հայաստան:

Յեվ դրոշակ բացած դու մո՛ւրճ ու մանգա՛ղ՝
Կանգնած ես սլաշառ գալիքի ճանքին.

Դո՛ւ համայնական վաստակովդ դբաղ՝
Շքեղ յերազխդ լուսաշող ափին:

Փռված ե կարմ'ր բանակիդ ալիք—
Քո դատի պաշտպան, զինվո՛ր Հայաստան.
Արշավի՛ր վանձ դեպի մեծ գալիք,
Քո կածակ թափին մատա՛ղ, Հայաստան...

Յեա ինչպես յերգեմ քո փառքը լուսե,
Լույս ու լուսակերտ, բանվո՛ր Հայաստան.
Նս յերգիչդ ինչպե՛ս քո դուլքը հյուսե,
Հաղթող ու հզոր, իմ նո՛ր Հայաստան:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կանգնած վրասի ծովին մեջ խորհրդային հասկերուն՝
Գյուղացին նո՛ր հորովել կը ցնծերդէ հովերուն.
Յեւ տրակտորը փնջալեն՝ ձկերու պէս վրնջան՝
Իր նոր շունչը կը փռէ դաշտերու մեջ Նայիրյան:

Քանի վայան վիթխարի — խորհրդային արեւներ—
Ստեղծագործ մեր կամքով խաղարին դեմ ենք վառեր,
Ու ջրանցքներ՝ լուսահոս քերթվածի պէս փառավոր
Անջուր դաշտերն ենք հանած իրենց վաղքեն դարավոր:

Մեր վերելքի մեծ թափը յերգող քանի՛ գործարան
Ծխնելույզներ են հանած լուսարձակի մը նման.
Յեւ ինչ շքեղ նվաճում, ինչ հոյակապ հաղթանակ—
Մեծ վերելքին են լծված մարդն ու տարերք—
Ժամանակ:

Աշխատանք մրցա՞նք եւ և բո՛ւնն արչավ կոտուցման,
Պիրի բազուկներ կը շարժին վարպէս հուղված մի
ուկկան.

Յեւ կը վաղէ վճռական՝ մեր պողպատյա դասակարգ
Դեպ անառիկ նոր դիրքեր, դեպի հաղթանակ, դեպի
փա՛ռք:

Մի նոր արվեստ, մի նոր կյանք խորհրդային,
լուսավոր
Բռնկեր եւ շողափայլ վորպէս գարնան պայծառ որ.
Յեւ այն պիտի դեռ շողա դարե ի դար բոցավառ
Յերբ վոր կարմիր Ապագան հրդեհեր ե վողջ
աշխարհ...

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 14-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

Տասնևչորս—տարի՝ տասնևչորս դարի
Թուի՛չքն ես առեր, լուսաթե թռչո՛ւն.
Յերկաթե որվա, կառուցման դարի
Լույսերն ես վառեր, հրեղեն թռչո՛ւն:

Շուրջդ յետա՛նդ ե, կամք ե յեռ ու զեռ
Մի նոր կենցաղի ե հսկա ջանքի.
Դեմդ ե արչալույս ու արևն անմեռ՝
Սիրո ե յերգի ցնծուն դալիքի:

Ո՞վ կրնա չափել կատարն վիթխարի
Անհատ բարձունքիդ, բոցեղեն թռչո՛ւն.
Յեվ յերբ բոլորի հարյուր մեկ տարի
Ի՞նչ պիտի դնեն խոյանքիդ անուն:

Հեռավոր յերգիչդ թե բախտն ունենար
Կշռելու թափը վերելքիդ անհուն,
Պիտի ստեղծեր նա՛ր թիւլ ու տոմար
Յեվ դառնար հանճար, դառնար իմաստուն:

Տասնևչորս տարի՝ — տասնևչորս դարի
Միջոցն ես կտրեր բոցեղեն թևով.
Համաշխարհային լենինյան դարի
Ծիրն ես վողոգեր յերգիդ արևով:

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ

Աստղերն ամեն՝ յերկնքեն վա՛ր են թափեր—
Մին՝ տասն յեղած՝ ձեր ճամբին վրա՝ կը վառին.
Գույներն ամբողջ՝ բոնկեր են ես դիչեր—
Ու պատերեն քանց ծխածան կը փայլին:

Ծաղկոցները զուսն ու լճակն են լքեր.
Ու փողոցին մեջ փունջերով կը փթթին.
Խորհրդային տարեդա՛րձն և այս գիչեր —
Ու դռներեն վարդե՛ր, վարդե՛ր կը թափին:

Ու փառքի պես հպարտ կանցնիք, ո՞վ քաջեր
Սչքերուա՛ք՝ բոց, ձեռքերուդ մեջ շանթասուր.
Դուք վոր մահի սարսափն յերբեք չեք գիտցեր
Յերջանկության ունիք շիկնումն ու սարսուռ:

Յեվ փոթորիկն ե թափը ձեր դնացքին՝
Յերբ ձիերը՝ սեղ ու փրփրած կը վրնջեն.
Անոնց բաշերն թաթա՛ռն լինեն մոբեղին.
Կանցնի վորոտն անոնց զուռլթի ընդմեջեն:

Յեվ կը սրափան փառքեն կողերն քաջածին
Ձեզմով հպարտ ձեր յերջանիկ մայրերուն.
Ու վարդ կույսերն, վոր մնացին ձեր դարձին,
Այժմ կը Ժպտին նման ծիծղուն արևուն:

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 14-րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ

Տասնեւչորս—տարի՝ տասնեւչորս դարի
Թուի՛ չքն ես առեր, լուսաթե թռչո՛ւն.
Յերկաթե ուրվա, կառուցման դարի
Լուսերն ես վառեր, հրեղեն թռչո՛ւն:

Ծուրջդ յեռա՛նդ ե, կամք ե յեռ ու դեռ
Մի նոր կենցաղի ե հսկա ջանքի.
Դեմդ ե արշալույս ու արեն անմեռ՝
Սիրո ե յերգի ցնծուն դալիքի:

Ո՞վ կրնա չափել կատարն վիթխարի
Անհատ բարձունքիդ, բոցեղեն թռչո՛ւն.
Յեվ յերբ բոլորի հարյուր մեկ տարի
Ի՞նչ պիտի դենն խոյանքիդ անուն:

Հեռավոր յերգիչդ թե բախտն ունենար
Կռելու թափը վերելքիդ անհուն,
Պիտի սանդղներ նա՛ր թիվ ու տոմար
Յեվ դառնար հանճար, դառնար իմաստուն:

Տասնեւչորս տարի՝ — տասնեւչորս դարի
Միջոցն ես կտրեր բոցեղեն թևով.
Համաշխարհային լենինյան դարի
Ծիրն ես վողողեր յերգիդ արևով:

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻՆ

Աստղերն ամեն՝ յերկնքեն վա՛ր են թափեր—
Մի՛ն՝ տասն յեղած՝ ձեր ճամբին վրա՛ կը վառին.
Գուշներն ամբողջ՝ բռնկեր են ես գիշեր—
Ու պատերեն քանց ծիածան կը փայլին:

Ծաղկոցները գուռն ու լճակն են լքեր.
Ու փողոցին մեջ փունջերով կը փթթին.
Խորհրդային տարեդա՛րձն ե այս գիշեր —
Ու դռներեն վարդե՛ր, վարդե՛ր կը թափին:

Ու փառքի պես հպարտ կանցնիք, ո՛վ քաջեր
Աչքերուդ՝ բոց, ձեռքերուդ մեջ շանթասուր.
Դուք վոր մահի սարսափն յերբեք չեք գիտցեր
Յերջանկության ունիք շիկնումն ու սարսուռ:

Յեվ փոթորիկն ե թափը ձեր դնացքին՝
Յերբ ձիերը՝ սեղ ու փրփրած կը վրնջեն.
Անոնց բաշերն թաթա՛ռն լինեն մոբեղին.
Կանցնի վորոտն անոնց գուռ՝ լճի ընդմեջեն:

Յեվ կը սրտիան փառքեն կողերն քաջածին
Ձեզմով հպարտ ձեր յերջանիկ մայրերուն.
Ու վարդ կույսերն, վոր մնացին ձեր դարձին,
Այժմ կը ժպտին նման ծիծղուն արևուն:

Ու ծերերը ձեզ որհնելով հայրաբար
Այսօր դաժան տարիքն իրենց փանծեն
Վոր չի թողեց ձեր շարքին մեջ փեսայիս
Կանգնել լիբենց տանջված հասակն հոյաշեն:

Կայծակն ե սլալտ ձեր հրավաղ ձերուռն,
Ասողերն ամեն՝ յերկինքեն վա՛ր են թափեր,
Դուք կը քալեք տարափին տակ վարդերուն
Խորհրդային տարեդարձի այս գիշեր...

Ն Ո Ր Կ Ո Վ Կ Ա Ս

Բյուր վողջո՛ւյն քեզ, նոր Կովկաս.
Աղջիկներուդ սե աչքերում չողացող
Ժպտին նման դյուլթիչ ես դու, ջան Կովկա՛ս.
Ջրվեժներեդ հոսող գլղլան ջրերուդ
Նման աղատ և հարաղատ ես, Կովկա՛ս:

Բաղմալեղու ժողովուրդներդ հարեան,
Քանդած կարգերն հնավանդ՝
Դաչն են կապած յեղբայրական միության:

Հաղար, հաղար քաղաքներուդ վերև այժմ
Կը ծածանի հալարտ մե՛կ հատ սրտչակ —
Աշխատանքի և միության մեկ նշան:

Հողուն մեջ բոց՝ մտքում վառած նոր պատկեր
Ժողովուրդը քո ճարտար
Այրած հնի ստրկացնող կապանքներ,
Յեվ կստեղծե նոր ապագա, նոր աշխարհ:

Բյուր վողջո՛ւյն քեզ, նոր Կովկաս...

ՆՈՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Եւրբուզեն դե՛ն, դեպի հյուսիս,
Յղբայրութեան դաղափարի չափ անպարկիւղ,
Կը տարածվի Ռուսական դաշտն ընդարձակ:

Հանդարտ սրտոված մշուշներու տակ արեւոտ,
Անոր մեկ ճոթ
Հյուսիսայլի մխտոխի ցոլքովն ե լուսադարդ,
Յեւ մեկ ծայրն ե արեւածաղ ե առավոտ:

Ես մեծ յերկրի տերերը հին
Մեր Կովկասի տերերն եյին չար ու դաժան,
Վորոնց համար ստրկութեան մի դաշտ եր այն —
Յեւ Ռուսաստան:

Այսօր, սակայն, լուռս բանլոր,
Հին տերերե, հին կարգերե հրաժարած,
Վաստակի շեն յերդը շրթին
Յեղբայրական ձեռք ե մեկնած նոր Կովկասին —
Աշխատանքի մեջ՝ մասընկեր ե մեծ կովի մեջ՝
զինակից:

Աշխատավոր ե գյուղացի տանջվող մարդուն—
Ուր վոր լինի,
Հուլիս յերկիրն ես սլանծալի,
Կարմիր անհաղթ, Ռուսաստան,
Վողջույն քեզի,—հազա՛ր վողջույն...

ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆ

Եդ ահալոր բարածունքն,
Մի հրեղեն արծվի նման դու անհաս,
Վեր Մասիսեն, Եւրբուզեն
Կը դիտեյիր աղատ, չքնաղ մեր Կովկաս,
Վոր վառ ինչպես մի յերազ,
Ծովե ի ծով կը բողբոջի քաղցրորեն:

Դու կամեցար մեկ նայվածքով անպատում
Վողջունել եդ մշակներու հայրենիք,
Եդ բաղմացեղ բանլորներու պետութեան,
Ինչպես սիրու կախարդական մի ժպիտ,
Ինչպես անձառ մի՛ յերազ—
Ես անմահ յեղբայրական մեր Կովկա՛ս...

Եդ տեսիլքն դու խանդավառ
Հրդեհ յեղար, անհետացար —
Բայց չի մեռար,
Դարձար յերազ ու դաղափար:

Յեւ հարազատ քո ընկերներ
Եդ դաղափար վորպես արե հրաշափառ
Պիտի վառեն դարե ի դար:

Ամեն սերունդ նոր սերունդին պիտի հանձնե
հաջորդաբար

ՆՈՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

Եւրրուզեն դեհն, դեպի հյուսիս,
Յըրալուսթյան դադափարի չափ անդարձակ,
Կը տարածվի Ռուսական դաշտն ընդարձակ:

Հանդարտ սրտեղած մշուշներու տակ արևոտ,
Անոր մեկ ճոթ
Հյուսիսայլի միտտիկ քոլքոյն ե լուսադարդ,
Յեվ մեկ ծայրն ե արևածագ և առավոտ:

Ես մեծ յերկրի տերերը հին
Մեր Կովկասի տերերն եյին չար ու դաժան,
Վորոնց համար ստրկութեան մի դաշտ եր այն —
Յեվ Ռուսաստան:

Այսոր, սակայն, լուռս բանլոր,
Հին տերերե, հին կարգերե հրաժարած,
Վաստակի շեն յերդը շրթին
Յեղբայրական ձեռք ե մեկնած նոր Կովկասին —
Աշխատանքի մեջ՝ մասընկեր և մեծ կովի մեջ՝
զինակից:

Աշխատավոր և դյուղացի տանջվող մարդուն—
Ուր վոր լինի,
Հույսի յերկիրն ես պանծալի,
Կարմիր անհաղթ, Ռուսաստան,
Վողջույն քեզի,—հաղա՛ր վողջույն...

ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆ

Եդ ահալոր բարածունքն,
Մի հրեղեն արծվի նման դու անհաս,
Վեր Մասիսեն, Եւրրուզեն
Կը դիտեյիր ազատ, չքնաղ մեր Կովկաս,
Վոր վառ ինչպես մի յերազ,
Ծովե ի ծով կը բողբոջի քաղցրորեն:

Դու կամեցար մեկ նայլածքով անպատում
Վողջունել եդ մշակներու հայրենիք,
Եդ բազմացեղ բանվորներու պետութիւն,
Ինչպես սիրու կախարդական մի ժպիտ,
Ինչպես անձառ մի յերազ—
Ես անհման յեղբայրական մեր Կովկաս...

Եդ տեսիլքն դու խանդավառ
Հրդեհ յեղար, անհետացար —
Բայց չի մեռար,
Դարձար յերազ ու դադափար:

Յեվ հարադատ քո ընկերներ
Եդ դադափար վորպես արև հրաշափառ
Պիտի վառեն դարե ի դար:

Ամեն սերունդ նոր սերունդին պիտի հանձնե
հաջորդաբար

Քան մողական մի ջա՛հ պայծառ .
Մինչև հասնի կարմիր գալիք,
Մինչև հին կարգ ու հին աշխարհ
Անցնին վորսքեա մեզ ու խաւար . . .

Պ Յ Ա Տ Ի Լ Ե Տ Կ Ա

ՀՆԳԱՄՅԱ ՊԼԱՆ

Պ ու գծեցիր քուպլանն հանդուգն՝ հանուր վաստակի .
Հռչակեցիր զորակոչ հարվածային հնգյակի .
Ու վաղեց կադմ, ջլապինդ ամեն բանվոր, գյուղացի
Տնտեսական ճակատը—յերջանկության և հացի :

Փոթորկավաղ քո տեմպին, քո կուռ կամքին՝ բյուր
վողջունյն,
Յեւ հոյակապ վերելքիդ, Խորհրդային Միութուն .
Հարյուր ազգե միակամ քո գովական քաջերուն,
Բանվոր, ունջբար, մտավոր ուղմիկներուդ՝ բոց
վողջունյն :

Պոե՛մն եր այն դյութական, վոր գծեցիր բոցավառ՝
Քաղաքներու, լատեպի և լեռներու արեւմառ,
Սիբիրի սառ զաշտերու, սահանքներու և կամքի,
Ստեղծադործ հանճարի, հաղթանակի ու փառքի :

Մի նո՛ր աշխարհ, մի նո՛ր Վլյանք համայնավար,
ներդաշնակ
Կը կերտես դու փառահեղ մի քերթվածի հանդուճակ—
Տիտան ուժի կայաններ, անթիվ հիմնարկ,
գործարա՛ն,
Վտակի հանդեր բերքառատ՝ փոված շարան սա
շարան :

Յեւ արծաթի պէս թե՛ կառնես դու նոր որովադ վառ
ձեզին

Շուրջդ փռվող քառսեն և սարսափեն հին կարգին .
Յեւ հաղար նո՛ր արեւներ կուգան վառել քո ճամբան
Մինչև ամբողջ աշխարհին բերես կարմիր ապագան :

Իրենց վերջին սլաքներն հին կարգին դեմ վողեմար՝
Բոլոր յերկրի բանվորներն քեզ կը դառնան

խանդավառ .

Ու կը դիմեն կուռ շարքով և կորովով աննկուն՝
Դեպի կռիվն ե՛րն վերջին և վճռական հաղթություն :

Իսկ դո՛ւ պիտի բոլորես հաղար , հաղար հնդամյակ
Մի՛շտ ամեն լուսաշող , միշտ ամենի դոհունակ .
Անդասակարգ աշխարհի վերձ դեկավա՛ր , շարունակ
Պիտի սրանձառ լուսաշող հաղթանակի հաղթանա՛կ :

○

Զ Ե Ռ Ք Դ Դ Ա Լ Ա Ր Մ Ն Ա

Վարպետ Փանոս Թերլեմեզյանի

Ձը կամեցար դու վառնել գույները քո բոցեղեն՝
Այս գոհհիկ տերերու փառքն ու քմայքն ներկելու ,
Յեւ անոնց դեր կիններու շրթերն՝ այրած սեղույրեն
Ու մոմեղեն դալկությունն անոնց անգործ մատներու :

Դու չուզեցիր նկարել գետ ու ծառ ու տեսարան ,
Վոր կըմնան բանվորի համար յերազ հեռավոր ,
Յեւ գրգիռներ սեռային ու պատկերներ խուլական ,
Վոր իր պատեն կը կախն գինով ամեն մեծավոր :

Հալաքեցիր քո վրձին , յերանդապնակ ու յեռանդ
Ու գնացիր ապրելու խորհրդային առօրյան ,
Համայնական դաշտերու վոսկի ծովերն արդավանդ ,
Յեւ անապատն , վոր հիմա այդէ յե՛ ու անդաստան :

Յեւ ուռճացավ տաղանդդ , վորպէս չքեղ նունուֆար
Նոր կենցաղի փառահեղ արևի տակ գործվոտ .
Յերիտասարդ Գարիներդ քեզ են դարձեր սրավար ,
Յեւ ուսերուդ ծաղկեր ե կարմիր դարի առավոտ :

Փոթորկարչաւ գրոհը դու կը վառես մեր յերկրի
Կտավիդ վրա դյուլթական՝ կայծակնաթե գույներով ,
Յեւ հաղթական վերելքը՝ դեպ ապագան վիթխարի՝
Կարճանագրես գույներուդ արևագեղ թևերով :

Ահա հզոր Զորադես կամ մի հսկա գործարան
Մասիսի դեմն ե հաներ իր ահարկու ծխնելույղ.
Կամ մոխրեն բարձրացող խորհրդային Յերևան՝
Վոտքին՝ պարտեզ, ծառուղի և վարդ և ծափ և
վողկույղ:

Յեւ կամ ձուլվող մետաղի դետերը լույծ, հրեղեն,
Վոր վրձինիդ թովքին տակ պիտի հոսի շարունակ.
Ու մկաններ պողպատյա՝ քաղաքներեն, դյուլերեն
Հեղեղեր են կերտելու դարերու մեծ հաղթանակ:

Լալ բարեկամ ու վարպետ, ձեռքդ դալար թող մնա
Խորհրդային դաշտերու դարնան զմրուխտ ցանքին
պես.

Թող կորովը քո աճի և տաղանդդ՝ հասուննա
Համայնական արտերու վոսկեծփուն հունձքին պես:

Վերջ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

	Եջ
Կ. Սիտալը և իր պոեզիան	7
Կարավանի յետևիկն	25
Լեյլա և Մեջնուն	67
Հեյրան ու Զեյրան	109
Ծամթեղը	116
Յերթը	120
Բայց դու չես գար	121
Կը չիչես	123
Յերբ վերադառնաս	125
Վերջին դեկտեմբեր	127
Անվերադարձ	129
Վերադարձ	131
Նազանք	132
Սերերդ	134
Անտեր գիշեր	136
Փարթամ աղջիկ	137
Վարդն ի՞նչ անեմ	138
Արա կը ջրեմ	139
Բարվան յեկավ	140
Մշակի սերը	141
Հրաժեշտը	143
Մայիս քեկ	144
Ներպարա	145

	62
Կ. Սխալը և իր պոեզիան	7
Կարավանի յետեւէն	25
Լէյլա և Մեջնուն	67
Հէյրան ու Զէյրան	109
Ծամթեւը	116
Յերթը	120
Բայց դու չես դար	121
Կը հիշես	123
Յերբ վերադառնաս	125
Վերջին դեկտեմբեր	127
Անվերադարձ	129
Վերադարձ	131
Նազանք	132
Սերերդ	134
Անտեր դիշեր	136
Փարթամ աղջիկ	137
Վարդն ի՞նչ անեմ	138
Արտ կը ջրեմ	139
Քարվան յեկալ	140
Մշակի սերը	141
Հրաժեշտը	143
Մայիս քեկ	144
Նիսպորա	145

	Եջ
Փակված դործարան	147
Ցույցը	150
Քաղցարչավ	152
Ամենուրեք	153
Շիկադո	158
Դիտրոյիտի մարտական աշխատավորության	162
Գերմանիո անպարտելի կոմկուսին	165
Ֆիրդուսի	167
Ներ հորովեկ	171
Խորհրդային Հայաստան	172
Իմ նոր Հայաստան	174
Խորհրդային Հայաստան	176
Խ. Հայաստանի 14-րդ տարեդարձին	178
Կարմիր բանակին	179
Նոր Կովկաս	181
Նոր Ռուսաստան	182
Մյաննիկյան	183
Պատիկտիա	185
Չեռք դալար մնա	187

78

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0362801

FILE 20.
JUNE 10.

55216